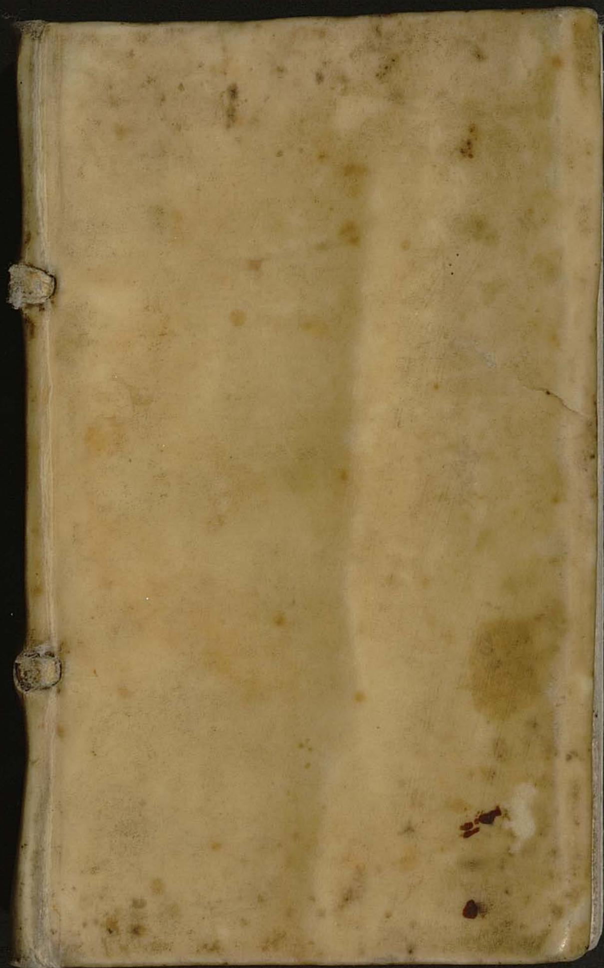

[illegible] 1830

LA
RAN

DE RE
ber v

ntinens e
potentiæ
per. hodi
Principibu
machinet
verum eti
Vrbium &
tem belli,
sariarum.

Ad C

Excud

Ottomannus

LAZARI SO-RANZI PATRICII VENETI,

Siue

DE REBVS TVRCICIS LI-ber vnus, in tres partes diuisus;

ontinens exactissimam descriptionem non modò potentiæ MAHEMETIS III. Turcarum Imper. hodie regnantis, & quo nomine cum aliis Principibus obstrictus; quidve contra Christianos machinetur, quave ratione hi ipsi nocere possint, verum etiam plurimorum *Populorum*, *Regionum*, *Vrbium* & *Itinerum*, aliarumq; rerum ad cognitionem belli, quod nunc in Hungaria geritur, necessariarum.

Nunc primum Latio donatus.

Ad CLEMENTEM VIII. Pontif. Roman.

Excudebat Guilielmus Antonius.

Anno M D C.

Eremitarum Camald. ex legato
M. D. Feliciani de Smogorzowo
Wąsowicz Capitanei Narevens.

AVCTOR LECTORIBVS Candidis S.

VT Principes viri rectiſſimè ſuo officio in regendo principatu & iuſtitia adminiſtranda fungantur, duo ipſis inprimis neceſſaria eſſe videntur; quorum alterum in eo conſiſtit, vt rerum ſuarum perfectam cognitionem habeant; alterum verò vicinorum Imperiorum ſtatum & conditionem reſpicit, quod omnium Politicorum & rerum agendarum peritorum iudicio, & ipſamet experientia comprobatur. Verum in vtroq; aſſequẽdo, maxima ipſis cura atq; diligentia adhibenda eſt, vt à falſo verum perfectè diſcernere diſcant. Nã vt de priori taceam, ſi in poſterioris, quod aliorum Imperia conſiderat, inueſtigatione noſtra opinio & cognitio veritati non eſt conſentanea, nunquàm ſalutaria conſilia, ea de re habita, proſperum ſucceſſum & euentum optatum ſortiri poterunt. Conſtat enim falſam inquiſitionem vel informationem de dicto aliquo, re geſta vel loco habitam, idem prorſus damnum atq; pe-

riculum secum trahere, quod consiliarius minus prudens & mendax, vel Dux belli imperitus, & inexpertus, inducere potest. Magna igitur laude eos Principes dignos iudicamus, qui non modò ingenia & fidem suorum ministrorum pernoscere & explorare student, verúmetiam primum in ipsa aula, deindè in peregrinis quoq; & exteris regionib. consiliarios suos habent, aliosq; viros prudentes & expertos alunt, quorum illi quidem in historiis & scientia ciuili egregiè versati; hi verò in aliorũ Principum actionibus, Imperiorum inclinationibus, cõsiliis, negociationibus, thesauris, armis, fœderibus, apparatibus & viribus inuestigandis oculatissimi & perspicacissimi sint. Ad quam rem plurimum conducet regionum cognitarum aut recèns inuentarum, vel quæ nõdum in nostram notitiam peruenerũt, cognitio. Qua in re sempiterna laude & memoria *Iohannes* ille *Lusitaniæ Rex*, & *Isabella Aragonum Regina*, celebrandi erunt, quòd ipsorum auspiciis & opera Indię Orientales, totusque *nouus Orbis* fuerit repertus. Sed vt ad causas earum rerum, quas modò diximus, perueniamus; priores quidem, cõsiliarios scilicet quod attinet, cum plurima dicantur aut scribantur adulandi animo, in fauorem Principum excogitata,

gitata,

gitata, vel vtilitatis ſpe, vel ex falſa aliorum relatione, vel ab eiusmodi perſonis, qui reb. non interfuerunt, aut qui metu perculſi veritatem in lucem edere non audent: maxima cautione & iudicio eiuſmodi dicta vel ſcripta ab ipſis legenda ſunt & perſpicienda. De poſterioribus verò ſic ſtatuendum, oculata teſtimonia maioris eſſe ponderis & fidei, quàm ſunt illa, quæ ex ſolo auditu & aliorum relatione percipiuntur. Quòd quàm verum ſit, illi cognoſcunt, qui regiones ipſimet perluſtrarũt; varios poſteà in libris Coſmographicis, Geographicis & Chorographicis errores de Principũ Imperiis, populorũ conſuetudinib. Locorum ſitu, vulgò receptos obſeruant, qui tamen paſſim in antiquorum & recentiorum libris ſparſi ſunt, quòd authores qui de iis reb. ſcripſerunt, plurima affirmãt, quorum nunquam perfectam cognitionẽ habuerunt, aliorum deſcriptiones imitãtes, quę tamẽ hodiè rei veritati parùm reſpõdent, neglecto eorũ iudicio, qui rebus ipſis interfuerunt, vel intelligentiâ præditi ſunt, quò obſeruare talia poſſint.

Homerus Vlyſſem prudentiæ titulo ornat, qui omnium pulcherrimus eſt, qui viro principi, vel belli duci conueniat, non modò quòd aures præbeat ad percipiendum quæ alii re-

ferunt, ſed quod ipſemet obſeruet cõſuetudines populorum, varias perluſtret regiones, & vrbes plurimas. In hunc finem Plato lege cauiſſe videtur, ne quis ciuium ſuorum peregrè adluſtrandas exteras Prouincias proficiſceretur, niſi quadrageſimũ ætatis annum priùs compleuiſſet, vt nimirum annorum plurimorum decurſu, animo ipſius prudentiâ confirmato, ad res, quæ in hoc mundo occurrere ſolent, cõſiderandas, maturiori cum iudicio accedere, easque ad communem Patriæ vtilitatem, conferre poſſit.

Sed in aliorum facta non opus eſt, vt inquirant ii Principes, qui peregrinos cõtra ius gentium à ſuis limitibus arcent, vt incolæ Chinæ, Moſchos & Abyſſinos ſuo commercio priuare ſolent; vel qui aditus ſuarum regionum præſidiis muniunt, ne quis ſuorũ exteros accedat, verentes cum Platone, ne peregrini mores & conſuetudines, patrias & vſu iam receptas, corrumpant. Verùm qui maiori humanitate præditi; omnes ſine diſcrimine admittunt, cum omnib. conuerſantur & commercia tractant; quique à potentiorum vi ſe defendere coguntur, illi iure & meritò vigilare debent in ſingulas horas & occaſiones, non modò quæ in genere, ſed quæ particulatim eueniunt, ponderare,

rare, & neglectis rebus priuatis mercatorum, quid Reipub. adminiſtrationem concernat, perpendere, ipſorum eſt officii.

Quemadmodum igitur hiſtoriarum lectio hanc nobis vtilitatem conferre debet, vt ex præteritarum rerum euentu edocti, in præſentibus & futuris prudentes nos geramus: ſic præſentia rectè cognoſcere & inueſtigare debemus, vt in tempore periculis occurramus, generali nimirum cognitione inſtructi; particularia illa ad eandem cum iudicio referamus: hic enim verus noſtræ ſcientiæ ordo eſt, vt à ſingularibus denique ad vniuerſalia deſcendamus. Hinc Veneta Resp. rationes & iura dominationis adprimè callens, non modò alios Principes imitans legatos ad exteros Principes, iudicio & ingenio perſpicaci præſtantes mittere ſolet, verùm etiam lege ſanxit, vt vbi quis legatorum domum redierit, verè & particulatim omnia ea in ſenatu referat, quæ in aula Principis, apud quem Legati munus obiit, tum quoad ipſum principē, tum ipſius imperii ſtatum & ordinem obſeruare potuit. Huius legis ſanciendæ cauſa extitit, vt iuuentus ad patriæ cõmodum in reb. politicis à primis ſtatim annis inſtituatur. Eiuſmodi relationes in Archiuis diligentiſſimè aſſeruantur, vt Reip.

in futurum exemplis rerũ præteritarum, melius consulatur, & noua informatione præsentium vtiliter prospiciatur. Hæc me quoque causa mouit, vt cum viderem palam alios plurimum rebus Turcicis detrahere, alios contra veritatem eas attollere, quod vera informatione potiùs careant, quàm vt studiò alios decipere ipsis animus sit, publicæ plurimorum vtilitati inseruire laborans, Statum Imperii Turcici examinare, & consilia eius, qui nunc eo potitur, contra Christianum orbem excogitata, aperire & manifestare mecũ statuerim, idq; modo cõuenienti, quatenus officii ratio illud permittit. Et cùm quotidiè experiar, relationibus olim habitis nõ semper esse insistendũ, licèt veræ sint, quod imperia vel propter Principum mutationem, vel temporum successiones, vel alias ob causas facilimè mutari soleant: Venetæ quoq; relationes, quibus plurimum fidendum, sub graui pœna nemini communicentur: veteres etiam parũ ad propositum nostrum faciant, & quæ de recentiorib. epitomæ circumferuntur, falsę sint vt plurimum, & hominum potius imaginationes quam res gestas contineant. Ideoq; de rebus etiam minimis, quæ ad propositum hoc nostrum facere videntur, maxima diligentia & in-

induſtria inquirere volui, cum bellum quod nunc geritur ferè ſolum, mundum vniuerſum ſuſpenſum teneat. Cum multis etiam viris iudicio & experientia rerum præſtantibus ſæpiſſimè iis de rebus contuli, quos recenter iis ex locis veniſſe noueram, neq; mihi ipſi fidi, licèt ibidem antehác plurima viderim & obſeruarim.

Tandem rem totam in compendii formam redegi, vt vſui Chriſtianorum Principũ, quorum illam ſcire refert, inſeruiret. Nam cum mihi exemplo Benedicti Soranzii patris mei, qui in victoria *Corzolaria*, contra Turcas fortiter pugnans, obiit, in bellum propter valetudinem minus commodam, proficiſci minime liceat, bonum tamen publicum & commune, ad quod omnes ſtudia ſua conferre tenentur, vt Poliænus Macedonicus Antonino & Vero Impp. reſcripſit, pro animi viribus, promouere potius conabor, quàm priuatam vitam agendo, otioſus & nemini vtilis domi deſidere. Sic Diogenem legimus dolium ſuum in plateis ſæpiùs circumuoluiſſe, ne otioſus ipſe conſpiceretur interim, dùm alii ciues in patria defendenda ſtrenuam operam nauabant.

Igitur in præſenti noſtro libello Turcicum

Imperium describere, cuiusmodi sub MAHEMETE III status eius vsq; ad exitum Anni 1597. fuerit, decreui.

Temporis verò ideò mentionem feci, quòd me non lateat belli euentum dubium esse & ancipitem, quo facilè plurima immutari possunt, & Principum instabilitatem & necessitatem res nouas indies inducere consideratu dignas. Eum verò scopum inprimis mihi propositum habebo, vt quæ pertinent ad cognitionem belli, quod Turca cum Imperatore nostro & Transyluano gerit, innotescant; vel quę belli præsentis occasione requiri possunt, aperiantur. Nam si alia mihi scribenda in hoc argumento sumpsissem, veritus sum, ne nimis longus, aut aliis tædio forem. Tùm etiã quod alii cuipiam scripto & ad alias opportunitates plurima studio reseruaui.

Interim plurima in medium adducam, quę Christiano orbi quouis tẽpore vtilissima sunt futura, vt qui nunc viuunt, & eorum posteri aliquem ex his meis laboribus fructum percipiant. Ordinis igitur commodioris causa in tres partes librum hunc diuidam:

Prima, de capite, membris, & viribus Imperii Ottomannici aget.

Secunda, de Consiliis MAHEMETIS III. de

de caussa belli, quod nunc geritur, eius origine & progressu tractabit; sumto initio ab *Amurathis* Imperio, qui *Mahemetis* pater fuit.

In tertia parte, quæstio decidetur, *Num Cæsar & Transyluanus pacem à Turca oblatam acceptare debeant, necne?* Tùm etiam ostendetur, tùm quid detrimenti iidem Turcico Imperatori inferre, si bellum continuent: tùm quemadmodum alii Christianorum Principes ipsi nocere possint, vt omni tempore periculis, quæ Christiano Orbi à Turcarum armis impendere videntur, obuiam eatur.

CVI
TIS
T

men
testa
prop
eiusc
nora
Chri
ipsiq
dam
men
scunt
&soli
tigissa
Sciui

CVR NOMEN MAHOMETIS CHRISTIANI DETESTENTVR, Turcæ illud tanquam fatale perhorrescant & abominentur.

IS qui nunc Ottomannico seu Turcarum potitur imperio Mahumetes est, eius nominis tertius. Quod nomen, vt omnium Christi fidelium detestatione & execratione dignissimum, propter duorum qui hunc præcesserũt eiusdem nominis Imperatorum facinora horrenda, & immanitates, quibus Christianum nomẽ persecuti sunt. Sic ipsi quoq; Turcę propter sinistras quasdam & fatales opiniones, quas de eo mente conceperunt, illud perhorrescunt. Anxii enim in eò versantur metu & solicitudine, ne quod prius sępè contigisse norunt, nunc quoque eueniat. Sciunt enim Constantinopolim, quæ

caput eſt Imperii, poſt prioré illã euerſionem ſecunda ſua initia & incrementa Conſtãtino Magno debere, eandem poſtea ſub alio Conſtantino Chriſtianis ereptam, & vi captã eſſe; quorum vterq; matrem habuit eodem HELENÆ nomine: planè vt Romanũ imperium, quod cum ab Auguſto initium cepiſſet, ſub Auguſtulo quodam extinctum fuit. Similiter ergo & illi verentur, ne Mahumete imperatoria dignitate fungente, ſedes regni Conſtantinopolis iterum illis eripiatur, quemadmodum & Mahumete II. fuit bello atq; armis in poteſtatem eius redacta.

CAPVT I.

Natura, ingenium & mores Mahumetis III. Turcarum Imperatoris. Cur odio proſecutus ſit Pygmæum Naſuf Aga.
Eius mater & auia quænam fuerint.
Suſpicio ſiniſtra, quam pater Amurathes de eo habuit.
Exempla crudelitatis & immanitatis ab ipſo perpetratæ.

MA-

MAHVMETES igitur Turcarũ Imperator, cuius pręcipuè in hac narratione faciunda erit mentio, natura ſagaci, ingenio feroci pręditus eſt, mollis tamen, timidus & valdè effæminatus; quod exempla quædam rerum ab ipſo, tum antequam ad imperium veniſſet, tum in ipſo imperio perpetratarum teſtantur. Cum iuuenis adhuc valdè, in aula (quam illi *Seraglio* vocant) de more gentis incluſus teneretur, *Pygmæum Naſuf Agam* acerrimè odiſſe cœpit, quod in fauore & gratia patris Amurathis plus ipſum, quàm quemuis alium poſitum eſſe cerneret. Indagandis eius actionibus diligẽter incubuit, ſenſitq; quotidiè calathum floribus refertum ab eo ex aula emitti, inde dubio procul aliud quippiã magis precioſum ſub iſtis floribus latere ſuſpicatus eſt. Die igitur quadam cum ſummo mane de more calathũ efferri videret, illum qui geſtauit, cõſiſtere coëgit, & inuerſo calatho, floribusq; in terram ſparſis,

auri copiam magnam abſconditam reperit, quâ de cauſsâ, ira & indignatione percitus, grauiſſimè cum patre expoſtulauit, quod mancipia in maiori ab eo precio & fauore haberentur, quam filius, cui plerumq; illud ipſum denegatum ſit, quo illi abundent, eo nomine patris accuſans auaritiam, quàm minimè probabat. Præterea tàm elato & ſuperbo erga ſuos fuit animo, vt ferre nequirit, quod auia ipſius (quę ſi modo vera ſunt, quæ vulgo dicuntur, nobilis Veneta, ex familia *Bafforum* fuit) in aula dominaretur, neq; regimen illud propriè matri quę è pago quodã *Rezi* nomine (qui eſt in Albania in monte, vulgo *Ducagini* dicto) oriunda erat, concedere voluit. Cum his de cauſis patri lites moueret crebriores, & maiores indies cauſas & occaſiones ſiniſtri quippiam de ſe ſuſpicandi daret, iramq; paternam magis magisq; in ſe concitaret, (ea.n. æmulatione Imperatores Turcici de ſua ſalute ſunt ſolliciti, inducti vide-

videl. humana ambitione & efferata immanitate, quæ ipsis ferè ꝓpria est, vt ne liberis quidẽ à se ꝓgnatis parcãt) tãdem circumcisione eius ex lege Mahumetana perfecta, cui legatus Cæsaris, Moscouitæ, Persarũ Regis & nomine Reipub. Venetę IACOBVS SORANZIVS patruus meus interfuit, primasq; partes inter Principes Christianos eo in negocio tenuit; à patre in Magnesiam, vbi domicilium suum haberet, ablegatus est. Quô cum peruenisset, tantum abfuit, vt de sua crudelitate & immanitate aliquid remitteret, vt specimina eius singulis dieb. ederet euidentiora. Nunc indignatione, nunc alio peruerso animi impetu motus, forcipibus ignitis mammas fœminis eruit, ad 200. Scholasticorum (quos *Softi* sua lingua vocant) morte crudelissima mulctauit, propter nullã grauioris momenti causam, quam quod erga eum significationem aliquam cogitationis minus pudicæ edidissent. Plurimos alios ob quam-

uis leuiſſimam cauſam trucidauit; & vt breuiter dicam, alienum ſe prorſus à Veneris delitiis & voluptatibus, vnicis vero bellicis ſtudiis, & Martis actionib. animo deditum eſſe manifeſtè demõſtrauit. Hac ſua viuendi ratione patris diffidentiam erga ſe confirmauit, quam auxere non leues quædam ſuſpiciones, ſecretæ cuiuſdam conſpirationis, quam in aula cum Sinan Baſſa (illo qui Iauarinum occupauit, & anno præterito viuere deſiit) ſub ſpecie amicitiæ arctioris conflauiſſe verebatur, vnde ipſum non modò ſeptum arctiori cuſtodia tenere, ſed vita etiam priuare, niſi protinus animum mutaret, Amurathes planè cõſtituerat. Qua de re cum ſępius à matre certior factus & admonitus eſſet, vt ſuſpiciones eiuſmodi patris animo eximeret, mẽtemque ad voluptates & delectationes applicaret, aſſenſit tandem, & parêre monitis decreuit. Ab eo tempore enim illecebrarum genere ita fuit irretitus, vt natu-

natura ipſa vel mutata vel obducta in Principem luxurioſiſſimum ſubitò euaſerit; idque vel ex habitu quodam, crebro vſu comparato; vel arte quadam adiutus (vt quidam putant) cuius Græcæ, Hebraicæ & Turcicæ mulieres peritiſſimæ habentur. Ipſa quoque vita iniucunda ipſi ſolet eſſe, niſi Veneris affluant delitiæ, etiam in ipſis caſtris & militia. Resque & conſilia maximè ſecreta ſuis communicare ſolet pellicibus & amaſiis; quare nihil quicquam eſt Principe viro indignius, nihil pernicioſius. Verumtamen his qui putant illum mulierum corruptelis, luxuria atque libidine impeditum fuiſſe, quo minus citius in bellum ipſemet profectus fuerit, non aſſentio; cum hæc mora graues & magis veras rationes habuerit, quas poſtea recenſebimus.

CAPVT II.

Cur Mahometes ſerius in bellum profectus ſit.

Cur vnam ex amaſiis propria manu occiderit.

Mortem matri minatus.

Authoritas primorum conſiliariorum (quos Viſieros *vocant) quare diminuta.*

Beneuolētiam militum quomodo ſibi conciliarit.

Quo nomine Turcæ ſuum Imperatorem inſignire ſoleant.

VT primum regnum eſt auſpicatus, opes eius & vires cognoſcere voluit. Non latebant ipſum ſimultates & contentiones mutuæ, quæ in Baſſis vigebant, in Sinan & Ferat præcipuè, qui tunc regni gubernacula ferè ſoli tractabant, vt ſuo loco demonſtrabimus. Cōſtantinopolim vrgebat annonæ, & rerum omnium ad victum pertinētium, frumenti inprimis & panis extrema caritas

ritas. Intelligebat ſubditos minimè contentos propter plurima debita à patre nondum ſoluta, quibus ipſe poſtea ſatisfecit. Quid Perſarum Rex *Mehemet Qudabunda* moliturus eſſet, cũ non ita pridem ipſius ex filio Emiro Hampſæ, nepos, *Haidar* nomine, quẽ obſidis loco ad Turcas miſerat obiiſſet, certò non conſtabat, inprimis cum oblati veneni ſuſpicio ad eam mortem accederet; præterea ipſi duces præcipui & inſigniores, belli confectionem, ipſo Mahemete etiam abſente, promittebant; quod eo ab ipſis fiebat animo, vt propriis emolumentis & commodis tanto melius conſulere poſſent. Credebat præ omnibus aliis Sinam Baſſæ conſiliis, qui vt quam diutiſſimè imperio rei bellicæ ſupremo pręeſſet, & nomen ſuum illuſtrius redderet, nõ modo perfacilem Tranſiluaniæ principis euerſionem, ſed ipſius etiam Cæſaris Romani ruinã illi pollicebatur. Illud porrò verum eſt, à pacis ſtudio & tra-

ctatione etiam tunc, ipſum non fuiſſe alienum. Quæ enim naturâ ipſi inſita erat ferocia, deliciarum & voluptatum velut ignibus emollita paulatim, diminuta & confecta fuit, vt nunc verius animi Tyrannici impetus, quã viri militaris fortitudo dici mereatur. Quod tũc maximè teſtatum fecit, cum à quadam ſua pellice, quæ ipſi chariſſima erat, multis precib. & lachrymis rogatus eſſet, ne proficiſcẽdo in bellũ periculis ſeſe obiiceret, propter ſomniũ infauſtum & prodigioſum, quod nocte precedẽte habuerat: ille iratus, quod gloria, quã ſibi promittebat, hoc modo ſe priuari, & ipſiusmet imperii Turcici ſtabilitatẽ & firmamentũ in dubiũ vocari crederet, nulla interpoſita mora, propria manu eã occidit. Idẽque ſupplicii genus matri ſæpius minatus eſt, licèt aliis in reb. maxima apud illũ polleat authoritate & gratia. Hoc porrò extra cõtrouerſiã eſt, illum tãti nõ fieri à ſubditis, neque eã obedientiã illi preſtari,

ſtari, quę prędeceſſorib. ipſius exhibita fuit. Ideò neceſſitati & tempori ſæpius cedere coactus eſt. Ea .n. quæ ſolius & ſupremi Viſier Baſſę (qui ſunt cõſiliarii intimi) antehac ſolebat eſſe authoritas, aliis etiã Viſir Baſſis ipſo cõniuente attributa eſt. Ita beneficiũ vel decretum gratiosũ, qđ quis ab vno eorũ abſtulerit, ab aliis ſæpè reuocari cõtingit: quare nihil quicquã eſt quod amorẽ & beneuolẽtiã ſubditorũ magis imminuat, & cõtemptũ eorundẽ erga Principem pariat. Quo nomine quoq; à patre Amurathe multifariã peccatũ eſt, qui ob quãuis leuiſſimã cauſam Viſier Baſſas officio ſuo priuauit, aliosq; ſpe lucri & pecunię aucupãdæ ſubſtituit. Quatuor priorib. quinq; alios adiũxit, vt nouem tandẽ eſſent, qui illo honore perfungerẽtur. Huius rei cauſam ſtatuemus eſſe crebrã primorũ belli Ducũ mutationẽ, quæ inde prouenit, quod de ſtatu ſui regni tunc ipſi non benè conſtitit, nec ingenia Ducũ planè ipſi perſpecta fuerint, vel etiã quod naturâ inſitũ Turcis

sit, vt officia pro libitu sæpius mutent, & animi propositum ad fortunæ varios & incertos euentus accommodent. Variis enim cladibus acceptis semper exercitui nouos Duces præficiebat, vt (quod interdum euenisse scimus) capite mutato, reliqua membra promptiora, & audaciora ad belli pericula subeunda redderet. His rationibus omnibus sepositis, aliæ magis graues magisque seriæ fuerunt, quæ ipsius in castris præsentiam vrgebant, & requirebant: milites scilicet (qui egeni, tyrones, & propter auaritiam eorum, qui prius bellum administrarant abalienatis animis erant) præsentiam sui Principis veri & legitimi, cupidè desiderabant, idq; vel maximè propter dona & congiaria, quæ illis dari solent, vbi ipsemet in castris versatur Turcicus Imperator. In iis cum Mahometes tandem apparuisset, maximam autoritatem sibi peperit, extincta opinione minus honesta, quam multi de ipso concepe-

rant, & ſuis quantum potuit ſatisfecit. Idq; potiſſimum quod beneuolẽtiam militum ſibi conciliare in primis ſtuduerit, non modo liberalitate erga nos vſus eſt commemorandæ, verum etiã quantum fieri potuit, omni re ipſis quã commodiſſimè proſpectum & conſultum eſſe voluit: Sæpè pedes ipſorum tentoria, & caſtra perambulans, cum à Conſiliariis propterea admonitus eſſet, ne contra maiorum ſuorum conſuetudinem nimis apertè ſe periculis obiiceret, in hæc Cyri verba ipſis reſpondit: *Cum omnes qui meum ſequuntur imperium, mihiq; inſeruiunt, fratrum loco mihi ſint habendi, de ipſis quoque non aliter ac de me ipſo ſolicitum eſſe conuenit.* Militum quoq; beneuolentiam ſummopere ſibi conciliauit, cum in ipſo itinere veſpera quadam partem ſuperiorem tentorii ſui conſcendiſſet, vidiſſetq; duo equitũ Spachioglanorũ tẽtoria à reliquis caſtris remotius ſita, vt inſidiarentur his, qui à caſtris aber-

raret. Quod latrociniũ cum deprehendisset, Spachioglanos illos Ianizaris suis diripiẽdos dedit, eorũ vero corpora palis affigi curauit. Huc vsq; (vt alia in locum magis opportunũ reiiciamus) de natura, morib. & vitæ ratione Turcarum Imperatoris diximus, quem illi *Sultan Alem*, id est, *dominũ orbis terrarũ*, vel, *regem regũ* nominãt. Vtuntur quoque vocabulo *Vlũpadischah*; quod idẽ valet ac *summus Imperator*. Hic caput est, quod nunc Ottomãnicum Imperiũ regit. De eius filiis, vt ordo requirere videbatur, studio loq superſedeo.

CAPVT III.

Filii Mahumetis Imperatoris.

Quando ipsius filii publicè conspici possint.

Quam ex suis concubinis charissimam omnium habeat.

HOc vnicum adiiciam, duo ipsi cum fuerint filii, primogenitum nõ ita pridẽ mortuũ esse. Inter hos etiã, qui nunc

nūc viuūt, is qui natu eſt maximus, decimū quartum ætatis annum agit, vel circiter; qui tamē nondum cuiquā publicè viſus eſt. Prius. n. quā circumcidātur Turcicorum Imperatorum filii, in publicū prodire ipſis non permittitur. Cum autē plurimarū mulierum commercium habeat (inter quas chariſſima ipſi eſt *Elatra* quędā, in Cypro nata) dubium nō eſt, quin ipſo mortuo, materiā ampliſſimam poſt ſe relicturus ſit ſucceſſori, Tragœdię Ottomānicæ in fratres de more gētis exercēdæ. Nūc mēbra hui⁹ Impii aggrediar; & initio quidē quæ in eo inſigniora ſunt, recēſebo.

CAPVT IV.

Num Imperium Turcicum præclaris belli ducibus deſtituatur.

Qua ratione Turcæ ꝑ gradus ad ſummos honores in militia aſcendere cōſueuerint.

MVLTI in hac verſantur opinione, Turcicum Imperium hoc noſtro tempore præclaris Ducibus, & rei bellicæ peritis carere. Euul-

gata enim eſt mors Pialii Baſſæ, qui Melitam inſulam fruſtra bello tentauit: Muſtaphæ Baſſæ, qui Cyprum occupauit: Pertaf, Ali Vlucchiali, Baſſarum qui in mari à confœderatis Chriſtianis principibus Anno 1571. victi fugatique fuere. Hos ſecuti ſunt, *Oſman*, *Ferat*, & *Sinan Baſſæ*, qui omnes, & in Perſia & paſſim alibi magna virtutis & fortitudinis ediderunt documenta, quæ vbiuis locorum prædicantur. His quos modo diximus, extinctis, viros fortes & ſtrenuos in Turcia viuere deſiiſſe, multi putant. Quod ſanè à vero non omnino alienum eſt. Conſtat enim diuturno illo & difficillimo, quod contra Perſas geſtum eſt, bello, quam plurimos interemptos eſſe belli duces, qui & autoritate, & experientia plurimum valebant. Veruntamen cum hoc imperium virtute bellica primùm naſci & oriri, exinde per eandem creſcere indies cœperit, & vi magis quam amore ſuſtineatur, certum eſt, cunctos qui a-

liqua nominis ſui gloria tenentur, militiæ ſeſe tradere, per quam & diuitias acquirere, & honores præ aliis cõſequi ſe poſſe ſperant. Hic enim mos in Turcico imperio vulgo receptus eſt, in honorum & munerum diſtributione vt nõ is, qui nobilitate generis alios ſuperat (exceptis iis qui in aula ſeruiũt, vel cubiculo imperatoris præficiuntur) ſed qui fortitudine & experientia rei bellicæ reliquis præſtat, ad ſupremas dignitates euehatur, quas immenſæ opes & diuitiæ neceſſariò ſequuntur. Inde fit, vt nunquam huic imperio Duces ſpectatæ experientiæ, & probatæ fortitudinis deeſſe poſſint, idq; vel maximè, cũ quiuis etiam ex priuatis militib. per gradus ad ſupremũ belli imperiũ peruenire poſſit. Sed cũ in omni militia res feliciter geſtæ in gloriam & laudem ſummorum belli Ducũ, qui illud adminiſtrarunt, & non in alios redundare ſoleat: Sic cum in Turcia pari modo illi, quorum nomina præ omni-

busaliis nota& clara erāt, quasi eodem momento extincti sint, vanus ille in vulgus rumor sparsus est, *Imperiū Turcicū viros non habere ad militare Imperiū idoneos, quibus illud tutò demādari possit.* Nomina eorū qui inter primos habētur in aula Turcica, recēsebo. Licèt .n. quidam eorum iam mortui, alii officiis suis spoliati fuerint, tamen propter ea, quæ necessariò à nobis recēsenda sunt, illorum mentio ad reliquorum cognitionem non parum proderit.

CAPVT V.

Assan Bassa Constantinopolim regit absente Mahumete in Vngaria.
Quare Cairo illuc euocatus fuerit.

CVm Mahumeti Cōstantinopoli discedendum esset, regimē grauissimum eius vrbis (quę variarū nationum & diuersissimorum ingeniorum hominib. repleta est huius vastissimi imperii sedes præcipua) Assan Bassæ Eunucho demandauit. Hic natione Epirota

rota(qui hodiè Albani dicuntur)in pago *Cicalessi*, qui est in territorio Elbassano,natus est. Sub Bassę nomine Cairum in Ægypto A°. MDLXXXII.rexit; sed ad portam (sic curiã illi & Palatium Imperatoris vocãt) citatus,cum se multis criminib.accusatum sciret,diu quid faciẽdum sibi foret dubius hæsit: num litigandum cum aduersariis, an vero fuga versus Indias & Ormuz ipsi capessenda esset: tandem Constantinopoli cõparuit, vbi captus,ab eo, qui quondam magister ipsius aulæ fuerat, 500. coronatis ex seruitute emptus, iterum propter suam virtutem & ingenii dotes,ad eam,quâ nõ ita diu ipsum pollere vidimus,eminentiam & dignitatem euectus est. Qui, si diutius ipsi viuere continget, ad altiora, ni fallor, aspirabit, & pertinget. Prudentia enim singulari prędıtus est,& plerisq; gratus & acceptus. Christianis fauet, Iudæos acerrimè odit.

CAPVT VI.

De Hebraimo Bassa & eius ineptiis.

EXERCITVS totius summum imperium ante prælium ad Agriam commissum, penes Hebraim Bassam fuit, qui in prouincia *HerZecouina* dicitur natus, Imperatori sanguine iunctus est; parum iudicii habet, ad imperandum planè ineptus, liberalis tamen & facetus est, ne dicam fatuus, & ridicularius: Venetam & *Ragusaam*, (olim *Epidamnum*) Resp. suas vocat cognatas: Mediolanũ classe, Melitam vero actis cuniculis infra Insulam se occupaturum dicere solet; & huius generis plures ineptias effutire. Adparet ipsum ad pacem maximè inclinare, non modo quia ille omnium timidissimus est, verum potius, vt Sultanæ (quæ Imperatoris mater est, eidemque vxori suæ gratum faciat, ac morigeretur.

CAP.

CAPVT VII.

Sinan Cicala cur Hibraimo in officio Ducis & primo Visieratu successerit.
Cur ab iisdem officiis depositus, & in Bursiam relegatus.
Cur Venetis non faueat.
De Meccha.
Ratio vna præsentis belli Turcici declaratur.

HIBRAIMO successit in Ducis officio, Sinan Cicala. Nam cum in pugna, ad Agriam non ita pridem commissa, ille parum idoneus ad tam graue imperium gerendum apparuisset, hic vero contrà, ipsius etiam Mahometis iudicio, illius defectum suppleuisset, eoq; magis strenuum sese præstitisset, quam in ipsius diligentia fuisset iure requisitum. Exercitum namque recollegit, Imperatoris personam in tutū abduxit, prælii euentum dubium & ancipitem reliquit. Igitur non modo primarii Ducis officio dignus habitus, sed

primus etiā *Visir Bassa* creatus est. Tandē vtroq; priuatus fuit, quod Imperatori nimis audacter cōsuluisset ne Sultanarum verbis fidē haberet; matris in primis, quæ, ne iterum filius in bellum proficisceretur, omnē mouebat lapidē, omnemq; excogitauit modum, quo ipsum effœminatum, & imbellē redderet. In Bursiā igitur Asiæ vrbem, quondā Turcicorum Principum sedē, relegatus est nō citra periculum vitæ. Mater .n. Mahemetis (more mulierū, quæ cōceptum vel amorē vel odium acerrimè animo retinere solēt) precib. filium fatigare nō desinet, donec de ipsi⁹ morte certi q̄d ipsi à filio promissum fuerit. Ferre .n. nō poterat, mācipium eô audacię ꝓcedere, vt matrē in filii malam gratiā collocare conaretur. Huius rei sollicitudo diu anxium ei⁹ animum tenuit, nō modò propter incōstantiam & mobilitatē Principis, insignemq; erga mulieres affectum atq; mollitiē; verum etiam, quia cum Hibraimus ad manda-

tum

tum Sultanæ, & impulſus à coniuge, Conſtantinopolim, recuperato primi Viſieri officio (aliàs enim domum redire ipſi nõ licuiſſet) ſit reuerſus, nõ ſine cauſa ſuſpicatur fore, vt omni inſidiarum genere eum Sultana perſequatur, accuſationemq; quã nõ ita pridem demortui Ferath Baſſæ amici ipſi mouerũt (qui eius capitalis inimicus fuit) ſemper fouere & redintegrare conetur. Sed his omnib. ſepoſitis, cum Cicala ſit opulentiſſimus, ingenio valeat, ſtrenuus & rei militaris, terreſtris in primis cognitionem exactam teneat; vtpute, qui in Perſicis bellis ferè enutritus fuit, non eſt dubitandum, quin vbi hunc primum Mahemetis furorem atque impetum effugerit, tela in ſe directa & coniecta ita eluſurus ſit, vt facilè quæ amiſit, recuperare poſſit. Cuius rei iam antea ſpecimen edidit, cum ab Archithalaſſi officio remotus, non modo propter ſuſpicionẽ, quam de ſe dederat, eius frater profici-

ſcendo Conſtantinopolim, quam vt ea ratione Reip. Venetæ ſatisfieret, cuius rationem in eo remouendo, habitam eſſe ipſemet Turcicus Imperator profitebatur. Odium vero quod in Rempubl. Venetam animo conceperat iam adoleſcens, & Chriſtianus, inde originem traxit, quod eius Reip. triremes myoparonem, qui ipſius parentis fuerat, rapuiſſent, nec reſtituiſſent. Patrem habuit Genuatem. Mater Turca fuit, Caſtelli-noui nata. Ipſe vero Meſſinæ procreatus; iniuriarũ accerrimus vindex fuit; vxorem duxit neptẽ filiæ Ruſteni Baſſæ, quam is ex filia Imperatoris Solimani ſuſceperat. Hæc ipſa eſt quæ non ita pridem immenſis ſumptibus aquæ ductum longiſſimum in deſerto Arabię, vt peregrinantiũ ad Meccham commodis, neceſſitatibusque ſubueniret, ædificauit. MECCHA autem vel *Macca*, vt Arabes vocant, ea eſt vrbs, quam communi vocabulo omnes *Medina Alnabi* dicũt, id eſt, *vrbs*

Pra-

Propheta, quo nomine seductorem illum Mahemetem intelligunt. Hæc Sinan Bassæ socrus nostra memoria eo nomine clara est, quod causa non infima exstitit belli, *Cæsari Rodolpho* ab Amurathe moti, dolore incensa, quod ipsius filius vnicus, isque charissimus in prelio ad Culpam, præteritis annis sub Assan Bassa commisso, cum aliis occisus fuerit.

CAPVT VIII.

De Giafer Bassa; & cur ab officio fuerit remotus.

DVCIS officio vel vicarii potius anno præterito in Vngaria ad Belgradum (quę *Alba Græca* dicitur) functus est Giafer Bassa, eunuchus, natione Hungarus, quo tandem eandem ob causam, qua & Hibraimus priuatus est. In Persia sub Osman Sinan, & Ferath Bassa militauit, donec Bassa Tabrisii (quæ olim *Ecbatana*, nunc *Tauris* vocatur) creatus fuit, quæ cum à Persis

obſideretur, acerrimè ab ipſo, inſigni fortitudinis, prudentiæ & liberalitatis ſpecimine edito, defenſa fuit.

CAPVT IX.

Aſſan filius Mahometis Socolenicki.
Officium Beglerbegi Græciæ.
Herzecouina prouincia.
Quo nomine Turcæ illum vocare ſoleant, qui ſecundum ab Imperatore locum obtinet.
De Vidina, vel Bidina *vrbe.*

BEGLERBEGVS Græciæ nunc eſt Aſſan Baſſa. Græcia autem à Turcis *Rumelia* ab ipſis Grecis Ῥωμανία, ſcilicet Europæ dicitur. Eo .n. nomine, vt hiſtoriȩ teſtãtur, trãſlata Romani imperii ſede Cõſtantinopolim, nõ modo Aſia, ſed ipſa etiam Europa, in primis vero Grȩcia vocata fuit. Hic Aſſan Baſſa oriundus eſt è regione Herzecouina, qui olim Ducatus *Samta Saua* dictus: Eſtq; Boſniæ ꝓuincia, quȩ verſus Raguſiam protẽditur, illo itinere quod Conſtan-
tino-

tinopolim ducit. Patrẽ habuit Mahometẽ Socoleuich, à loco quodã *Socol*, q̃ est in Herzecouina, sic nominatũ; fuitque Vizir Azẽ, i. e. princeps cõsilii & gubernator summꝰ Imperii Ottomãnici sub trib. Imperatoribus: quod officium *Diadar* vel *Deuidar* à Mãmalucis in imperio Sultani Ægypti, à Græcis vero *Protosimi Bolon* vocatur. Militibus gratissimus est propter comitatẽ & humanitatẽ. In comitatu suo plerũq; mulieres plurimas secũ circũducere solet; & propter sumptus immẽsos quos facit, ferè nõ amplius est soluẽdo, bonis ferè omnib. decoctis. In Persia militẽ egit, & vltimis bellis Vngaricis interfuit. Cũq; ipsiꝰ Imperiũ dignitate & authoritate prꝗstãtius sit reliquorũ prꝗfectorũ; ita quoq; eiꝰ iurisdictio & dominiũ latissimè se extẽdit: Bulgariã videl. Seruiã & Albaniã cõphẽdẽs, atq; ideo multi eũ sectant̃. In Rosgrad. Bulgariꝗ vrbe cũ exercitu aliquandiu cõmoratus est, vt Walachos & Transyluanos transitu

Danubii prohiberet; & rebus sic requirentibus, citò ipsemet trãsfretare posset. Nunc subito Vidino, olim Bidenam missus est, qui Sangiachatus est, Gręcię Beglerbegio (non Zoroborensi Bassæ, vulgò *Temeswar*, vt alii volunt) subiectas. Si vita ipsi diuturnior continget, dubio procul in virum præcipuum & primarium totius Imperii euadet.

CAPVT X.

Hafis Haemat cur ab officio fuerit remotus.

Ipsum primum fuisse, qui Equitib. Turcis stipendium soluit.

HAFIS Haemat Cairi quõdam Bassa, eunuchus est, Albanię pago *Vonari*, qui non procul abest à *Circalessi*, natus. In Croatia & Bossina bello pręfuit, sed negligentiæ accusatus, quod Petrinam non occupasset, ab officio deiectus est. In gratiam tamen rediit, & in Scopiis moratur. Iusticiam colit, prudentiâ valet, ductus superstitione

onus

nus hoc suscepit: cõcionatorem Mahemetanum prius egerat, quod vox *Hafis* denotat. Ille primus fuit, qui equitibus Turcis stipendium soluit, & pecuniam mutuò dedit petentibus. Quâ in re si Principes Ottomanni, nostrorum morem imitari vellent, exercitum immensum tàm equitum, quàm peditum facilè colligere possent.

CAPVT XI.

Sophi Sinan Bassa:
Mehemeti Satarzgi cur faueat
Sultana mater:
Haidar Bassa:
Odouerdi:
Velli.

IN exercitu ad Agriam erat etiam Sophi Sinan, Bassa Budæ, Albanus natione, è monte Ducagini ortus, quem Turcæ propter prudentiam, & fortitudinem plurimi faciunt. Aderat quoque Mehemet Satarzgi, Albanus & ipse. Præcipui enim Duces Turcici ex

ea gente originem trahunt. Diu Caramaniæ Bassa fuit, vbi prudẽtiæ plurima edidit specimina; Iam vt plurimum ingenio, & volũtati Sultanæ matris (quæ ex eadem gente est) sese accommodat; & paci studere simulat, inde officium *TZader Mecter Bassæ* (quem *magistrum Tentoriorum* vocare possumus) adept⁹ est; quem, si qua cœpit beneuolentia, prosequi perget, nõdubitandum, quin amplissimis tandem prę̨ficiatur muneribus. Ferunt eum, cũ adhuc satellitem in aula ageret, in certamine quodam ludicro nõ procul à castro veteri, vbi palatium regiũ est, habito, tàm strenuum se gessisse aduersariis in fugam cõiectis, aut cõscissis ingentibus vulnerum plagis, quales inferre lanii solent, vt *SatarZgi* inde vocatus sit. Alii putant reuera ipsum lanium fuisse. Præter eos quos modo recensui, in exercitu quoque fuit, Haidar Bassa: Is qui Beglerbegus cum esset, ab Amurate in Muldaniam missus, officio suo tam probè atq;
indu-

industriè functus est, vt aliquo modo illexisse Polonos ad donũ quoddam & munus annuũ Turcæ quod mitterent, decernendum, & res quæ in cõtrouersiam venire poterant, amicè cõponendas. Nunc in Persia versatur. Belgradi tunc consistebant Odauerdi & Velli Bassa: Ille in bello, quod in Croatia, & Bosnia gestum est, claruit: Hic Muldauiam *Streni. petro*, qui eam cum turma Cosaccorum maiori temeritate, quam prudentia occupauerat, rursus eripuit. Adfuerunt insuper in castris plurimi alii Bassæ, & Sangiacchi ordinarii; quorum nomina, cum sint nouitii, neque ita celebres, nobis nondum innotuerunt.

CAPVT XII.

Assan Bassa.

PRÆTEREA è Gemen Arabię felicis vrbe euocatum fuisse ferunt, Assan Albanum, qui Sinan Bassæ sanguine iunctus erat; hic artificiosè reliquias

familiæ Mudahari, qui ab Osman Bassa defecerat, sustulit, & honestas de illis reportauit victorias. Affluit diuitiis, vnde facilè militum fauorem sibi conciliare potest.

CAPVT XIII.

Halil Bassa Archithalassus, & eius ignauia. Giafer.

HALIL Bassa classis præfectus, Turcico Imperatori cognatione iunctus, Vngarus est, in Bosnia natus, homo nouus, nec vlla re clarus, quã quod dona Turcę debita, à pyratis, qui in mari Ægæo & circa Peloponnesum prædantur, exegit: hoc anno monasterium Callogerorum, quod erat in Strophade insula (duo sunt eiusdem nominis, hodie *Striuali* dictæ) exussit, quod classem Hispanicam recepissent. In nulla habetur æstimatione. Putant quidam hoc officium ab illo in Giafer translatum iri, qui in Calabria natus ab Vluchiali illo, qui A°. MDLXXI, in mari

cæsus

cæsus est, enutritus fuit. Hunc rei maritimæ peritissimum esse prædicant.

CAPVT XIV.

Præfecti rei maritimæ.

Pirata.

Cur Solymannus opera Ariadini vsus sit.

NON est vt quis dubitet, quin Turcico Imperio viri rei nauticę periti, & ad gerendum bellũ maritimum idonei, desint. Constat enim ab anno MDLXXII, vsque ad hunc diem, perexiguam à Turca emissam esse classem. Deficiente igitur occasione, quantum valeat virtus militaris, cognosci nõ potest; languescit potius, & sæpe etiam omnis extinguitur. Verum necessitate sic vrgente, vt classis valida ipsi paranda, instruenda & emittenda sit, quo antecessorum suorum consilio vti posset, mercede fortissimum quemuis è piratarum ducibus conducendo, quibus receptaculum præbere solet Thi-

uiſſæ(quæ hodiè *Tuneſi*) *Hypponis* quæ Bona olim & Buſię aliisq; in portubus. Inter quos Archipiratas celeberrimi hoc tēpore habentur Cara Deli, Amurath Bei, Mehemet Bei, tres è familia Memorū: duo Albani, Cyrnæus quidā, (*Cyrnus*, hodiè *Corſica* vocatur) Sala Bei & alii nō min⁹ celebres in hac arte, quā periti. Gallus quidā politicus ſcriptum reliquit, Solimanū Imperatorē pmiis ſplēdidiſſimis & precioſiſſimis illuſtrē illū piratā Ariadinum Barbaroſſam ad ſe allicere ſtuduiſſe, ipſo etiā Architha-laſſi officio oblato; idq; pptereа ab eo factū eſſe ſcribit, vt vires ſui imperii augeret, & ipſum Ariadinum ita ſibi deuinciret, ne amplius damnū reb. Ottomānicis inferret. Et hæc hactenus de ipſis belli Ducib. Nūc milites & mēbra min⁹ principalia deſcribere aggrediar. Horū duo ſunt genera; alia ſunt pprii, auxiliares alii. Priores in Equites & pedites diſtribuuntur. De illis priori loco nobis dicēdū erit, cū in equitatu omne

penè

penè Turcarũ robur bellicum cõſiſtat.

CAPVT XV.

De Spachis, & duobus ſtipendiorum generibus, Timaro & Vleſe.

De S. Theodoro Stratilato.

TVRCICI equitatus prẽſtãtia in Spachis cõſiſtit, q ſtipẽdii loco certos habẽt reditus, quos illi *Timara* vocant. *Timarũ* ꝓpriè dici poteſt, penſio quædã vel aſſignatio certorũ redituũ, qui ex fundis percipiũtur bello acquiſitis, qui certa proportione diſtribuuntur militibus, quorum præcæteris emicuit magnanimitas, quique ſtrenuam in bello nauarunt operam, cum coloniis antiquis vel feudis, vel quę noſtra ætate dicuntur, cõmẽdaturis, cõparari poſſent. Prẽmiũ qđ Romani in milites benè de Rep. meritos cõferre ſolebãt, vt ad dies vitę eo fruerẽtur, *beneficia* adpellabãt. Beneficiarios vero qui illo p̃mio fruebãtur. Cum his cõuenit quod Grẽcis *Timarion*, beneficiũ *Timarati* & *Timarioti* pſonę dicũtur, etymologia à voce τιμὴ ducta, q̃ honorem ſignificat.

Vnde de Theodoro (non eo qui Tiro, ſed qui *Stratitatus*, id eſt, prętor vel militũ ductor vocatus eſt) legimus quod à Licinio Auguſto arcem Heracleæ in vicem Timari accepit, idque diu antè, quam ad martyrium propter fidem Chriſtianam tractus fuit, vt habet Philo, Poëta Græcus, Damaſcenus, Nicephorus Caliſtus, & in Menaëo legitur, quod eſt officium menſtruum Gręcorum. *Vloſe* dicitur ea merces, quæ de die in diem à Quæſtore militibus, qui ſtipendium accipiunt, & reliquis qui in aula Imperatoris ſeruiunt, perſoluitur, qui *Vloſergi* vel *Olophagi* dicuntur, quaſi quibus de ſolo victu proſpectum eſt, à Græca illa ὀλοφάγιοι voce ducta. Eorum qui ſub Timaro in Europa militant, ad 16000. numerantur. Quilibet Spachorum, qui circiter 3000. ad 6000. aſpros annuos habet in reditu, in bellum cũ vno equo proficiſci obſtrict⁹ eſt; qui circiter 5000. ad 10000. habet, cum duobus ſe ſiſtere cogetur.
Idem

Idem de reliquis, qui plus, minusve possident, facta proportione, statuendum est. Nonnulli plures Equos alere solent, prout quis vel diues est, vel honoris & gloriæ desiderio tenetur. Horum Spachorum pars maxima Beglerbego subiecta est quorum numerus ad 9000. Timari accedet: reliqui Bosniæ, Budæ, & Zoborēsi (vulgo *Tremeswar* dicitur) Bassæ parent.

CAPVT XVI.

De Spahoglanis, Selectariis, Vlofergi & Guraba.

PRÆTER eos quos modo commemoraui Spachos, sunt Spachoglani, qui in aula nutriti delicatuli sunt, & aulicorum more politè & splendidè vestiuntur habitu Persico. Equitant more Asiatico, paruis vtentes ephippiis, è quibus facile deturbari possunt. Quōdam non tenebantur in bellum proficisci, nisi præsente Imperatore: sed non ita pridem eorum plurimi à Sinan &

Giafer nolẽtes in militiam tracti ſunt, quod aliis militibus deſtituerẽtur. Qui cũ in Seruia & Bulgaria hybernaſſent, tam malè extorſionib. & rapinis mulctarunt miſeros ruſticos, vt pei⁹ ne ab ipſis quoq; Tartaris tractarier potuiſſẽt, quorum etiã veſtitũ & perſonam ſæpi⁹ induerunt, vt ſub ea ſpecie, delicta ſua facili⁹ cooperire poſſent. Horum ſunt quatuor ordines in aula imperatoria, videlicet, *Selectari*, *Vlefergi*, *Guraba*, & *Spahoglani*. Sed poſteriorũ numer⁹ omnium maximus eſt, igitur eorum nomẽ ſine diſcrimine omnib. attribui ſolet. Selectari & Spahoglani in duo agmina diuiſi sũt, videlicet in Silectaros dextri & ſiniſtri lateris, & Spahoglanos dextri & ſiniſtri lateris. Diuerſis ſignis inuicẽ internoſcũtur; quibus ſi eos, qui *Guraba* & *Vlefergi* nominãtur, adiicies, agmina ſex efficiẽt. *Guraba* autem nomen plurale eſt à *Carip*. ductum, quod pauperem & nudum denotat: *Vlefergi* autem, vt ſupra diximus, ſtipẽdiarii dicun-

cuntur. Horum ordinum quilibet proprium suum habet Agã, qui duobus vel tribus equitum millibus imperat.

CAPVT XVII.

De Aczaniis & Haiduchis.

De Prouincia Dobruccia.

QVI *Acãzii* vocãtur, vt plurimũ agricolę sunt, sed falluntur qui eos Haiduchis Hungarorũ cõparant, cum illi equites; hi, pedites militare soleant. Nec rectè eos à Iouio & aliis scriptorib. recentiorib. *volũtarios milites* appellari puto; cum ꝓpter exẽptiones ipsis concessas in bellum proficisci cogãtur, sæpiꝰ tamẽ Zingarorum vel Tartarorum more integras regiones deprædãdo ꝑuagantur & deuastant. In Dobruccia Bulgariæ prouincia, vt plurimum ad Danubium desident & morantur.

CAPVT XVIII.

De iis qui Gionli Baratli & Muteferaga dicuntur.

II qui *Gionli* dicuntur, verè sunt volũtarii milites, qui sicut & hi quos *Baratli*

vocant, & ſpe alicuius muneris conſequendi militant voluntariè, ſine ſtipendio in bellum proficiſcuntur, iis Chriſtiani plurimi admixti ſunt, quẽadmodum & reliquis, quos *Muteferaga* nominant, ſeſe adiũgere ſolent (qui ſunt pręcipui aulici) nec in bellum, niſi Imperatorem comitandi cauſa ire coguntur: ab oneribus militiæ eximuntur, liberrimè omnia deuaſtant, exercitum præueniunt, tanquam præcurſores: ex præda acquiſita partem quintam Imperatori offerunt. Reliqui Baratli Baſſarum & Sanghiachorum familiis & Spahorum ſeruitiis ſe immiſcent.

CAPVT XIX.

Numerus Timariorum, Aſiæ, Africæ, & Europæ.
De voce Beglerbegi.
De Beglerbego Græciæ & Anatoliæ.
De Diuano.
De Sophia, Tibiſca, Nigeboli, Scobia,

Sardi-

Sardica, Triaditza, Cuthegia, & Stãboli (qua est Constantinopolis, *vrbibus.*

De præfecto maris & eius reditibus

TIMARORVM quæ in Asia sunt numerus ad 50000. sese extẽdit. Quę subducta ratione 150000. tã equitum quam peditum, seruis annumeratis efficiunt. Multitudine Europeos duabus tertiis superant; sed armis non benè instructi, parumque fortes sunt, nec ad bellum idonei, exceptis iis paucissimis, qui ad mare habitant, & militiæ nauticæ addicti sunt. Initio postremi belli Persici 30. fuere in Asia Beglerbegi, exinde numerus eorum auctus fuit. Africa tres habet, Fosse & Marocci regna Turcæ tributum pendunt. Europa habet sex Beglerbegos: quæ vocabuli explicatio mihi subiicienda erit, cum sæpius eius à me facta sit mentio. Vox illa Turcica *Beglerbeg*, idem valet, quod *Dux Ducum*, seu *Princeps principum*. Hi enim supremi sunt duces & præ-

fecti, quibus reliqui omnes, qui aliquo in prouincia sibi cõmissa pręsunt imperio militari, subiecti sunt. Hi eandẽ potestatem obtinent, quã illi, qui *Melicul Vmerca* Arabibus, & Græcis ἄρχοντες ἀρχόντων vocantur. Quorum tres authoritate & dignitate reliquos superant & eundem cum Bassis & Viziris locum obtinent. *Viziros* autem vocant Turcę, qui in Douanum seu cõsilium regium admittuntur, vt ibi in præsentia Imperatoris sententias dicant. *Douanus* non rectè à quibusdã *Tiphano* dicitur. Rumeli Beglerbeg primus est, qui Romaniæ seu Græciæ imperat, & sedem habet in vrbe Sophia, quę olim *Tibisca* dicta est, metropolis tamen Bulgariæ, vel Volgariæ (à populis, qui à Volga fluuio eò migrarunt, sic nominata) nõ est, vt falsò quidam opinantur. Neq; eô loco habenda est Nicopolis, quæ propter victoriam quam Traianus de rege Dacorum Decebalo reportauit, claret. Errant quoq; qui Sophiam pro antiqua

Scopia,

Scopia, vel *Dardania* vel *Macedonia* ſumunt, neq; etiam Sardia eſt, à qua Synodus Sardicenſis ſub filiis Conſtantini habita, nomen accepit. Hodiè enim *Triaduza* nominatur. Aſię minoris ſeu Anatoliæ Beglerbeg inter primarios ſecundum locum obtinet. In Cutheia reſidet, quæ *Cotyaum* quondã, in Phrygia ſita, imperitè à quibusdã in Gallatiã ponitur. Denizi Beglerbeg, qui & *Capitano Baſſa* dicitur, maris imperium habet, vt plurimum Cõſtantinopoli moratur, quam Turcæ corrupto nomine *Stamboli* vocant. Hic armamẽtarii curam gerit: priusquam à Solymanno ad honorem Beglerbegi euectus eſſet, *Sãgiacco di Galliopoli* vocabatur. Ad ſuſtentationẽ ſui fruitur reditibus, quos habet officium *ſub aſſi di Galatà*, ſeu *fiſcus pera*, quod pro 16000 coronatis elocatur. Habet etiam vberrimos prouentus nouem iuſularum, quarum præcipua eſt Nixia.

CAPVT XX.

De Agiamoglanis & IaniZaris.

Vera Etymologia IaniZarorum, & qui apud Persas Ianitores *fuerint.*

Quomodo Ducem præcipuum adpellare soleant.

De voce Aga & Agalari.

Qua de causa IaniZari superbiant & de pristina strenuitate & fortitudine plurimum remiserint.

De moneta Turcica.

De monte Haion Hores.

De Dephterdaris.

PEDITES præcipui apud Turcas sunt Ianizari, qui è numero Agiamaglanorum (qui sunt Christianorum liberi masculi, quos decimarum loco pendere coguntur) ad id vitæ genus à pueris seliguntur & enutriuntur. Reliqui in aula vilissima quæuis subeunt munia cum nauigiis (quæ *Caicchi* vocant) hinc inde nauigãt, vel hortos colunt, vel aliis eiusmodi rebus perficiendis

endis adhibentur, ſalarium vnius tantum aſpri in dies ſingulos accipiunt; *Aſpro* (non vt quidam volunt, *Aſpero*) Græcis dicitur ea moneta, quam Arabes Oſmanni & Turcæ *Acſe* vocant, ab albedine, quia ex argento conſtat. Eorum ſpecies duæ ſunt, maiores & minores: horum vſus frequentior eſt, licèt viliores, & minus pulchri ſint: Illi bonitate materiæ priores ſuperant. Eo monetæ genere Turcicus Imperator militibus ſuis & aulicis ſatisfacere ſolet. Scriptores quidam *Syderocapſiam* vocant, ab arce Syderocapſa, quæ in prouincia Thaſſi ad Athon montem celebrem ſita eſt. Hunc montem Græci Αἴγαιον ὄρος, vel quod mari Ægæo immineat, vel quod capris paſcentibus vbique ſit refertus, appellant: aliis dicitur ἅγιος ὄρος, *mons ſanctus*, quod Turcis ſonat *Seitdag*. Nam 23. in eo ſita ſunt monaſteria Calogerorum, qui ſunt monachi in ſolitudine viuentes. *Aſper* valet 24. mãguris. *Mangurus* moneta

cuprea est, idē valens, quod nummulus antiquus. Quinq; aspri si boni sint, & iusti ponderis, faciunt vnum drachma: duodecim drachmæ thalerū efficiunt. Thalero vno & medio constat *Cechin⁹ Venetus* qui eiusdē est valoris cum Sultanino Turcico aureo, quę omniū pręstātissima moneta Turcarū est, sedecim Paulinos Romanos valens. *Sultaninus*, quē alii *Soldanū* vocant à Sultanis, seu Principib. Ottomannis nomen habet, sicut *Cechini ducati* dicūntur, ꝙ Duces Reip. Venetę eos ferire soleāt. Byzantii vel Byzātini tēpore Græcorum ab vrbe Byzantio denominabantur, & eiusdē ferè cū priorib. erant pretii. Scriptores nonnulli diuersæ de hac cōputatione scripsere. Precium namq; sui temporis cōsiderabant. Asper cōstabat octo tantū māguris. Drachma quatuor aspris, nouem aspri thalerum efficiebant. Cechinus vel Sultaninus, valebat tantum 54. aspris. Nunc monetarū ratio omnis mutata est. Thalerum efficiunt 70, vel

80 as-

80 aſpri; Cechinũ vero 110. 120. 125. aſpri; ꝙ propter varia tributa Cõſtantinopoli, & paſſim propter bellum Perſicum imperata, & impoſita, factũ eſt. Eius monetæ quæ quondã in Imperio Ottomannico currebat, vſus nunc eſt prohibitꝰ, ꝓpter varias imagines, quibus ſignata erat, à quibꝰ Mahumetana religio penitus abhorret. Verior tamẽ eiꝰ rei cauſa poteſt allegari, ꝙ videlicet ex ea moneta, quæ puriſſimo cõſtat argento, ſi rurſus cudatur, multum lucri, & theſaurus Imperatoris, & Theſaurarii ipſi percipere poſſunt; ſed ab eo zelo & ſuperſtitione nunc paululũ remiſerũt, eã pro legitima habẽtes quę materia cõſtat perfectiſſima. Hęc eo à me animo ſcripta ſũt, vt de ſtipẽdio, quo Imperatores Turcici ſuis militib. ſatisfacere ſolent, certi quid cõſtet. De reliquis monetis, Ægyptiaca videlicet, Arabica, Syriaca & Perſica, quarum per vniuerſum regnum Turcicum frequẽs vſꝰ eſt, videatur liber ea de re nõ ita pridẽ ſcriptus, cuius lectio tamen à Magiſtratu

interdicta est, quod nonnulla minus pia contineat; quo nisi laboraret vitio, cognitione omnium dignissimus esset, propter plurima secreta rerum Turcicarum, quę in eo continentur. Ianizari igitur pro optimis habentur militibus, qui in regno Turcico reperiũtur, quorum opera & ministeria cum iis conueniunt, quos *milites prætorianos* olim vocabant, & vt Mammalucci corpus sui Principis circumstipant, vel vt iuuenes isti strenuissimi Persarum, quos *Ianitores* vocabant (quorum mentionem facit is, qui sub nomine Aristotelis librum De mundo composuit) regem vel Imperatorem semper comitantur & custodiunt. Putarunt nonnulli eos à ianua nomen ferre, alludentes ad nomen *portæ*, quæ est regia Imperatoris; verũ qui opinioni huic innituntur, errant. Nam Turcis porta, *Capi* dicitur, non *Ianua*. Vnde is qui supremam regiæ curam habet, *Capizi Bassa* vocatur. Vox autem *Ianizari* a

Turci-

Turcico vocabulo *IegniZari* deriuata, nouam militiam significat. Noua dicitur non propterea, quod recenter in vsu esse cœperit, siquidem ab Osmanne Gasi (quem alii *Ottomannum* vocant) instituta ab Amurathe primo ex cõsilio Cara Rustem, quẽ Turcæ vt sanctum colebant, renouata & aucta fuit: sed ꝙ Ianizari ferè omnes Christianorum filii sint, qui parentibus in iuuentute à ministris, quibꝰ illud cõmissum est negociũ, quinto vel septimo quouis anno; interdum etiam sæpius, tributi nomine eripiuntur, cum octauum vel decimum, etiam cum vigesimum ætatis implerunt annum. Postea in partes Anatoliæ diuersas distribuuntur, vt in lege Mahumetana instituantur; Consuetudines & linguã Turcicam addiscant, laboribus & ærumnis assuescant, vocanturq; *Agiamoglani*, vt supra quoq; ostendimus. Vbi ætatẽ quæ tractandis armis conuenit, attigerunt, & exercitiis bellicis assuefacti sunt, ad portam re-

mittuntur, vt in numerũ Ianizarorum asscribãtur. Qui militię min⁹ apti sunt, ad naues & triremes relegantur, vt rei maritimæ studeant. Qui bonitate indolis & ingenii præstantia alios superant, illi in Seraglia, quæ sunt Adrinopoli, Constãtinopoli & Perę includuntur. Inde pedetẽtim ad ministeria aulę & cubiculi Imperatoris adhibẽtur, certos suos Duces habent, quibus obedire coguntur. His stipẽdium quinq; vel sex asprorum in dies singulos soluitur. Tantundem ferè habent nonnulli ex Agiamoglanis, qui diuerso à Ianizaris habitu vestiuntur. Illis duæ vestes annuæ dantur, tormenta dexterrimè tractant, & verè *Tormentarii* seu *Pyrobolarii custodiæ Imperatoris* dici possunt, honoris acquirendi caussa obstinatissimè certare & pugnare solẽt. Agiamoglani vero vnicum vestitum annuatim accipiunt. Ianizarorum quidam ad limites imperii in præsidiis habentur, pauci ad mare habitant, & militię nauticæ addicti sunt

cti sunt Eorum pars maxima aulam & Imperatorem sequuntur, & plerumq; Constantinopoli morantur, vbi ferè omnes creari solent. Nam qui Damasci, Cairi, vel alibi creantur, vbi Cõstantinopolim peruenerint, & ibidem in eo officio nõ confirmãtur, reticulũ illud, quod *Zercula* vocant, gẽstare nõ audẽt. Cũ vltimã in expeditionẽ sub ipsorum Aga ꝓfecti sunt, præter morẽ ordinem potius militię turbarũt, quã vt strenuè suo functi sint officio. Nõ.n. libẽter obediunt primario Duci, quẽ *Serdar* voce Persica vel *SerAsKer* lingua Arabica nominãt. Tũ etiã ꝙ nostra memoria à disciplina & præceptis maiorum vt plurimum declinarunt, neq; in bello ea animi præsentia & fidelitate seruiunt, qua quondã solebãt eorum prędecessores. Præfectus Ianizarorum, *Aga* vocatur, qui prim⁹ est Aglariorũ, qui sunt equites pręcipui, qui nunquam à latere Imperatoris discedunt, ab *Aga*, id est, baculo sic dicti, qui potestatis, qua pollẽt,

ſignum eſt, Chiliarchas, Tribunos & Druncarios ſeu Truncarios imitantes, qui olim quoq; eiuſmodi baculos vel truncos ferre ſolebant. Ianizarorũ maxima inſolentia eſt, non modo erga priuatos, qui eos vehementer timent, ſed etiam erga ipſummet Imperatorẽ. Sciunt enim robur omne Imperii & potẽtiæ Ottomannicę ipſorum in manibus verſari: Rarò etiam vel leuiter propter delicta caſtigantur. Vndequãta ſit ipſorum potentia, quoq; in loco paſſim ab hominibus habeantur, perſenſerunt. Imperatori ſępè indigniſſimè minati ſũt abrogationem imperii, & filii in patris regnum ſubſtitutionem: ab eodem interdum extorſerunt furore quodã barbaro & importunitate maxima res omniũ iniquiſſimas: cuius rei vt exẽpla vetuſtiora ſileam, Amurathem proximè defunctũ coegerunt, vel viuos vel mortuos ſibi dedere Dephterdaros & Mehemetum Baſſam Armenium, quẽ vnicè diligebat, accuſãtes eos ꝙ falſam

ab ipſis monetã accepiſſent in ſolutio-
ne ſtipendii. *Dephterdari*.n. Theſaura-
rii ſeu Quæſtores ſunt tres; quorũ vnus
ſummus eſt, & præſidet ærario, reliqui
eius collegę fiſcum curant. Superbię &
inſolentiæ cauſa quoq; nõ minima ex-
titit; numer⁹ eorum paucis ab hinc an-
nis valdè auct⁹, idq; culpâ miniſtrorum,
qui ad hoc conſtituti ſunt, vt quos offi-
cio illo dignos æſtimant, à reliquis A-
giamoglanis ſecernãt; q non optimum
quemuis, & ad militiã aptiſſimum, vt
quondam fieri ſolebat, ſed quos modo
nãciſci potuerunt, militum inopiâ co-
acti, elegerunt. Etiã Turcas naturales
& Ianizarorum filios. Verum vt id faci-
ant, pecuniâ corrumpendi ſunt. Quod
vberrimè præteritis annis maximè cõ-
tigit, vbi corporis ſolius diſpoſitionẽ &
annorum modo numerum in exercit⁹
collectione reſpexerũt, quo ſubitò ma-
gnas conſcribere copias potuerint, in-
ter veteranos aſſumptis iis, qui militari
inſtitutione protinus deſtituebantur.

CAPVT XXI.

Spahipedites.

SPAHI quidã pedites ſunt, qui Eubœæ Lacedęmone (hodie *Miſithra*) & aliis locis maritimis commorãtur, reique maritimæ ſtudẽt, & Archithalaſſo parent, præcipuoque vſui in Triremibus ſolent eſſe.

CAPVT XXII.

De iis qui Aſappi Beſli *&* Huſſaroni *dicuntur.*

PRÆSIDIARII inſuper pedites ſub nomine *Aſappi* & *Besli* cõpræhenduntur, qui falſo à Græco quodam authore Huſſaris Hungaris cõparantur, cum illi pedites ſint ſtipendiarii; hi vero, equites.

CAPVT XXIII.

De iis qui Culcardaſi *vocantur.*

TANDEM cũ Amurathes poſtrem⁹ reipſa expertus eſſet, tantam ſibi nõ

eſſe.

esse militum copiam, quam quondam habuere ipsius maiores, propter certas quasdã rationes, de quibus infra à nobis dicetur, nouam instituit militiam tã peditum quã equitum, Rusticorum videlicet Turcarum, quibus ampla priuilegia & honores plurimos decreuit, ꝓprio ipsis indito nomine *Culcard si-orũ*: qđ seruorum, siue mancipiorũ fratres significat. Quæ appellatio cũ solis tribuitur Christianis in Mahumetanã superstitionẽ adscriptis ac degenerantibus, tum apud Turcas omnium est honorificentissima.

CAPVT XXIV.

Milites Africani.

IN Africa Turcę equitatũ ferè nullum, aut sanè perexiguum habent. Præsidiarii pedites Algeriũ, Tunetã, Tripolim, Gulettam atq; alia loca, quæ in ea regione possidẽt, metu Hispanorũ serio custodiunt: Hispani.n. ꝓpugnacula & arces munitissimas iis in locis habẽt, quæ ne ipsis eripiantur, diligentissimè

& firmiſſimis præſidiis munire ſolent. Atq; hę ſunt Turcarum copiæ militares, equitum & peditum, quibus imperator in omni bello, tanquã mancipiis vti poteſt, de quibus pauca quędã conſiderare conuenit.

CAPVT XXV.

Obſeruationes quædam autoris de Exercitu Turcico.

NOTANDVM igitur 1. exercitũ Turcicum, quẽ modo deſcripſimus, & qui primo intuitu immenſus adparet, fama poti⁹ & opinione hominum quã re vera, tam magnum & validum eſſe. Militum. n. perſpectæ fortitudinis & experientię maxima eſt raritas, qui mediocriter in rebus bellicis ſunt verſati, non magno cõſtant numero. Qui vero ad res gerendas planè ſunt inutiles, & quorum nulla eſt habẽda ratio, vt ſunt ſerui, calones, lixę & his ſimiles, horum ingẽs eſt copia. 2. Conſtat etiam equites Turcicos, in quib⁹ robur atq; opes illius

illius imperii potiſſimum cõſiſtunt, nõ ea animi alacritate & prõptitudine in bellum proficiſci, neq; ea patientia & tolerantia labores & incõmoda ſufferre poſſe, vt quondam maxima cum laude ſolebant. Bellis.n.in Perſia geſtis attenuati valdè ſunt. In primis vero Hungaricis hac tẽpeſtate, vbi hordei & rerum omnium ad ſuſtentationem hominum æque atq; equorum & camelorum neceſſariarum, indigentia & caritas maxima fuit. 3. Denique & illud obſeruandum eſt, Spahos qui primarii ſunt Turcarum equites, difficilimè hoc tempore equos bellatores, ne oblato quidem precio, nanciſci poſſe, nõ modo propter equorũ & rerum omnium caritatem maximam, vt modò diximus; verum etiam quod equi vt plurimum in bellis periêre, & rariſſimè inueniantur, qui ad belli vſum valeant: Tum etiam, quod Spahi quibus alii reditus non ſunt, niſi quos ex Timaris percipiunt, amiſſis prioribus equis de-

ſtituantur ferè rationibus, quibus alios cõparare ſibi poſſint. Alii in ocio viuere deſides cõſueti, pecuniã fœnore accipiunt, qua Timara poti⁹ emunt, quam equos; vel apud alios pecuniã occupãt, à quib⁹ poſtea cedẽdo bonis, ea defraudantur. Etſi vero pręteritis annis, equitatum habuerint copioſiſſimũ, diuerſa tamẽ eius rei cauſa fuit. Turcę .n. nunc multo molliores & effœminati è Perſarũ delitiis, quę eosdẽ ferè in ipſis, quos luxuria in Romanis quõdam & Gręcis effect⁹ habuerunt, redditi; plurima impedimenta, quę ad cõmoditates lectorum, & rerum ad victũ pertinentium cõducunt, ſecum trahere ſolẽt, vt multis ad eam rẽ equis vti neceſſe ſit. Neq; quisquã eſt equitum; ruſticus etiã ſi ſit, vel aliàs paupertate prematur, qui non plures vno ſecum in bellum ducat equos; qui tamen ſtrigoſi, male habiti & ad militiam planè inutiles ſunt, quod euentus pugnæ ad Agriam commiſſæ declarauit. Cum diminutionis exer-

citus Ottomannici variæ à variis causæ afferantur; non puto me abs re factu-rum, si ea in re meum quoque interposuero iudicium.

CAPVT XXVI.

Causæ diminutionis Imperii Ottomānici.
De Cadileskieris & Cadis.
Cur Græcia non tam benè habitata & culta sit, vt quondam solebat.
Cur Turcarum regiones frequentia incolarum careant.

EXTRA controuersiā est Ottomānicum imperium ea militum copia carere, quam quondam in bellum post se trahere Imperium solebant, huius defectus causæ sunt plurimæ, quas singulatim discutiem⁹. 1. Cum Turcarum potētia nunc valde aucta & amplificata sit, ii qui quondam propter angustiam regioni, quā tum colebant locustarum instar in bellū, Tartarorū more, effundebātur, nūc maiores cōmoditates, delitias, & regiones multò fertiliores nacti

sunt. Inde fit, vt nõ nisi coactè & ęgerrimè propria relinquãt, & ad incerta acquirenda in bellum proficiscantur. 2. Ipsę Turcarum regiones & ditiones tam vagæ & spaciosæ sunt, vt difficulter milites cõtrahi & ad bellum cõgregari, ꝓpter locorum distantias, possint. Neq; regiones omnes propter vastitatem incolæ frequentare possunt, cum Turcarum Imperatores prouincia aliqua armis subacta, incolas & habitatores eius vel extirpare penitus, vel aliô transferre consueuerint. 3. His causis etiam hæc addi potest, quod imperio Turcico valdè dilatato, & quã plurimis nobilissimis regnis & vrbib. illi additis, Turcę cõmoditates maiores nacti sunt mercaturæ exercẽdæ, quã quondã ferè negligere, & contemnere solebant. Hæc quã plurimos ita velut oppigneratos tenet, vt statuere ipsi secũ nõ possint, quo eã rationẽ vitę deserant. Quapropter spõte sua nunquam, sed coacti tantum militiæ nomina dare solent.

Maio-

Maiori.n.cum periculo & incertitudine rerum ſuarum ad eas opes & diuitias Martis aleâ pertingere queũt, quas per mercaturam facilè poſſunt acquirere. 4. Turcarum exercitus ferè totus ex mancipiis, quæ fidem Chriſtianam eiurarunt, conſtat; Perſas enim & Tartaros mancipiorum numero Turcæ non ſolent adſcribere, ne bellicas functiones ac dignitates, in quib. præcipua authoritas & diuitiæ conſiſtunt, cum illis partiri cogantur. Quæ dignitates profectò tantæ ſunt, & tam expetendæ, vt ſola hæc ratio opponatur ingẽti illi periculo, quod imminere Turcico imperio videtur ex tanta huiuſmodi alienigenarum mancipiorũ multitudine atque potentia. Illi qui Aſiam incolunt, quibus quõdam omnes belli functiones concredi ſolebant, nunc Turcæ natiui ſunt, quorum planè nulla habetur ratio: æſtimãtur timidi, nulloque in precio ſunt, nec minus effœminati & molles cenſentur, quã quon-

dã ab antiquis Asiæ populi habiti sunt; Kadileskierorum & Cadorum honores illis solummodo attribuuntur, paucis exceptis, quos militiæ qui adscribunt, Sangiachis atq; Bassis inseruire solent. Sed & hi tamen pleriq; mancipia Europæa sunt, in Asiã ad certa munia obeunda missi. *Kadileskieri* ab Arabibus *Casiaskeri* dicti, Iudices sunt in regno Turcico supremi & ordinarii, qui in reb. ciuilibus & criminalib. ius dicunt; suntq; duo: quorum alter Anatoliæ præsidet, alter Romaniæ. Illi qui Cairi moratur, non rectè à quibusdam nomen illud attribuitur, cum rectius *Cadus magnus* dici mereatur; fuitque à Selimo institut⁹ cũ Armeniæ, Ægypti, Syriæ & Arabiæ partẽ sibi subiecisset. Hunc militum defectum nonnulli ad imminutionẽ incolarũ & habitatorum in ꝓuinciis Turcicis infrequentiã referunt. Nam Ægęi maris insulas & Macedoniam & Græcię prouincias, vt plurimum cultoribus spoliatas vident, quæ
tamen

tamen regiones omniũ prȩstantissimȩ sunt, quas Turca possideat. Sed his respondere possumus ab eo vsq; tẽpore, quo Græcȩ Reip. flos atq; vigor extinctus est, multitudinem incolarũ immutatam, nec vmquam postea ad eã copiam, qua prius pollebat, peruenisse. Paulus Æmilius in Epiro vna die septuaginta tàm vrbes quam oppida destruxit, in mari vicino plurimȩ sunt insulæ, quæ propter sterilitatem incultæ relinquuntur. Sed & bella ciuilia à Romanis gesta, ipsa Grȩcorum imperatorum inertia atq; desidia, infesta Saracenorum, Latinorum, & Turcarũ arma variis temporib. Græciȩ illata, crebræ Piratarum excursiones nunquam qescere, & à dãnis respirare insulas illas & regiones florẽtissimas siuere. Negari tamen non potest, multa milliaria in Turcia itinere faciendo peragrari, vbi nemo mortaliũ peregrinãtib. obuiã fiat, vel ædes, vbi diuerti possint, appareãt. Quoniã incolȩ oppidis & pagis, qui

plerunque ad vias regias & tritas ædificati sunt, relictis, loca remotiora & deserta magisq; munita petunt, vt tutus ipsis pateat receptus contra direptiones & deprędationes militum, qui suo ex arbitrio quosuis viuere cogunt, vel cædibus & rapinis omnia miscent, eô ipsos instigante contra veræ militię leges propria malitia. Quod vtinam ne sæpius à Christianis nostris quoq; cum iactura rerum maximarum & periculis maximis experiri cogeremur, quemadmodum fusius à me in libello De militia Christiana demōstratum fuit. Hæ sunt, meo quidem iudicio, & causæ & rationes minus dubiæ, ob quas imminuti, & ad exiguum numerum redacti exercitus Turcici videntur, itemq; cur maiori ex parte iis constent militibus, quos extrema inopia vel libido per iniuriam alterius ditescendi, aut desperatio rerum suarum in bellum ire compellit. Quod eô frequentius euenire solet, quoniam ipsimet Spahi domi de-

ſidentes, vbi ad ſumenda arma compelluntur & citantur, ſeruos ſuos, inutilia terræ pondera, in militiam mittunt, qui, vt & alii plerique diutius castra non ſequuntur, quam vbi aliquam adhuc prædæ ſpem ſupereſſe norunt, qua deficiente, continuo domum repetere ſolent. Quod Sinan Baſſa anno præterito in Walachia expertus eſt; vbi plærique ex militibus leuiter & peſſimè veſtiti, alii induſiis ſolũ tecti, nec contra rigorem hyemis ſatis muniti, ne frigore & fame perirent, ab initio ſtatim, vbi prædæ nihil amplius ſupereſſe cognouiſſent, ipſum deſeruerũt. Cum vero Alba Græca diſcedens Conſtantinopolim verſus iter teneret, omnes ferè ipſum comitari voluerunt, & difficulter à Ducibus in præſidiis retenti ſunt. Dixi de militibus propriis, nunc de auxiliariis nobis dicendum erit. Omnium igitur quos Turca in auxilium euocare ſolet, primi copioſiſſimi, & ferè vnici ſunt Tartari. Quorum noti-

ciam perfectam cum nō omnes habeant, ego eam eâ fide tradam, quâ & superiora à me proposita sunt, & quæ adhuc dicenda restant, proponētur. Qua in re solummodo hominū fide dignissimorum, & qui diu inter ipsos versati sunt, sequar iudicium & relationem, omnibus fabulis, quas nonnulli de illis finxere, sepositis. Adiiciam quoque de Circasiis, qui ab ipsis aliquo modo dependent, de Curdis, Drusis, & Arabibus nonnulla scitu dignissima.

CAPVT XXVII.

De Tartaris Grymæis; *cur sic adpellentur, & cur dicantur* Præcopii.

De vocabulis Han, Zar, Kiokai, Kierei.

Cur Moscouita sibi à Tartaris metuat; & quænam Tartarorum gens ipsi pareat.

De Sarmatis.

TARTARI vel *Tattari* inde dicti putantur, quod reliquiæ eorum Israëlitarum, qui vltra Mediam, quæ tunc

tunc inculta iacebat, transportati fuerunt, quod vox *Tartari* in lingua Syriaca apprimè denotare videtur. Gens autem populosissima est & varia. Nos de iis tantum loquemur, quos ad rem & propositum nostrum facere censebimus. Hi regem habent, cui parent, qui in Taurica Chersoneso moratur, eorumq; alii in Europa, alii intra Asiæ fines & Męotidem paludem (vulgo *mar delle Zabacche*) Tanaim & Volgã (quæ *Rhaolim*) habitant Mengreliis & Circassiis vicini, qui omnes *Nagaiẽses* vocãtur. Alii vero qui partem vlteriorem Volgę intra Moscouiã, mare Caspium (nũc *mar di Baccu* dictum) & Georgianos incolunt, partim Moscouiæ duci subiecti sunt, partim sua fruũtur libertate. Nõnulli Turcico parent imperio, vbi *Demir capi* est, quondam *portæ Caspiæ* dictæ. Tartarorum autem Rex, cuius non ita pridem mentionem fecimus, *Tartarus Cremii*, quæ est metropolis Imperii, appellatur, licet

plurimum in eo Tauricæ Cherſoneſi loco, ab illis *IegnibaZca*, à Polonis & Ruſſis *Perocopska* dicta, reſideat. *Cremum* vel *Crimeum* vrbs extra Cherſoneſum, ſita eſt ad eam foſſam, quam olim cum Iſthmum perfodere, & Tauricam in Inſulæ formam redigere cogitabant, excauarunt. Vnde Poloni & Ruſſi eos *Præcopitas*, à *Procop*, quod foſſionem ſignificat, denominare ſolent; ſecus quam alii ſtatuunt, qui à rege quodam *Procobio* ſic vocatos eſſe putant. Errant tamen qui eam foſſam recenter factam eſſe aſſerunt; quod ex Herodoto liquet, qui *Cremni* emporii in ſua Melpomene meminit. Regum Tartarorum titulus eſt *Han*, quod herum ſeu Dominum denotat, minus rectè à quibuſdam *Chan* ſcribetur, niſi Italorum & Germanorum in aliquib. vocabulis pronuntiationem aſperiorem ſequi velint. Poloni eum *Zar* ſeu *Cæſarem* vocant: eius familia *Kirei* dicitur, vnde nata ſint nomina Princi-

pum,

pum, qui non ita pridem adhuc viuebant, videlicet *Mehemet Kirei Han*, *Islam Kirei Han*, *Assan Kirei Han*, Rex qui nunc rebus præest, *Alip* vocatur. Ea pars Chersonesi quã mare nigrum vsque ad Bosphorum Cimmerium & introitum Mæotidis alluit, Turcę subiecta est; quę vero Mæotidem attingit, & in meditullio sita est, ad Tartarorum Han spectat, licèt multi Christiani Græcos ritus obseruantes, ibi quoque habitent. Hos, quos modo recensui, Tartaros pessimè timet Moscouitarũ Dux, propter subitas eorum & improuisas excursiones, & deprædationes, quibus obuia quæuis deuastare, incolas captiuos abducere, & Turcis aliisve vendere solent. Anno MDLXX. ipsam vrbem Moscouiam combusserunt. In maiori vero metu & periculo versaretur, si quãdo ipsi ex ditione sua aliô discedendũ esset. Eos vero qui ad Asię oram sunt, impedire potest, ne Christianis damnum inferant, impediẽdo eos,

ne Volgam transeant. Quare sæpius iam factum est, vt numero pauciores in bellum Vngaricum profecti sint, quam communis de ipsis rumor & fama fuerit. Qui Muscouitæ obediunt, *Casan Asdrahan* & *Citrahan* vocantur, hi nihil ad nostrum propositum faciunt. Illis, quos dixi, in Europa intus & extra Tauricam ad Mæotidem, & ad Euxinum pontum habitare, Moscouita sine Polonorum auxilio resistere non potest. Coguntur enim necessario horum ditionem attingere, si iter ad vrbem Simolēscho, vel aliud ad Tanaim vel Mæotidem ducens, tenere volunt, quæ asperrima, longinqua & propter fluuios & paludes difficillima sunt: Hi ipsi quondam *Sarmatæ Europæi* & Asiatici ab antiquis dicebantur, qui tamen Scythiam cum Sarmatia vt plurimum confundere solebant.

CAPVT XXVIII.

Quibus armis instructi Tartari in bellum proficiscantur.

TARTARORVM arma sunt, machæra & arcus, sagittarum lignearum copia cum destituantur eas ex calamis, quibus abundant conficere solent: acutissimæ sunt, quibus hosti nocere tum propellendo & inuadendo, tum etiam à tergo eiaculando, & fugam simulando, optimè norunt. Illorum belligerandi ratio latronum incursionibus quam veræ & legitimæ militiæ similior. Omnes equis vehuntur, qui exigui & parui sunt, soleis carentes. In harum vicem clauum curuum in vno pede ipsis infigunt, vbi glacies superanda est, animosi sunt, laboribus inexhausti, & perferendis incommodis maximè idonei.

CAPVT XXIX.

Tartarorum amicitiam cur Turca & alii Principes vicini expetant, & are comparent.

Solymanni iudicium de Tartaris.

IN bello Turcæ Tartarorum ope vti consueuere, quod eandem cum ipsis habent originem, & eiusdem superstitionis Mahumetanæ sunt asseclæ. Verum alia causa subest, his grauior, ne scilicet contra Turcas societatem cum ipsorum hostibus ineant, quo nomine valdè ipsos metuunt. Siquidem facilimè Constantinopolim vsque cum comitatu immenso excurrere possunt, priusquã fama ea de re ad Turcas peruenire, vel ipsi contra eorum impetum iustos defensionis adparat⁹ facere possint. Quod idem Solymannum Imperatorem veritum esse, ex eo constat, quod ipsemet in concilio quodam de iis Principibus, qui damno aliquo Imperium Ottomannicum afficere possint,

sint, habito, id fassus esse dicatur. Hinc omnibus officiosis studiis & beneficiis eos sibi demereri & cōciliare student, cognatione eos sibi iungunt, (Solymanni enim mater Tartara fuit natione, Mehemetis Kirei filia) contributiones multaque ipsis dona conferunt. Vnde belli tempore Turcis satis carè constat Tartarorum militia, quibus tantundem donare coguntur, quo & ipsis eorumque coniugibus & liberis quos domi relinquūt, satisfieri queat. Verum vt maiori cum securitate ipsis fidere possint, præter beneficia, quibus sibi eos obstringunt, etiam nolentes sibi obedire cogunt. Tempore enim Solymanni eò adacti sunt Tartari sub Seda Kiereo ipsorum Principe, vt aliquo modo Imperium Turcicum reuereri & recognoscere cogātur. His ipsis Tartaris etiam Moschorum Princeps & Polonus, vt ab ipsorum excursionibus & deprędationibus quas tempore messis facere consueuerūt, securi

atque immunes ſint, dona quædam mittere ſolent. Moldauiæ Princeps licèt Turcæ tributum pendat, inſuper tamen Tartarorum dominium aliquo modo reſpicere & venerari cogitur. Tanti igitur Tartarorum amicitia à Principibus vicinis fieri ſolet, quanti Heluetiorum confœderationes & ſocietates à Principib. illis finitimis meritò fieri videmus. Sed cum variis itineribus expeditiones ſuas poſteriores in Hungariam ſuſceperint, & in poſterum ſuſcepturi fortaſsè ſint, non abſurdum neque inutile futurum puto, ſi vias præcipuas, quæ illos ex patria in Hungariam ducant, oſtẽdero, vt Chriſtiani proceres eos tantò facilius vel impedire, vel ad minimum remoram quandam ac frenum ipſorum furori & repentinis incurſionibus iniicere queant.

CAPVT

CAPVT XXX.

Itinera per quæ Tartari in Vngariam proficiſcuntur: videlicet per Ruſſiam, Podoliam, Premiſliam, Sambur & Seuerinum.

VT Tartari Turcico ſeſe exercitui coniungant, ditiones Poloniæ neceſſario attingere coguntur, quæ vel habitatæ & cultæ ſunt, vel deſertæ. Inter habitatas refero Ruſiam & Podoliam, quæ ipſis ad latus dextrum ſitæ ſunt. Subita quadam irruptione infra Premiſliam valles illas attingere poſſunt, quæ rectâ eos in Vngariam ſuperiorem ducunt. Sed hac via facilimè Poloni, Tranſyluani, & exercitus Imperatoris noſtri, illis, quo minus ſuſceptum iter perficiant, reſiſtere poſſunt. Poſſunt etiam *Sambur* vrbem petere, vel Transſyluaniam propius attingere. Verum hæc via omnium eſt difficilima. Per regiones deſertas duæ ipſis patent viæ; vna quæ à

mari eſt remota, altera quæ vicina. Si priorem tenent fluminis Neſtri curſum, ſequuntur in Moldauiam vsque: Inde per mediam Valachiam proficiſcentes ad *Seuerinum* (quod ita à noſtris ob memoriam Imperatoris Seueri nominatur) perueniunt. Verum eo itinere Poloni pariter & Moldaui cum Valachis eos impedire poſſunt. Priusquam Seuerinum cum ditione finitima infeſtum ſibi atque alienum haberent, iter multò breuius ſecundo Danubii fluuio incedentes conficere poterant. Verum Tranſyluano & loco illi & regioni adiunctæ imperitante, vbi illius fluuii curſum ſequi vellent, armis viam ſibi aperire cogerentur, quod æquè ipſis foret difficile, quam ſi terra proficiſcerentur. Vbi poſterius iter, quod ad mare propius eſt, ſequi volunt, ad fluuium Neſter (*Tyram* quondam vocatum) ſe conferunt, quem propè Achermanum traiiciunt, quæ Polonis *Bialograd*, Moldauis

dauis *Cittat alba*, Vngaris vero *Nester Alba* dicitur. Eſtque Sangiachatus Turcicus ad fluuium Neſtrum (erant igitur qui ad Iſtrum ſeu Danubium eum collocant) ſitus, non procul diſtans à Sangiachato Benderæ, quem Moldaui & Poloni Teginam vocant, vrbs eſt in Moldauia ſita, quam Aaron eius regionis Princeps Turcis conceſſit, quo ſe à rebellionis crimine, quod contra Turcas in bello admiſerat, quod etiamnum viget, purgaret. Per hoſce duos Sangiachatos Tartari bifariam Vngariam attingere poſſunt. Aut enim Pruto & Sereto fluuiis traiectis in Valachiam irruunt, aut iis fluuiis relictis in Bulgariam Turcæ prouinciam, copias vltra Danubium traducunt. Hæc poſterior via licèt omnium maximè ſecura & commoda ſit, difficultatibus tamen non caret, ſiquidem ipſimet Turcæ nunquam non grauatè Tartaris per ſuas ditiones (quas ne deuaſtent & depræ-

dentur metuunt) transitum permittũt. Prima vice qua in expeditionẽ in Vngariã profecti sunt, iter Præmissiã versus instituerunt: In reditu Seuerini Cœnobium petierunt, sed cum à Valachis & Transyluanis damna sæpius maxima in transitu accepissent, vt tanto commodius & facilius domum repetere possent, vltimam viam, quam dixi per Bulgariam esse, ingressi sunt.

CAPVT XXXI.

De Tartaris Gibelis.

De muro, quem Impp. Græci ad littus Ponti Euxini construxerunt.

Cur Turcæ opera Tartarorum Gibeliorum, & aliorum qui in Sangiachatu Achermani & Bendera morantur, uti soleant.

Via, per quam Tartari Europæi in Persiam proficisci solebant.

PRÆ-

PRÆTER eas quas modò enumerauimus Tartarorum gentes, alii quoque eiusdem nationis reperiuntur, qui *Gibeli* vocantur, quorum ad plurimum sunt 2000. machæra, arcu, galea, & lorica in bello vtuntur, vnde *Gibeli*, id est, loricati dicuntur. In Dobrucia prouincia vltra Danubium sita, habitant ad ruinas Muri, quæ in Sogdiana regione ab vrbe Silistria, Constantiam vsque, quæ est ad Pontum Euxinum, pertingunt. Hic murus ab Imperatoribus Græcis quondam ædificatus dicitur. Hosce Tartaros Turcæ sæpissimè in bellum vocant, vt aliis persuadeant Tartaros Grimæos sibi auxilio venisse. In eundem finem sæpius paucos istos, qui in vltima Muldauiæ parte, intra Nestrum & Danubium fluuios, in Sangiachatu Benderæ & Achermani habitant, quorum superius mentio facta est, auxilio sibi venire compellunt, vt timorem in nostris &

rumorem de ſuis viribus augeant. Et hæc quidem hactenus de Tartaris dicta ſunto; de quibus hoc vnicum adiiciam, quod memoria & conſideratione digniſſimum eſt, videlicet Tartaros Europæos, qui Romanorum tempore in Perſiam per *Demir Capi* (id eſt, per portas ferreas, per quas Alexander Magnus ad Gorgianos tranſiit) copias traducere ſolitos eſſe, quorum veſtigiis noſtra memoria Oſman Baſſa inſtitit, & eadem via in Perſiam tetendit. Semper enim eò animi & virium omnes intendit neruos, vt Domitium Carbulonem, & Pompeium Magnum, de quibus Tacitus & Dio prolixè ſcribunt, & alios viros bello claros magnitudine rerum geſtarum non modò imitaretur, verum etiam ſuperaret.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

De Circassiis.
Osman Bassa à Cossacis caditur.
De Phasi fluuio.

CIRCASSI quondam *Zigæ* dicti, à Polonis *Pienz Corschii*, id est, incolæ quinque montium, vel quinquemontani dicuntur. Horum ditio Cimmerio Bosphoro, Mæotide & Euxino ponto septa, Caspium mare non attingit, vt falsò nonnulli opinati sunt. Quidam eorum sunt liberi, reliqui Tartaro Grymeo parent: Græcorum ritus, variis superstitionibus mixtos obseruant; Turcis suam operam pecuniâ elocant; paupertate coacti, seque inuicem vendunt, & in seruitutem aliis tradunt, quod non rarò inter se quoque bella mouere, & ad arma concurrere soleant, tum etiam quod Mengreliæ vicini sint, & *Asap*, Turcicum propugnaculum ad ostium Tanais nõ procul distet. Strenui semper & in-

genioſi habiti ſunt, tempore Sultanorum, qui in Ægypto regnarunt, plerique Mamaluchorum ex ea gente originem trahebant, vnde Mamaluchi à Turcis *Zercas* vocati ſunt. In Circaſſia non ita pridem magna clade à Coſaccis (qui hi ſint, ſuo loco dicetur) affectus eſt Oſman Baſſa, cum redux è Perſia Conſtantinopolim contenderet, & tranſiiſſet Phaſin fluuium Mengreliæ ſeu Colchidis, quæ eſt ad Pontum Euxinum in Trapezontis confinibus, qui propter Vellus aureum celebris habetur, quem Pompeius fugientem inſequens Mithridatem, tranſire, præ metu Circaſſiorum & populorum vicinorum non eſt auſus. Huc vsque de Tartaris & Circaſſiis.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

De Curdis, vel de Chaldæa.
De Drusis & Arabum extorribus.
Num Turcicum Imperium meritò de his sibi timeat.

SOLET Turca non raro *Curdos* seu *Gurdos* ad belli societatem euocare. Hi Mahometani strenuissimi sunt, libertate fruuntur; Babyloniæ Prouinciæ, quæ hodiè est *Bagadat*, eam partem incolunt, quæ *Curd-stan* seu *Chaldæa*, Arabibus vero *Keldan* dicitur. Hos maximo damno aliquando Turcico futuros imperio nonnulli arbitrantur, quod periculum eidem à Drusis (qui milites sunt Libani montis accolæ) & Arabum extorribus imminere existimant. Sed meo quidem iudicio imperium hoc potentissimum parum sibi ab illis timere debet. Nam primi regiunculam perexiguam possident, secundi numero paucissimi sunt. Tertii latro-

nes sunt nullo ordine in militiam proficiscentes. Vltimo loco, de viribus Imperii Turcici mihi disserendum puto, qua videlicet ratione Imperator Turcicus, cōmeatu, armis & munitionibus exercitui terrestri & classi prospicere possit. Cum nemo sit cui non constet irritos conatus futuros eius qui instructus maximis copiis, rebus quibus & homines & pecudes sustentet, & ad bellum instruat, destituatur, & frustrà parari classem sine materia, & militibus, qui illi imponantur. Ostendendum quoque est, qua ratione illum vel spoliare vel difficilem paratum ac copiam rerum earum hosti reddere possimus. Vnde palàm fiet, quantum hostis contra nos præstare valeat.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

Commeatus & cibaria, quæ Turca in Asia & Europa parare possunt.
Error veterum de Macedoniæ & Seruiæ regionibus.
Quomodo commeatus per Pontum Euxinum in Vngariam deferri possit.
Item per Thessaloniam, Scopiam & Albam regalem.
Item per Crabrum seu Morauam Seruiæ fluuium.
De Cossouo seu Ossæ planitie.
Quomodo Turcis commeatus vel eripi, vel ne in Vngariam eum transferant, impediri possint.
De homagio, quo Sangiachi, Spahi & rustici Turcæ tenentur de commeatu exercitui prospicere.
De pane bis-cocto qui Belgradi cõficitur.

COMMEATVS cura prima & diligẽtissima debet esse omnium belli Ducum, sine cuius subsidio exercitus diu sustentari atq; haberi non potest.

Turcis autem frumenti copia non deest, cuius maximum numerum passim in Asia colligere, & variis itineribus in Vngariam comportare possunt. Per Euxinum Pontum ad Danubii ostia tutò id fieri non potest, metu Valachorum, qui à Transyluani Imperio dependent, Constantinopoli vsque in Vngariam vt deferatur via nimis longa & remota est; liberrima vero & facillima per mare patet, quo Thessalonicam vsque (quæ *Salonicchi* hodie dicitur) transportatur, inde per Scopiam vrbem, Belgradum defertur, indeque planissima patet regio, qua commodè quæuis de loco in locum transferri possunt, quod minori etiam cum difficultate fieret, nisi carrorum & vehiculorum copia destituerentur. Europa parum commeatus Turcæ conferre potest. Moldauia & Valachia hordei & frumenti feracissimæ prouinciæ, belli cladibus

dibus tam infœcundæ sunt reddi-
tæ, vt non modo parum colantur &
arentur : sed & exiguum illud quod
terra producit, militibus in prædam
cedit, vel ab equis conculcatur. Va-
lachiæ & Muldauiæ Principes tan-
quam vasalli homagio tenebantur,
quantum possent rerum omnium ad
bellum necessariarum Turcico exer-
citui subministrare, & procurare:
sed neuter suo fungitur nunc mune-
re. Ille enim iugum Turcicum pla-
nè excussit, hic vero vix se suosque a-
lere potest. Per Macedoniam & Serui-
am Prouincias fertilissimas, commea-
tus tutò & facilè in Vngariam deferri
potest, quod eę regiones plane, vt plu-
rimum, & mōtes propter saxa & rupes
non sunt inuii. Patet & alia via non mi-
nus commoda, si videlicet Thessa-
lonica per Ciabri seu Morauæ Daciæ

fluuii campos in Seruiam non procul à fertilissima Cassouiæ planitie transuehatur, quam merularum campos ab auium istarum copia, quæ ante pugnam, in qua Amurathes primus occisus est, comparuit, scriptores nostri vocare solent. Hinc errorem veterum quorundam videre licet, quibus persuasum erat Macedoniæ & Seruiæ mõtes vehiculis planè nõ patere. Sed non erat difficile itinera & vias illas emunire, iis tamen exceptis montibus, qui ex Epiro in Macedoniã tendunt, per quos vehicula duci non possunt. Vt vero Turcis impedimentum quoddã Christiani inferant, quo minus commeatum in ea loca, vbi belli sedes est, transportare queant, maximas difficultates & incommoda illis obstatura puto, si maritima ęquè ac terrestria itinera spectes. Pars enim commeatuum, quæ ex Asia, atq; adeò ex Ægypto transmittitur, Alexandrię, Damiatæ atque in aliis portubus, in naues imponitur, quibus

cum

cum instructissima classe occurrēdum,
eæque pugnādo superandæ & capien-
dæ essent. Tum etiam quod Ægęum
mare, quod maximè infestum reddere
conueniret, plurimos canales habet, in
quos tutus nauibus receptus datur.
Itinera terrestria si spectes, vnicus eos
impediendi modus superest (nisi for-
te Turca regiones suas omni præsidio
& militibus nudare velit) vt videlicet
Transsyluanus à Valachis adiutus tra-
iecto Danubio intra Bulgariam & Ser-
uiam, quæ quondam Misiæ dictæ sunt,
castrametetur, sed ad eam rem instru-
ctissimo & ad pugnam paratissimo ipsi
op⁹ foret exercitu, cum citra prœlium
impedimentum inferre nequiret. O-
mnes præterea Spahi aliquam cibario-
rum partem pro se suisque alendis in
militiam secum ferre coguntur. San-
giachi farinæ, hordei & aliarum rerum
quantum maximè & quam sæpissimè
possunt, ad exercitum mittere tenen-
tur. Rustici in pagis quanta ipsis impe-

ratur, frumenti copiam ſuppeditare militibus coguntur. Alba regali maxima copia panis bis-cocti ex frumento & hordeo ordinariè confici ſolet, qui poſtea inter milites diuiditur.

CAPVT XXXV.

Cur Turcæ expeditiones ſuas anni parte maiore elapſa ſuſcipiant, & exercitum non diu ſub ſignis retineant.

HOc inſuper certiſſimum eſt, Turcam priusquam herba creſcat & meſſis facta ſit, in bellum proficiſci Vngaricum non poſſe, tum quod frumentum & alia, quæ Spahi exercitui præſtare coguntur, ante id tempus nullibi parari queant; tum etiam quod neque milites, neque pecudes ſi his deſtituantur rebus, diu caſtra ſequi poſſint; maximè vbi exercitus copioſus ſit, quales plerumque Turcarum ſunt, qui hominum, equorum & camelorum maximo numero conſtant. Inde quoque vſuuenit, quod eiusmo-

di exercitus diu in aliquo loco ſubſiſtere, vel coniunctus manere non poſſit.

CAPVT XXXVI.

De Oriza.

SCOPIA aliquantulum orizę (cibus Turcis familiaris) ſuppeditat. In Alexandria quoque eius copia haud vulgaris creſcit, inde à mercatoribus ad nos defertur.

CAPVT XXXVII.

De carnibus & Tzorba pulmento.

TOTA regio omni genere carnis abundat, maximè vero vbi exercitus ſubſiſtit, vel ſedes belli eſt, veruecum & boum in primis, quorum, vt ita dicam, copia innumerabilis reperitur in iis campis atq; paſcuis. Muldauia pecudes, mel, & butyrum, maxima quantitate in caſtra Turcica deferuntur, Principe id permittēte propter tributa, quę ipſi hoc nomine pēduntur.

Verueces tamen ea copia nunc qua solebant olim, nancisci nō possunt, quod multo plures hodiè quam quondam in Poloniam abigantur, quæ res Turcas pessimè habet, cum ea carne inprimis delectentur. Bubulam vero tanti non faciant: Circumferunt quoque secum carnem quandam sale conditam, quæ in puluerem redacta, nutrimentum illis optimum præbet. In primis vbi eam cum pulmento, quod *TZorba* vocant, miscent & condiunt.

CAPVT XXXIIX.

De aqua, vino & Tzerbet, quod est potus genus apud Turcas.

De regno Tarsi.

Quo modo Mahumetes Pseudopropheta asseclas suos in arte militari instruxit & ad eam idoneos reddidit.

AD potum quod attinet, nemo est qui dubitet, quin vbiuis locorum, vbi bellum hodiè geritur, aquarum sint fontes perēnes & fluuii. Nec Tur-

cis

eis hic potus vel rarus vel inusitatus est, quod ex lege Mahumetana eam bibere teneantur. Carthaginenses quoq; eo potu olim vtebantur, vt etiam nunc vti religionis causa feruntur incolæ Tarsi regni, quod est in Asia ad Cathaiæ confinia sita, cuius etiam literæ sacræ propter magos, qui inde ad adorandum Christum Bethlehemum profecti sunt, mentionem faciunt. Quantum ille aquæ potus Turcis prosit, illi æstimare possunt, qui aliquandiu Germanos frequentarunt, licèt olim & hi aqua cõtenti vixere: & si, quod res est, fateri lubet, Mahumetes ille Turcarum Legislator assectis suis, vt à vini potu abstinerent, nõ aliam ob causam tam serio edixit, quam quod armis suarum legum obseruationem sancire cupiens, sobrietatem illis præcepit, quo ad belli munia obeunda semper parati promptique essent, Ducibus parerent & Martis aleam intrepidi impauidiq; adgrederentur. Legem quoque tulit,

quâ crebriori lotione vti iubētur, vt videlicet mundi ipsi, mundè in exercitu omnia tractentur, ne morbis, quos immundicies & spurcicies generare solēt, milites corripiantur, sed potius ad perferendas omnis aeris & cæli tempestates & incommoditates apti & idonei reddantur. Potum insuper Turcæ, quem *TZerbet* vocant, ex vuis passis & aqua conficiunt, admixto citri succo, & musco, quæ omnia gustum suauissimum efficiunt, tentare etiam caput solent, vti vinum. Quod si bibere Turcæ aliqui interdum cupiant, Ianizari in primis, qui eo mirificè delectantur, magna eis copia est in Hungaria, præcipueque in superiori, vbi vinum Tokaii nobilissimum habetur.

CAPVT XXXIX.

Materia siue ligna.

De BatZca, & Srema prouinciis.

LIGNIS Turcæ non possunt destitui, quorum vsus in exercitu, vt Cyrus

rex

rex Persarum dicere solebat, æquè atque aliarum rerum necessarius est. Etsi vero in quibusdam Seruiæ locis, ea quæ toti exercitui sufficiat, ligni copia non reperiatur, hunc tamen defectum supplent reliqua loca, per quæ iter faciunt Cõstantinopoli Belgradum, atq; inde cis Danubium Vesprinum vsque. In primis vero ligno abundant Batzca & Srema prouinciæ, in hac vrbs Sirmium, quæ propter concilium, quod ibi celebratum fuit, celebris est. Ambæ Danubio, Drauo & Sauo fluuiis cincti, quib⁹ furor belli (quod exercitus Turcicus semel tantum sub Sinan Bassa illuc transiit) cum pepercisset, omnibus rebus necessariis plus quam aliæ Vngariæ prouinciæ abundãt. Postquam ea quæ ad hominum & animalium sustẽtationem pertinent discussimus: nunc considerandum est, quo armorum genere Turcæ vtantur, & quomodo bellicas munitiones tam ad defensionem, quam offensionem nancisci possint.

CAPVT XL.

Arma offensiua & defensiua Turcarũ. De Pusdogan, Machæra & aliis armis.

SPAHI Europæi, vt eminus hostem lædant lancea pura, & pomo ferreo vtuntur. Vt cominus feriant clauum ferreum, quam *Pusdogan* vocãt & machæram gestant. Hoc armorum genus Persis quõdam in vsu fuisse Xenophon scribit. Turcæ illud *Cedare*, Arabes *Seife*, Germani Sabel/ à voce Vngarica & Sclauonica *Sabla* nominant. Alii etiam secures & ficas ferunt; alii peltas & scuta, reliqua corporis membra armis non cooperiunt, tormentorum vsum non habent, multi sagittas & tela tantum in hostem tendunt. Qui in Croatiæ & Vngariæ finibus militabant, plerique thoracibus ferreis & lorica induti fuerant. Sed hi fere omnes in militia periêre. Qui his successerunt, nõdum huic armorum generi assuefacti sunt. Ianizari omnes & nõnulli Asappi tormenta tra-

ta tractant, ſed non ea dexteritate qua noſtri ſolent. Acanzii, Spahoglani, Chianſſii (qui Turcarum legati ſunt) aliique equites aulæ Turcicæ, arcu & ſagittis, alii lanceis Aſiaticis pugnant. Peditatus ferè omnis galeas non geſtant, ſed machæris & gladiis Græcorum more accinguntur. Equites Aſiatici ſariſſis quoque vtuntur, alii ſagittarios agunt: Ephippia exigua habent, de quibus facile deturbari poſſunt.

CAPVT XLI.

De Giebegis, Topigis, Armenis, & quare hi Boegi vocentur.

De Voinicis & Sacher.

IN exercitu Turcico diuerſi ſunt miniſtri & officiarii, qui varia obeunt munia. *Gibegi* ſunt qui arma componunt & tergunt. *Topichi* vocantur machinarum & tormentorum magiſtri, è quibus nonnullis ſtipendia ſoluuntur. Alii ſine ſtipendiis aliunde

diis aliunde multa corradunt. Armeni fossores & munitores vt plurimũ sunt & apud Turcas ea præstant, quæ caminorum purgatoribus apud nos committuntur, inde per ludibrium *Bocgi* vocantur. Exercitum quoq; sequuntur multi *Voinici*, quod lingua Sclauonica bellicosum significat, quod in bello quondam strenuam operam nauarint. Hi rustici sunt, in Seruia & Bulgaria habitãtes, & Græco more viuentes, quosuis labores subeunt. Sunt & alii pariter, qui sponte sua in exercitu viuunt, quos *Sarchor* nominant, fossores agunt & vilissima atq; abiectissima quæq; perficiunt. Ordo requireret, vt integrum nunc de militari disciplina Turcarum tractatum subiicerem, sed de eo multi alii doctissimè scripserunt, ad quos lectores remitto. Pauca tamen hic inseram, non nota omnibus, ne lectorem hinc ieiunum dimittam, cui in aliis me satisfecisse spero.

CAPVT

CAPVT XLII.

Turcarum disciplina militaris.
Quænam in milite Christiano requirantur.
Victoriæ Christianorum contra infideles.
Defectus, quibus laborant exercitus Turcici.
De Scanderbego.
Robur & vires Turcarum.
Qua ratione Tormenta, pilas & puluerem nanciſcantur.

TVRCARVM milites à noſtris, qui quidem exercitati ſint, ſuperari certiſſimum eſt. Noſtros autem voco non Italos modò, ſed & Hiſpanos, Gallos, Hungaros, Germanos, atq; aliarum nationum homines, qui ſub noſtris ſignis militant. Exercitatos vero intelligo non tam eos, qui artem tractandorum armorum probè & longa experientia didicerunt, quam qui ſub Christi militia merere probè

assuefacti sunt, vt videlicet eorum fortitudinem animi sinceritas, & vitæ inculpatæ probitas comitetur, quo eò securius belli periculis sese obiicere, & victoria sub nostrorum Principum auspiciis potiri valeant, licèt militum numero hosti longè cedant. Nota sunt & clara insignium victoriarum exempla, quas Christiani sub Marco Aurelio, Constantino, duobus Theodosiis, Honorio, Ectio & aliis de infidelibus reportarunt. In primis vero de Sarazenis sub Pelagio primo Castiliæ rege, qui cum mille suorũ 20000. hostium deleuit. Carolus Martellus vnico prælio 375000. hostium deuicit: vt eas omittã, quibus sub Alphonso Costo Ranimiro, Ferdinando, & Waltero Teutonicorũ equitũ magistro potiti sunt. Hic 100000. Tartarorum vna vice deleuit vnico solo ex eius militibus desiderato. Coruinus postquam maximarum pugnarum victor euasisset, octaua vice cũ 80000. Turcarum

earum manus conſerere non dubita-uit, licèt eius exercitus vltra 15000. militum non conſtaret. De qua re diligentiſſimè ſcripſit *Thomas Bozius* in libro ſuo contra Machiauellum edito. Conſtat porrò omnibus, qui aliquãdo contra Turcas bellum geſſerunt eorũ militandi ratio: caſtra latiſſimè metãtur, in expeditione nullo ordine & confusè incedunt, vt à tergo facilè infeſtari er poſſint. Quod animaduertens *Georgius* ille *Caſtriota* (celeberrimus, qui vnquam cum Turcis bella geſſit, à quibus is *Kandei Begh*, id eſt, *Dominus Alexander* vocatus, eo nomine ipſi in circumciſione ab Amurathe, apud quem obſidem agebat indito: Tunc enim Turcæ nomina mutare in vſu habent, quemadmodum Chriſtiani ſolent in Baptiſmate) multarum horribilium, & maximarum pugnarum victor de hoſtibus ſuis triumphos egit. Inſuper Turcæ ſpem victoriæ in numero, & multitudine pugnantiũ potius & in

fato ſtrepituque inſtrumentorum bellicorum atque horribili ſonitu barbararum vocum & clamore collocant, quàm vt ordini decenti, & veræ militiæ ſtudeant. Econtra res plurimas habent & obſeruant, quæ illis in maximum emolumentum cedunt, qualis eſt authoritas ſumma & abſoluta eius, qui ſupremum caput eſt exercitus & Dux generalis: Obedientia militum, quæ tamen hodiè aliquantulum imminuta eſt: Auxilia promptiſſima, vbi neceſſitas ea requirit. Neque opus habent noſtrorum Principum more, vt hincinde, mendicando quaſi, colligant exercitum, qui ſæpiſſimè aliorum viribus plusquam propriis confidunt, & vt exercitum iuſtum conſcribant, omnes exhaurire theſauros ſuos coguntur. Præcipuum temporis ſpacium & reb. agẽdis vtiliſſimum, inutiliter plerunq; & nihil agendo trãſigunt. Turcę contra theſauros ſuos ad res maximè ſerias, & donec neceſſitas requirat, aſſer-

asseruant.vel militibus inde dona liberaliter conferunt, quib. acutissimi calcaris instar ad pugnas & pericula subeunda promptissimi paratissimique redduntur. Bello finem nunquam aut raro imponunt, nisi hostem aliqua ratione debellarint: vires suas in res parui momenti nunquam collocant; quæ in bello sibi expedienda sumunt, iusto ordine & maximis apparatibus anteà factis suscipiunt. Prælio raró de summa rei decertant, nisi commodissima illis affulgeat occasio. Putant nõnulli Turcis tormentorum & machinarum magistros & quos *ingegnieros* vulgò vocãt, præstantes deesse: apparet tamen nihil esse tam validũ, nihilq; tam probè munitum, quod ipsorũ viribus non cedat; propugnacula, quæ inexpugnabilia habita sunt, ipsi citra molestiam occupãt: honoribus & vi pecuniæ promissa atque stipulata, Duces & præsidiarios, qui ea tuentur, corrumpunt. Nunc æneis machinis horrenda in

muros fulmina noctes atq; dies iaculando, locum expugnationi aperiunt, fossas materia replent, cuniculis subterraneis in vrbes obsessas euadere tētant; obsessis à laboribus requiem nunquam cōcedunt, à proposito suo nunquam recedunt. Munitiones bellicæ ipsis vndique suppeditant, pilas vbi opus sibi fore putant, maxima copia conficiunt: Machinarum bellicarum ingens numerus Constantinopoli, Petræ, Albæ regali, & Budæ asseruatur, maiori ex parte Christianis ereptę partim ab ipsis Turcis fusæ sunt. Sed ipsorummet Christianorum culpa, quibus sat non fuit hostes tam immanes & feritate barbaros sub Amurathe ex Asia in Europam transportasse, verum etiam præceptores ipsis in arte bellica extiterunt. Sed vtinam ne & iisdem (iram Dei veriti, & suam propriam, quæ imminet ruinam considerantes) arma quoque clàm suppeditarēt. Puluis tormentarius Cairi & propè Con-
stanti-

ſtātinopolim, in loco qui *Aquebianche* dicitur, atque alibi conficitur. Viribus ſuis Turcæ ſtratagemata admiſcent & fraudes, legi Mahumetanæ inſiſtentes. Nec deſunt fraudum & inſidiarum magiſtri. Nam pleriq; omnes, qui ſemel militię nomen dederunt, eò ſtudioſè laborant, vt omnia quæ ad bellum ſcitè, & cū vtilitate gerendum ſpectant, rectè addiſcant, tum etiam quod Turcæ præ omnibus aliis fraudum optimi ſint architecti. His de rebus commodè alia in medium adduci à nobis poſſent, veruntamen qui plura cognoſcere cupit, eos conſulat, qui præmeditato ſtudio de rebus Turcicis ſcripſerunt. In primis vero *Renatum de Luſinge*, Dominum de Alimes, qui de origine, conſeruatione & diminutione Imperii Turcici doctiſſimè ſcripſit. Hactenus de potentia & viribus imperii Ottomannici terreſtribus: ſequuntur maritimæ.

CAPVT XLIII.

De Turcarum nauabilus, quæ in Asia, Europa & Africa habent.
De Raislaris seu Nauarchis.
Quomodo Turcæ ligna ad ædificandas naues habere possint.

TVRCARVM Imperator plurima habet naualia, quæ *Tersani* vocant, præcipuum est Sinopoli, non procul Trabisonda situm. Constantinopoli 137. concamarationes sunt nauium vsibus destinatæ. In Midia & Anchiali Thraciæ vrbe, ad Euxinum Pontum sita, materia classis parandæ maxima abundantia asseruatur. Triremes, & alia nauium genera extruunt, vbi ligna & arbores abundant; eius rei curam vt maxime nauarchis committunt, quos *Raislari* vel *Raisi* vocant. Malorum & ligni maximam copiam habent in sinu Nicomediæ. In Asia vero, Constantinopoli: e monte Duca-

gini

gini per Drinum fluuium in Albaniæ vrbem Lissum, quæ hodiè *Alessio* dicitur, arbores transferri possunt. Pars quoque Velonæ conseruatur, & Polonæ, eiusdem Prouinciæ vrbibus, quarum hęc propter Augustum Cæsarem, qui ibidem literis operam dedit, Caio Cęsare à coniuratis occiso, celebris habetur. In Africa nauale habet Posidii, maris rubri vrbe, vbi triremes quędam in stationibus habentur, quæ quōdam contra Lusitanos, cum expeditionem contra *Diu* & *Ormuz* Indiæ vrbes suscepissent, extructæ sunt: sed parum hoc nauale conducit, quod regio ipsa lignis careat. Vt vero eò ex Bithynia & Caramaniæ secundo Nili flumine Cairum vsque, atque inde Posidium (quæ hodiè *Suez* dicitur) camelis transportetur, multis difficultatibus & sumptibus constat.

CAPVT XLIV.

Turcarum triremes cur parum valeant.

Vnde picem nancisci possint.

Vnde seuum, vela, clauos habeant.

De myoparonibus Sultanarum.

TVRCARVM in fabricandis nauibus ea est negligentia, vt in cædenda materia, neque anni tempus, neque Lunæ cursum obseruent. Sed celeriter omnia & negligenter conficiant. Asserum (quibus teguntur) structuras tam malè inter se compingunt, vt vectores à pluuiis & imbribus tuti non sint. Vnde ipsæ triremes diu sartæ tectæ manere non possunt. Picem duram & mollem habet Velonæ & Rhicinii vrbe ad sinum Rhizonium (vulgò *Golfo di Catharo* dicitur) sita. Durior è terra effoditur, mollior ex arboribus colligitur. Abundant seuo propter boum & veruecum maximam copiam, quæ iis in locis reperitur. Canabi

quod

quod satis sit non habent, vnde velorum quoque copia destituuntur. Eum defectum augent Sultanarum myoparones 30. & aliæ 18 naues, quas *Maone* vocant. Solent eas Alexandriam variis mercibus onustas emittere, quibus instruendis permissu Imperatoris, quantum libet velorum, funium & aliarum rerum necessariarum ex naualibus depromunt. Tum etiam quod ii qui harum rerum curam gerunt, parum diligenter eas asseruant, & furtim aliis diuendunt, vt aliquid lucri inde percipiant. Clauos ferreos rarò nancisci possunt; in quorum vicem ligneis quibusdam peracutis, vtuntur.

CAPVT XLV.

De nautis Turcicis & Remigibus.

Auariz tributi genus, pro nautis & remigibus soluendis impositum.

NAVTARVM, quantum expedit cōquirere possunt. Ad eam artem *Asappos* præcipuè assuefaciunt. Vbi ve-

ro numerum eorum ſupplere nō poſ-ſunt, Cretēſium opera vtūtur, quorum plurimi ſemper verſantur Conſtanti-nopoli, atque aliorum Græcorum, qui huius rei periti ſunt, nolentes etiam & repugnantes ad remos compellunt. E-xercent quoque in ea re certum pue-rorum & ſeruorum numerum, qui ſemper in nauibus tam præſidiariis, quàm aliis aſſueruantur. Sed, quod ma-ximi pōderis eſt, remigibus peritis de-ſtituuntur. Nauis enim ſine nauclero nullum eſſe vſum conſtat. Neque ad ea munia Chriſtiana mancipia ido-nea ſunt, neque quæ ex Africa illis mittuntur. Tartaros vero, Perſas & Georgianos in mancipiorum nume-rum non recipiunt, ne imperium mili-tare, quod totum penes mancipia eſt, ipſis committere cogantur; cuius rei ſuperius etiam mentionem feci & par-te tertia hui⁹ libri de ea nobis dicēdum erit. Imperant ſæpius, vt remigum o-nera & labores ſubeant Aſappi, at-

que

que alii vilissimæ cōditionis homines: quibus,vt stipendia soluantur , tributum Christianis Europæis, quod *Auariz* dicitur , impositum fuit , quod 300000 & Cechinorum summā faciebant, qui hodiè in alios vsus impēduntur. Vbi summa rerum sic exigit necessitas, Armenios, Iudęos, & Christianos vi remis affigere solent. Quam consuetudinem Cicala vltimo imperii sui maritimi anno, secutus est. Ad insularū Africæ, quæ *Barbaria* dicitur, custodiā triremibus merēt Spahi nōnulli, qui aliud stipendium non habent, quam Timarorum reditus, propterea prædas vndiquaq; , & continuò agere solent. Vbi præter ordinarias triremes, aliæ quoque, puta ad 30 vel circiter instruuntur & armantur. Ianizarorum præsidium illis imponitur.

CAPVT XLVI.

Commeatus nauium.

PANEM bis coctum maxima abundātia cōficiunt Epidamni, Naupacti,

in Eubœa, & ad signum Thessalonicensem, in loco, qui *Volo* dicitur, eo per Axium fluuium, qui hodie *Vardaxo* dicitur, omne frumentum quod in Macedonia & Seruia crescit, ratib⁹ defertur. Atq; hæc de robore & virib. regni Ottomannici terrestribus æquè atq; maritimis dicta sufficiāt. Sed cum ex mente præstantissimorum belli Ducum aurum & pecunia neruus sit validissimus belli, quæ & spiritum & animam reficit, & motum dat exercitui: Subiiciam quædam de diuitiis Turcicis, in quibus maior pars virium huius Imperii, & aliorum Principatuum consistit.

CAPVT XLVII.

De Hasnad seu ærario Turcici Imperatoris.

Diuersi modi, quibus ærarium suum locupletare solet.

De auaritia Amurathis; Quare Cairus Ægypti vrbs vocetur Muzir.

SI initio consideremus, quantum vsus Timarorum Regno Turcico prosit, quidve vtilitatis conferat, intelligemus non facilè reperiri Principem vel Monarcham cui Turcicus Imperator diuitiis & potentia cedat. Siquidem ex solis Timaris ad 300000 hominum obstrictos sibi atq; obligatos habet, vt quoties ipsi libuerit, & quô terrarum loco eos ire iusserit, in bellum nullo Imperatoris sumptu, sed propriis impẽsis proficiscantur. Quod si tantam militum copiam alere, ipsisque iusta stipendia soluere vellet, quot quantisve auri cumulis atque aceruis opus haberet, facilè quiuis iudicare potest. Habet insuper Turca duo *Hasnad* (alii cum aspiratione *Gasnad* pronunciant) seu thesauros, qui ærarium exterius peregrinum, & domesticum seu interius vocant. Illud decem auri milliones annuos habet in reditu, qui in sumtus Regni, & in stipendia eorum, qui munera gerunt publica at-

quealios vsus ad conseruationem Imperii necessarios impenduntur. Hoc immensos continet thesauros, quia omnia quæ Imperatori dona & munera ab aliis Principibus, Christianis potissimum dantur, tum etiam à suis subditis & seruis, atque adeò à cunctis, quibus aliqua coram ipso negocia sunt expedienda, hunc in locum conferri solent. Nemini enim vacuis, quod dicitur manibus, in ipsius conspectum venire conceditur. Magnificentiæ id tribuunt, quod immensam secum trahit vtilitatem. Quod si quis penitus in omnes Turcarum actus oculos infigere velit, cognoscet, eo ipsos vnicè intentos esse; quo aliundè cumulate rapiant, vt Imperatori, quæ rapta sunt, donent: sic per eorum manus, tanquam per aquæductum quendam, omnes isti thesauri huius imperii diffluunt, seque in Oceanum auaritiæ Imperatoris exonerant. In hoc quoque ærarium reditus

ditus Cairi, qui millionem auri excedunt, deponuntur. Hanc vrbem Turcæ & Arabes *Miſzir* vocant, corrupta voce Hębraica, *MiZraim* quã quõdam *Memphim* appellare ſolebãt. Eodem congeritur precium vel æſtimatio hæreditatum ab opulẽtioribus relictarum, quas pro ſuo arbitrio tractat, cum omnes mancipiorum omnium facultates in ipſius manu & poteſtate ſint: non etiam eorum, qui Turcæ naturales ſunt. Huc referuntur & confiſcationes, pœnæ pecuniariæ, quæ multæ & magnæ ſunt; Tributorum, vectigalium atq; ſalinarum reditus: decimæ omnium ſpoliorum, & prædarum, quæ terra mariq; acquiruntur, pecudum, frugum prouentus, metalli fodinarũ, quę multę ſunt & diuerſiſſimæ in Seruia, vnde argẽti ꝓuincia dicitur: in Boſnia ꝓpè *IaiZa*, in Macedonia & aliis in locis. Hi reditꝰ omnes inæſtimabilem auri vim faciunt, prout

Imperatorem ſua trahit auaritia; vel miniſtri diligentes ſe & auidos in extorſionibus & exactionibus præbent. Eſt & aliud tributi genus, quod Chriſtiani modo ſoluere coguntur, videlicet pro ſingulis capitibus, vbi 14. ætatis annum attigerunt, Sultaninum vnum, inſtans tamen bellū Vngaricum fecit, vt tributum illud auctum ſit. Turcæ ex lege Mahumetana ab eiuſmodi tributis eximuntur, ſed in eorum vicem quilibet 25. aſpros ſoluit, quod *donum* vocant. Reperit Mahumetes in ſuis ærariis vim auri immenſam à patre Amurathe congeſtam. Qui omniū auidiſſimus habendi, & ferè ſordidus in corradenda pecunia; contra in expenſis & largitionibus atq; muneribus parciſſimus ſemper fuerat. Vnde etiam flores horti ſui diuendi, & pecuniam inde colligi volebat. Debitoribus nunquam ſatisfaciebat: Militibus dona & congiaria ferè nulla aut perexigua conferebat; quod inuſitatum planè & con-

& contra morem & consuetudinem huius imperii eueniebat. Vt breuiter dicam, in omnibus impensis quotidianis æquè atque extraordinariis restrictissimus, & ad exactam rationem diligens erat, exceptis iis, quas in suas pellices faciebat, quas nunquam è suo amplexu nisi insigni aliquo munere donatas, vel preciosa gemma ornatas, discedere volebat. His omnibus adiungi quoque possunt (horret animus dicere, & oculi vix lachrymas comprimunt) tributa, vel vt honestiori vocant titulo, *recognitiones*, quas Principes Christiani Turcico Imperatori pēdunt: quarum recordatio sola, & memoria, animos ipsorum iusta ira & indignatione contra iniquum hunc & barbarum Tyrannum accendere, & instigare deberet; quo tandem aliquando iugo hoc excusso, coniunctis viribus & opibus, ad gloriam Christi, ad suorum ipsius salutem vigilent, & sumptus hosce in ipsius Tyranni perniciem atque ruinam impendant atq; collocent.

CAPVT XLVIII.

Tributa & recognitiones quæ varii Christianorum Principes Turcis & Tartaris soluunt.

Quantum valeat certa asprorum quantitas.

Quæ munera Imperatori & eius ministris donentur.

Quare eius munera publicè in conspectu omnium offerri soleant.

IN Vngaria Cæsar, vt pace frueretur, Turcæ eius regni nomine, si rectè memini, soluebat 45000 talerorum. Waiuoda Moldauiæ soluit 31 sommas asprorum. Somma autem vnica 100000 asprorum constabat, qui 2000 coronatos faciebant, eo tempore quo tributum illud imperatum fuit. Coronatus enim tunc 50. aspros valebat, nunc plus 100 valet. Idem Tartaris soluit 20 *Carros*; quorum quisque 4 bobus trahitur melle omni-

onuſtos, & 50 equos. Sed forſitan ex
nouis conuentionibus & pactis hodiè
plus, vel minus ſoluit, quòd me latet.
Waiuoda Walachiæ priusquã Tran-
ſyluano ſe coniunxit, 50 ſommas a-
ſprorum pẽdebat. Et hoc ex ipſis Mol-
dauiæ & Walachiæ commentariis ex-
cerpſi, quæ diuerſa eſſe ab aliorum,
qui ea de re ſcripſerunt, opinionibus,
ſcio. Tranſyluanus ante bellum quod
nunc geritur 15000 Cechinos ſolue-
bat. Reſpublica Raguſienſis (quæ
Epidaurus quondam dicta) 12500 Ce-
chinos ſoluit. Reſpublica Veneta ꝓ-
pter Inſulam *Zante* (olim *Zacynthum*)
1000 Cechinos. Moſcouita Tartaris,
qui in Taurica Cherſoneſo habitãt, mu-
nera quædam cõferre ſolet, vt ipſorum
excurſiones impediat, quas vel pro-
prio motu vel inſtigati à Turca in e-
ius regiones facere ſolebant. Polonus
miſit Turcæ A° 1591. pelles Scythicas
(*Zibellinæ* vulgo dicuntur) quę 25000
coronatis ęſtimatę fuiſſe dicebãt. Sed

non eſt cenſus annuus, vt quidam referunt. Tartaris annuatim certam pecuniæ ſummam ſoluit, qua machæras, & veſtimenta comparent, idq; ex veteribus quibusdam pactis, vt habent Polonorum Annales. Hæc autem munera Tartaris priusquam cum Turcis ſocietatem inirēt, ſolui à Principibus, quos nominaui conſueuerant. Eaque etiam hodie pēdunt, quo ipſimet Turcæ gratum faciant. Sunt porrò etiam alia tributa & dona quæ Principes Afri, & Arabes atque Georgiani, aliique Turcico Imperatori tribuunt: ſed ea exigui ſunt momenti, & ad noſtrum propoſitum nihil faciunt, ideoque ſilentio præterire volui. Tandem & alia quam plurima dona ſunt, quæ extra ordinem Principes, quorum ſuperius memini, in miniſtros hui⁹ barbari Tyranni faciunt, vt eos ſibi concilient; occaſione & neceſſitate id requirēte, etiam ipſi Imperatori ſuo profuſè & liberaliter donare coguntur, vt vel in e-

eius se gratiam insinuent, vel conceptum erga se odium & iram leniant. Præterea omnes ii, qui aliquod ambiunt officium & munus, vel qui è prouinciarum administratione, vel expeditione domum redeunt, res preciosissimas Imperatori offerre, quasi ex debito quodam tenentur: hunc in finem omnia, quæ donātur munera, publicè & in conspectu omnium offerri vult, vt hoc barbaro fastu, subditorum suorum & peregrinorum animos ad largiter donandum accendat.

PARTIS PRIMÆ FINIS.

PARS SECVNDA:

IN qua consilia & deliberationes Principũ Ottomannicorũ erga Christianos Principes declarãtur, & causa, origo & progress⁹ belli, quod nũc geritur in Hũgaria, ostẽditur. Et⁹ initiũ ab Amurathe patre Mahumetis repetitur, vt eo melius omnia intelligi poßint.

Cognita nũc & perspecta Mahumetis 3. Turcarum Imperatoris natura, & qui ipsius mores; tum quæ membra, quod robur, quæ vires immanis hui⁹ corporis sint, expedit vt ad plenã harum rerũ omnium cognitionẽ, cogitationes eius & machinationes, quas animo voluit, contra alios Principes, Christianos inprimis inuestigem⁹: vt inde belli quod nũc Hungariãtam misere affligit, causę certis-

certissimę appareāt, & qd^r fuerit ipsius initium, quosq; hacten⁹ habuerit progressus, manifestū fiat. Sed cū regnāte adhuc Amurathe (qui Mahumetis 3. pater fuit) belli huius fomes erumpere cœperit, necessariū fore puto, vt de eo quædā hic inseram⁹, & originē belli ab ei⁹ inde imperio deducamus. Hinc qd illi vt plurimum cum aliis principibus orbis terrarum negocii, quoq; animo erga eos affectus sit, aperiatur.

CAPVT XLIX.

Natura & mores Amurathis 3.

Quomodo Turcæ & Arabes nominēt librum, qui continet ipsarum leges.

Cur Amurathes fuerit dictus, Bongi.

Cur sæpius vsus sit Opio.

Veræ causæ belli Persici; & cur tandem compositum & pax facta fuerit.

Quid significet vox Nirisa.

Cur Ismael Persarum rex Sophi *dictus sit.*

Cur Persæ appellentur Khiselbassi.

Cur Tartari Zagataii vocetur Ieſchilbaſſi.
Quid ſit Turban; & cur ſacris literis pomum appelletur, & quæ ſit ipſius ſignificatio.
Expoſitio oraculi Turcici.
De Zercola.

AMVRATHES Turcarũ Imperator Mahumetis pater moderatè ſatis & modeſtè ꝓ homine Ethnico regnauit, librũ quẽ *Muſchaphũ* nominãt, in magno precio habuit. Nã is leges Mahumetis continet & Arabib. *Alkoran* dicitur, quaſi per excellentiã quis dicat τὴν γραφήν. Quemadmodum & Hebræi literas ſacras *Kara* nominant. Hiſtorias maiorum ſuorũ libẽter legit, Selimum imitat⁹, qui lectione hiſtoriarũ Alexãdri Magni & Iulii Cęſaris mirè delectatus eſt. Philoſophiæ quoq; ſtuduit, vnde per ludibriũ *Bõgi* fuit appellat⁹, quo nomine quõdam Baiazetes II. fuit inſignitus. A vini potu abſtinuit, ſecus quã Selimus eius pater fecerat. Voluptates ſi ſpectes, in primis vero luxuriam, quę

Turcis

Turcis aliàs familiaris esse solet, continentē se prębuit, maximè vero annis aliquot, qui proximè ipsi⁹ mortē prędecesserunt. Iuris & ęqui (quoad in hominem barbarum cadere potuit) fuit obseruantissimus. In eo valde se sollicitè gessit, vt omnia Principū aliorum secreta pernosceret. Ante omnia vero statū imperii sui, sibi quā perspectissimū esse volebat, & in hunc finem proprios cōmentarios omniū negociorum quę occurrebant, omnium redituum, qui quouis modo ad ipsum perueniebant, & sumptuum, qui diebus singulis expēdebantur, penes se in mensa quadam repositos habebat, qui post eius mortē in filii man⁹ peruenerunt, qui eos diligēter asseruat, sicuti Tiberium Augusti similes commentarios diligēter legisse historici tradunt. His negociis aliquantulum grauioribus districtus & detētus, vel naturę inclinatione duct⁹, vt plurimum valde fuit melācholicus, taciturnus & in omnibus rebus suspi-

cacissimus, vt igitur per vices animũ ad hilaritatẽ traduceret, opio vti solebat; de quo Turcarum illa est opinio, quod colorẽ faciei egregium inducat, hominis animum recreet, quiq; semel eo vsus fuerit, nunquã eo nõ delectetur. Alebat quoq; in aula sua certũ pygmęorum & mutorũ numerũ, quos sæpiꝰ interse cõmittebat, quo se tã ludicro & inani spectaculo oblectaret. Bella plꝰ religionis causa, & vt subditos cõtinuo in arte & disciplina militari exerceret, gessit, quam quod ingenio bellorum auido & pugnaci esset. Cum Mahemeti Qudabunda Persarum rege (qui *Tamas* patrem & Ismaelem auum habuit) & cũ Abbas qui nunc eo Imperio potitur (quem malè quidã *Mirisa* vocant, quod primogenitũ regis & proximum regni successorem denotat) strenuissimè per 15. vel 16. annos bella gessit. Nec vnquam pacem se initurum cum Persa, iactauit, priusquam sedẽ regiam quę est in Casbri, occupasset: idque duabus

de

de causis, vt nimirum cineres Baiazetis filii Solimanni recuperaret, qui parentis iram fugiēs, ad Tamas regem se receperat, à quo in gratiā Solymanni, quem sibi Tamas recōciliare cupiebat, interfect⁹ fuit. Deinde vt euerteret sepulchrum Arduelis, patris Ismaelis illius, qui sectæ Persianæ primus author extitit. Hic *Sophi* cognominatus est, vel à σοφὸς, quod originem à gente magorum & sapientum Persarum duceret; vel, quod sapientiæ laudem apud Persas acquisiuisset, vel à dictione Arabica, *Sophi*, quæ lanam significat. Persæ enim pilei illud genus quod *Tulpantem* vocant, non ex tela subtilissima, vt solent Turcæ, sed ex lana rubro colore tincta gestāt, quo maiore zelo se erga religionem affectos esse simulent: Vnde *Khiselbassi*, seu *rubra capita* per iocum à Turcis vocātur, ad differentiam Tartarorum, qui *Zegatai* hodiè, quondam *Bactriani* dicebantur; Hi enim à Mahumetis pro-

phetę posteris se ortos gloriãtur, viridi colore vtentes, *Ieschilbassi* dicti sunt. *Tulpãte* vel *Tocca*, tiara illa Turcica est, quæ sphęræ instar variis circulis & voluminib. fasciarũ linearum, quas Gręci φακιόλιον vocant, cõstat, quo pilei vice vtuntur. Rectius tamẽ *Turbãte*, à figura turbinata, quæ Gręcis κῶνον dicitur, nominaretur; ea nunc magis rotunda quã quondã vtuntur. Quid si fortè quis cõiiciat, propter eã formæ speciẽ tiaram illã in sacris literis sub pomi nomine intelligi? Vbi Dauid Hierosolymæ ruinã deplorans, dicit: *Tẽplum Domini in pomorũ custodiã positũ esse*: Quod non abs re de Turcis interpretari posse videtur. In oraculo Turcico qđ notũ est omnibus, & à variis varie interpretatum fuit, inter alia hęc cõtinentur, fore vt Imperator Turcic⁹ *Pomũ Rubrũ prius sibi subiiciat, quã à Christianis imperiũ eius euertatur*; quo Pomo, non Constantinopolim, sed regnum Persicum intelligi nõnulli volunt. Alii tiarã hãc Turcicam in for-

in fortitudinis ſymbolũ accipiunt, quo admoneri volunt, qui eo coöperiuntur, vt in bellum proficiſcẽtes de reditu non cogitẽt, ſed glorioſè mortẽ oppetere non dubitẽt, cum ſindonẽ ſecum circumferant, qua defunctorum corpora inuoluantur & ſepeliantur. Ianizari Tulpante nõ vtuntur, ſed peculiare pilei genus habẽt, qđ *Zercola* vocãt, ex penula alba factum, cuiꝰ forma paſſim depicta cernitur; alii rubram penulam gerunt. Sed vt ad rem redeamus: Amurathes tandem non minus quam eius ſubditi diuturni iſtius belli laboribus & curis defatigatus, re cum Perſis compoſita, pacẽ iniit, tum quod regionẽ ampliſſimam maxima ſua cum laude & gloria acquiſiuiſſet, quâ merito contentus eſſe debebat, tum vero vt ea ratione, regionem, bello partam, componeret, tutãq; pace redderet, eamq; in Timarorum formã redigeret, quibꝰ inter ſubditos nuper ſibi ſubiectos, diuiſis, eorum beneuolentiã ſibi cõcilia-

ret: ꝓpugnacula passim ad limites imperii construeret, quæ sibi inuicem, periculo imminēte, subsidio & auxilio possint esse.

Capvt L.

Visierorū cōsilia, quib⁹ Amurathi persuadere conati sūt, vt nouū bellū suscipiat. Quinam sint Visieri, *& quid sit* porta.

INTERIM Amurathes pace fruebatur, domi desidebat ociosus & melancholicus. Consiliarii eius intimi multis rationib. ad nouū bellum suscipiēdum ipsum pertrahere conabātur. Hos *Visieros* nominant, qui de rebus bellicis, & aliis ad regni statum pertinentibus, deliberant. Concilium vero quod ex his constat, *Diuanā* seu *portā* nominăt, quæ ꝓpriè curia dici potest, à Persis olim quoq; sic dicta, vt est apud Xenophontē. Consulebant igitur Visieri vt bellū renouaret: Quod magna imperia sine armorum vsu diu consistere nō valeant: Quod Resp. Rom. quousq; cum Carthaginēsibus, & ipsi Romani Impe-

rato-

ratores in Germania bella gesserũt, imperium firmum & stabile cõseruarint: Quod q ante ipsũ regnarunt Ottomãnici Imperatores, horum exẽpla secuti, nunquam belli finem, pacem (vt Principes Christiani & qui suis viribus diffidunt, facere solẽt) sibi ꝓpositũ habuerint, sed omni tempore bella fouerint, quibus nõ modò imperium ad eã magnitudinẽ euexerint, verum etiã subditos, bellis occupatos & distẽtos à rerũ nouarum studio & seditionibus, quas ocium parere solet, distraxerint: Quod subditi tẽpore pacis alii de bellica fortitudine multum remittant, alii minus auidè mercaturæ se dedant, alii deprædationibus inhiant: Hinc vsum militiæ nauticæ iam dudum intermissum omnino disperire: Terrestrẽ vero militiam, si diutius differatur bellum, vilescere, & pristino robore spoliari, neminẽ esse qui non videat: Hinc Ducum atq; militũ, qui fortiter & audacter se belli periculis obiiciãt, inopiam ne-

cessario induci, cũ solius belli vsus atq; exercitatio milites aptos & idoneos ad militiam reddat. Constat enim iisdem quibus res acquiruntur, mediis, vt plurimum easdem conseruari, quod verum esse plurima exempla & argumenta docent.

CAPVT LI.

Galli & Angli legati Amurathem ad bellum exhortantur.

Amurathes tam subitò quid in hoc negocio sibi faciendũ sit statuere non potest.

BASSÆ, qui quas dixi belli mouendi rationes Amurathi allegarãt, maximè suũ cõmodum & vtilitatẽ spectabãt. In primis vero Sinan ille, & Ferat, inter quos perpetua æmulatione, vter alteri honore præcederet, concertatum est. Hi non ignorabãt tanta authoritate se pacis tẽpore frui nõ posse, quãta in bello pollebant. Nec eas ad se redire diuitias, quas præ nimia auaritia, & immensa habendi libidine sitiebant. Bel-

lum igitur mordicus ſuadebant, nec minus in id incumbebant Galliæ, Angliæ, & Principis in Geilam legati, vt infra quoque dicetur. Sed in re tam ardua, & tam graui quid faciendum eſſet, Amurathes ſeſe initio expedire non potuit. Non equidem quod animum non haberet armatum & ad bellum propenſum, ſed quod nondum ipſi certò conſtare videretur, in quem potius, & cum maiori ſuo commodo, & abſque maximis incommoditatibus & periculis arma ferret, quod in hac re conſiliarii ipſius minimè conſentirent, à quibus diuerſæ ſententiæ dictæ, & in medium allatę fuerant; quę cum res grauiſſimas, quæ in toto orbe tum agebantur, contineant; in primis vero vtilitatem orbis Chriſtiani ſpectent, non pigebit illos eo ordine referre, quo ex aliorum fideli relatione ad nos delatæ fuerunt. Continent insuper ſecreta quam plurima & res grauiſſimas, quæ in notitiam quorumuis

hactenus non peruenerunt. Principibus vero Christianis, quę in eos Turcici Tyranni sint machinationes aperiet, vt quibus modis ipsi resistere possint, non modo consilium ineant, verum etiam vt omnes priuatas inimicitias Reipublicæ condonent, & coniunctis viribus & opibus viriliter & generosè ipsi bellum inferant, & Deo clementer annuente tandem ipsum deuincant, eiusque Tyrannidem euertant.

Octo fuerunt consiliariorum Turcicorum de bello mouēdo opiniones:

1. Vt bellum contra Persas renouetur:
2. Vt arma inferantur Marochiensi & Fezensi regi:
3. Vt contra regem Hispanorum bellum suscipiatur:
4. Vt Malta insula obsideatur:
5. Vt armis petatur Veneta Respubl.
6. Vt parti alicui Italiæ bellū moueatur:
7. Vel regi Poloniæ:
8. Vel ipsi tandem Imperatori & Vngariæ regno.

CAPVT LII.

Conſilium de renouando bello Perſico.
Turcæ Perſiam ſub Azemiæ *nomine intelligunt.*
De Vsbeghan & de Tartaris Ketziebaſſis.
De Principe in Gedan.
De Gurginis.

RATIONES quibus opiniones ſuas comprobare volebant Turcę conſiliarii, hæ ferè erant: Vt bellum contra Perſiam, quam Turcæ ſub Azemiæ nomine intelligunt, redintegretur, hæ cauſæ in medium adferebantur: Quod omni tempore quo Turcas alio bello implicatos noſceret Perſarum rex, pacem rupturus ſit, tum vt regionem ſuo cum dedecore maximo amiſſam recuperet; tũ vt tot tãtasq; ſibi iam dudum à Turcicis Imperatorib. illatas iniurias vindicet: Fore inſup, vt Chriſtiani Principes ei⁹ rei ſuaſores & impulſores ipſi exſiſtãt. Hiſpanus in primis, q propter Indiæ vicinitatẽ, illud absq; rerum ſua-

rum diſpendio procurare, & machinarum atque tormentorum magiſtros ipſi cōmodè ſuppeditare poterat; quod non ita pridem factum eſſe conſtabat. Regionem nuper acquiſitā in ſtatum quietum & tranquillum nondum eſſe redactum: propugnacula recèns extructa, & eorum incolas in periculo verſari: Nec ipſis propter itineris difficultatem, & diuturnitatem promptè ſubſidio veniri poſſe. Quod ſi Perſæ nullum aliud inferant damnum, quam vt prædas è prouincia illa agant, eamque depopulentur, dictos incolas in eas redactos iri anguſtias, vt regio acquiſita rurſus deſerenda, vel fame ipſis pereundum ſit: Non vincere modo, ſed victoria vti, atque eam perſequi, veram tandem eſſe gloriam: Caueret ſibi Amurathes ne iram & indignationem Mahumetis in ſe concitet: Nam cum ipſius fauore, & auſpiciis tot victorias, quot quiſquam alius ex ipſius prædeceſſoribus de hoſtibus ſuæ religionis

tulerit, Decere Principem pium & religioſum, vt iniurias Deo & hominibus illatas ſeuerè vindicet: Offerebat *Vsbegh Hān* promptum ſubſidium & auxilium ad illud bellum. Hic Tartarorum Princeps eſt, qui proximè Perſiam attingunt. Eorum regio *Bahera* à Turcis dicitur, quondam *Battea* vel *Bactra* vocata. Ipſi Retzieſbaſſe, quod penula caput tegant, nominãtur. Nec ita dudum Vſbeg Han, de quo modo dixi, mortuus eſt, filio 12. annorum relicto. Idem quod Tartarus, obferebat etiam Princeps qui in Geilam dominatur, quæ prouincia à mari Caſpio magis verſus Ortum tendit. De victoria quam iam in manib. ſe habere putabant, ex ſucceſſibus priorum bellorum Turcæ iudicium faciebant: Neq; à Perſarum equitibus, licèt Arabibus vtantur equis, ſibi quicquam timendum rebantur, quod ex timiditate ſæpius iam in fugam verſi fuiſſent: Neq; etiam verendum, vt in Perſarum gra-

tiam Georgiani (quos *Garggınos* Turcæ vocant, quondam *Iberi* dicti sunt) arma sumant, quod nonnulli eorum Turcis pareant, & Bassæ in Tiflis & aliis sint subiecti, alii vasalli sunt Turcę: Reliqui suos habent Principes Simonem & Alexandrum, quorum imperium haud grauatè sequentur: nec ad altiorem fortunam aspirant, sed sua regionę licèt parua, contenti, eam tuentur atque defendunt, quæ natura loci & situ munitissima est, & vix aditus ad eam patet, propter montes, siluas & viarum angustias, quibus passim cingitur.

CAPVT LIII.

Consilium de bello inferendo Seripho.
De portubus Aguero & Laracce.
De rebellione cuiusdam Marabut.
De quibusdam locis, quos Hispani in Africa tenent.

SECVNDA quæ dicta fuit sententia, erat, vt bellum in Africam contra Seri-

Seriphum transferretur, propter has ferè causas: Ottomannico Imperio magno probro & dedecori futurum, quod Mauros istos & Afros, qui numero paucissimi sunt, hactenus subiugare non valuerit: Nec minus turpe, & inhonestum, quod in Africa, quæ tertia pars orbis terrarum est, & propter vicinitatē Italiæ tam diu Romanos bello exagitarit, exiguam adeò terrę particulam possideant: Algerium & Tunetam nunquam tuto possideri, neq; subditos & piratas, qui eas vrbes incolunt, contentos fore & quieturos, donec regnū illud possideant: Occupādum esse promontorium Aguero & portum *Lixæ* seu *Larissa* (quæ loca extra fretum Herculeum sita sunt) quod Anglis & aliis Turcarū amicis, qui in eo mari p̄datoriā exercēt, multū cōmoditatis allatura sunt, & eorū nauigationem tutam reddent. Quamuis Seriphus Mahumetanę religioni sit addictus, & regnū suum in feudum ab Ottomannico Imperio

teneat, clàm tamen cum Hiſpano & equitibus Melitenſibus conſpirare dicatur; vnde hi non ita pridem Tripolim, ipſo conniuente, ex improuiſo ferè occupaſſent. Quod rebellionem quam mouit *Marabut*, & eius ſucceſſor, clàm promouerit: etſi hominum multitudine valeat, re tamen pecuniaria deſtituatur: Quamuis etiam Hiſpani in Africa poſſideant *Maraſckebir, Oran, Pegnon, Tanger, Arzillam, Mazagan, Ceutan* & *Septam*, atque adeo Mauros iuuare illisque aſſiſtere queant; illorum tamen impetus & conatus inſtructa claſſi facilè cohiberi, & ipſam Hiſpaniam infeſtari poſſe. Tum etiam quod expugnationem Tunetæ & Golettæ (quæ ab Hiſpanis inexpugnabiles iudicatæ, à Sinan vero Baſſa magna ſua cum laude captæ ſunt) tàm recenti adhuc memoria Hiſpani teneant, vt non facilè quid contra Turcas in gratiam Maurorum molituri videantur.

CAPVT LIV.

Consilium de bello Melitensibus inferendo.

TERTIA de mouendo bello sententia contra Melitam, seu *Maltam* insulam dicta fuit, quam classe obsideri & debellari volebant. Quod Equitum sacrorum triremes indies maximis damnis tum mercatores, tum qui religionis causa ad Mecham contendunt, afficerent: Non igitur religionis solummodo causa bellum eô transferendum, quô viam quæ eô ducit ab equitum incursionibus tutam reddat, verum etiam vt veteres iniurias & damna iam dudum accepta vlciscatur: in primis vt dedecus atque infamię notam, quam Solymannus incurrerat, cum frustrà Melitam obsedisset, deleat, damnumq; resarciat. Præterea etiam communes subditorum querelas in medium afferebant, esse nimirum quam plurimos, qui amicorum, plures

qui cognatorum, quos miserã seruitutem apud equites seruire sciebant, ærumnas &calamitates defleant, quibus tandem eos liberarier petebant. Querentes tantum abesse, vt sub eius maioribus talia Turcis perferenda fuerint, quin ipsos contra equites Rhodo insula & ꝓpugnaculo fortissimo, quod versus Orientem Christianum defendebat orbem, spoliarint. Pœna insuper equites mulctandos, quod Afros rebelles omni munitionum genere iuuerint, & Methonem, hodiè *Modon* dictam, ex improuiso occupare tentarint.

CAPVT LV.

Consilium de Hispano oppugnando;
De Algerio vrbe;
Quomodò Hispanus à Mauris, Gallis & Anglis simul bello peti possit;
Qua ratione in mari rubro, & sinu Persico ipsi resistendum.

QVARTO loco eorum qui Hiſpanũ bello petendum eſſe reabãtur, ſententia nobis dicenda eſt. Hi contendebant fieri nõ poſſe, vt Turcicum Imperium ad totius mundi monarchiam, tanquã ad ſcopum, ad quẽ omnes omnium Turcarum actiones & machinationes directæ ſemper fuerant, pertingat, niſi prius Hiſpani debilitentur, vires & immenſa potentia, quâ omnes alios Chriſtiani orbis Reges & Principes lõgè ſuperare credebatur. Nullum eſſe periculum, vt Hiſpanus Algerium obſideat, quã nunc longè melius munitam norit, quam tempore CAROLI V. Imperatoris fuerat, quem Turcæ *Crai* voce Sclauonica nominare ſolẽt: Et quamuis Hiſpani ſine intermiſſione regem de ea expeditione ſollicitẽt, quod noua in dies dãna & calamitates à piratis Afris accipiant; tamen quo minus illorum petitioni annuat obſtare periculũ, quod ab hoſtili claſſe, quã eo modo in mare Hiſpanicum attra-

cturus esset sibi suisq; imminere sciat. Præsidiarias Hispanorũ triremes non facilè regiones versus Orientem sitas, quas Turcæ incolunt, petituras esse, ne nimis procul è patriæ conspectu, quæ ipsarum ope vt plurimum indiget, discedant: Hispaniæ regem, vel multitudine negociorum, vel aliis de caussis retardari, quo minus quę in concilio militari decreta sunt, subito exequatur. Et quantũ ex eo iudicare possumus, quod non ita pridem ad Nicopolim, quæ *Preueza* hodiè, & Nauarinum, quæ quondam *Pylus* dicta est, contigit, Hispani sibi ab armis Ottomannicis sedulo cauere videntur; ipsum vero regem cautissimè in suis versari negociis certissimum est, ne cum Turca bello concurrere tandem aliquando inuitus cogatur: quod videre fuit, cũ nõ ita pridem sub exitum belli Persici auxilium Persarum regi denegarit, cui succurrere poterat, & ante solitus fuerat. Quod si defensionem parare, & vim vi repel-

lere

lere omnino velit, vix tamẽ ipsi tantundem virium superesse, vt pręter ea, quę nunc diuersis in locis bella gerit, nouum insuper suscipere, & quantum sat est militum & pecuniæ, aliarumq; rerum ad bellum necessariarum, suppeditare possit. Instare ipsi Belgii defẽsionẽ & amissarum prouinciarum recuperationem, quæ propter fluxum maris & multitudinem fluuiorum munitissimæ, & ab incolis mira animi præsentia & pertinacia, libertatis & religionis cõseruandæ causa, defendantur: Hispanum capitali odio ab Angla dissidere, quæ bellum hoc multis modis iuuare possit, si in Lusitaniæ regnum impetum faciat, vel nauibus, quæ Indiæ thesauros aduehunt, insidias struat; vel in alia eius regna incursiones faciat, quẽadmodum non ita pridem *Coronæ portum* occuparit, qui locus commodissimus est ad infestandam Hispaniam, & impediendas nauigationes Indicas atque alias, quæ in Oceano fieri solet.

Bellum vero Gallicum tam implicitum & sollicitum tenere Hispanum, vt qua ratione citra honoris & bonorum iacturam se expediat, modum vix vllum eum reperire posse: Quod vero cum Principibus supra dictis pacem ineat, vt nullum inde in posterum periculum ipsi creari possit, alia tamen remedia quærenda, & in manus sumenda esse: Aromatum aliarumque mercium negociationem, ex quamaximos ille percipit fruct⁹, impediendam; eius quoque naues, si opus fuerit, è Persico sinu exturbandas ope illarum triremium, quæ Possidij (hodiè *Suez* dicitur) in statione tenẽtur: Propugnacula quæ in illis locis possidet, aggrediunda; &, si fieri possit, occupanda, quemadmodum cõtra Lusitanos in *Diu* & *Ormuz* tentatum fuit; quod & Alfonsus Albaquerquensis Lusitaniæ prorex in India efficere studuit, cum celeribus equis regionem illam percurrens, Mecham spo-

liare

liare ex improuiso, & Mahumetis sepulchrum deprædare contendit: Idem sub imperio Sultanorũ quoq; euenit, & Traianus Imperator iam olim eodem grassari modo conatus est. Ea quæ in Africa possidet loca adoriunda esse, & littus Hispaniæ, quod est ad mare mediterraneum aggrediendum, vt subditis Afris, qui indies illud sollicitè rogabãt, aliquãdo gratificetur, quo secure negociari, & peregrinari possint: ipsique Mauri tandem aliquando ab Hispanorum dominio liberentur, quod & Selimo proximè defuncto persuasum aliquanto fuerat: Verum id multò commodius hoc tempore fieri posse, quod Maurorum gens nunc valde aucta sit, inuitique Hispanis pareant. Ex mercaturis maximas diuitias acquisierint, naturæ ductu & religione moti, odium acerrimum contra Hispanos conceperint. Huc non parum conducent Africæ portus, in quos nauibus sem-

per tutus patebit aditus. Porro ma mi ad hoc bellum momenti rem e quod Galliæ rex, & Angliæ regina ip te continuationem belli contra Hi spanos offerant: Gallus Nauarram in uadet, & ius quod ad illud regnum præ tendit, armis repetet. Angliæ regin non modo ipsum in Indiis occidenta libus, in Oceano versus Septemtrio nem, & Occasum aggrediatur, sed & nouos tumultus & motus in Portu galliæ regno, vbi quamplurimi subdi torum ægerrimè Hispanorum impe rium ferunt: Sibi enim ita persuadent & verè quidem, cum postremo Por tugalliæ rege, qui verus & legitimus ipsorum erat dominus, omnem pro-speritatem & tranquillitatem se ami-sisse. Hic enim pacem cum Galliæ & Angliæ regibus coluit, vnde subditi maximas diuitias negociando acqui-rere poterant: vbi vero in Hispano-rum manus inciderunt, propter bella

per-

perpetua, noua indies ſibi damna inferri & pericula creari conqueruntur. Inſuper magnam exulum Hiſpanorum copiam paſſim reperiri, qui malè contenti, & pertæſi dominationis Hiſpanicæ, non modo ex Portugallia, ſed ex ipſa etiam Aragonia, & aliis regni partibus profugerunt: Nunc vero in Gallia, Anglia & Conſtantinopoli degant, qui auxilia & ſubſidia plurima occultè, ac palam liberaliter offerant: Eadem Mauros quam plurimos polliceri. Hoſce vero omnes perfacilem expeditionem, & certiſſimam victoriam promittere, ſi ex improuiſo quis Hiſpaniam inuaderet, quod ferè nullus ibi ſit militiæ vſus, cum incolæ rarò domi ſeſe in armis exerceant, neque in locis neceſſariis, ordinaria præſidia diſpoſita, & perpauci equi ad bellum idonei reperiantur. Conſiderandum porrò Hiſpaniam viris, qui rem bellicam fortiter & ſtrenuè tractarint val-

de exhaustam esse, propter crebros copiarum delectus, quæ in Indias, Italiam atq; Belgium ferè quotidiè transmittuntur; vnde haud vulgariter vires earum regionum extenuari; adeò vt si valido & numeroso exercitu impetus in eas fieret, vix à suis defendi aut iuuari posse videantur; sed aliarum vicinarum ditionum huic regno subiectarum præsidio & auxilio opus habitura sint; quæ si vel impedirentur, vel in tempore adesse cessarent, tanto faciliorem parti aduersæ victoriam sui relinquent.

CAPVT LVI.

Consilium de bello Venetis inferendo & oppugnāda Insula Corcyra, Catharo, Cerigo, Nouigrad, Zara, Butintro; *& littore maris Adriatici deuastando;*

De Pola, Ragusa, & plurimis portubus Turcarum in eo mari sitis.

De Candia Insula.

De Sinan Bassa, & causis ipsius obitus.

De

De Ferat Chereclam, & cur odium Mahumetis incurrerit.

Cur Masul factus, id est, ab officio depositus fuerit.

De Bastia & Andronico.

De Emiris, & cur Tulpantem viridem gerant.

Qua via vinum Maluaticum ex Creta in Germaniam, Poloniam, & Masso-uiam transuehatur.

VT pax, Venetæ Reipub. quondam concessa, discutiatur, illi qui quinto loco sententiam suam dixerunt, Amurathi persuadere conati sunt, rationib. vtẽtes verisimilibus potius, quam veris, licèt illæ Turcis minus dubiæ videri poterant, quod ea facilè & libẽter credere solemus, quę cupimus. Dicebant hi, nullam expeditionẽ minus difficilem futuram hâc ipsâ; iudicio de rebus prę sentibus è præteritorum bellorum euentibus sumpto, in quibus semper Turcæ Venetis aliquid eripuerunt, qui vt pacem obtinerent, multis

nominib. Turcis satisfacere cogebantur. Rēpublicam Venetam sibi à Turcis timere, & à bello alienam esse, inde patere, quod semper sibi finem actionum omnium pacem proposuerit, & nunquam ad arma, maiorum insistens vestigiis, nisi coacta peruenerit. Quid si fortè ad primum armorum strepitū locis aliquibus vltro cedat? ne maiori damno afficiatur, vel penitus vincatur, quod in Cypri deditione factum esse constat. Quid si eius tanta non sit potentia, & belli robur, vt sola resistere possit? Quod si cum aliis sese iungat, moram haud breuem intercessuram, propter difficultates, quæ in ciendis fœderibus occurrere solēt. Quod Hispano non æquè iam vt olim iuncta sit, cui⁹ etiam auxilio nuperrimè distituta, pacem cum Selimo inire coacta fuerit. Quod si omnino Venetis se iungere contra Turcas Hispano animus sit, fieri tamen nullo modo posse, vt, quę necessario ad bella requiruntur, quibus ille

ille nunc est irretitus, suppeditare possit. Ipso vero absente, omnem aliã confœderationem ad bellum maritimum gerendum fore inutilem & inané. Quę Pōtifex huc conferre posit, esse perexigua: licèt enim officio ille suo fungatur, alios Principes ad ferendum auxilium adhortando, & ad bellum instigando, præter subsidium tamẽ aliquod pecuniarium è suis thesauris vel Ecclesiasticorum reditibus depromtum, vix ipsum amplius quippiam pręstiturum esse; vel, vbi ad summum conatum res perueniet, cum Veneta classe, quinq; suas triremes coniunget, quæ cum Sabaudi, Melitensium Equitum, & Florentini nauibus classem 20. triremium solummodo efficient, quod perexiguum esse videtur. Notandum est & hoc, inter Venetam Rempublicam (vt sibi persuadent Turcæ) & reliquos Christianos Principes forsitan eam non esse animorum coniunctionem, & familiaritatem, quam grauitas periculi, quod

illi ex bello Turcico imminere poteſt, & ipſa neceſſitas exigit & requirit. Hactenus diſſoluẽdis alienis nominib. proximo bello contractis, & conſtruendis ꝓpugnaculis eius theſauros euacuatos, forſitan nunc ea auri copia nõ inſtructos, quam belli moles efflagitat. Tandem cum Venetorum tota ditio paſſim propugnacula habeat quam plurima, fieri nullo modo poſſe, vt ſimul omnia milite aliiſque munitionib. bellicis tam benè munita ſint, quam ratio belli poſtulat & requirit. In hoc bellum ferè omnes Viſieri conſenſerunt, ſed quô belli primus impetus dirigendus eſſet, variorum variæ fuerunt opiniones, quas particulatim recenſebo. Sinã Baſſa Albanus, natus in pago Topoiano, qui eſt in Sangiacharu Philippopolis: quæ *Præſerem* hodie dicitur: Anno præterito vel ex lãguore, quod bellum Vngaricum ex voto minimè ceſſiſſet, vel veneno necatus, occubuit. Hic primam expeditionem contra Corcyrã

Inſu-

Insulam (quæ hodie *Corfu* dicitur) suscipiendam esse suadebat: quod vt iusta de causa fieri crederetur, 300. Cechinos pretendebat, quos Corcyrẽses fisco Turcico ab Anno MDXXXVII. deberent propter Bastiam, quæ illis tunc temporis ea conditione cõcessa fuerat. Est autem *Bastia* desertus quidam in Epyro locus, pago cuidam Turcico cõtiguus, Corcyrę 12000. passuum distãs, non procul inde absunt salinæ ad fluuiũ *Calamattan*, quas Turcę possidẽt. Illic merces, quæ ex Græcię regionibus adferuntur, nauibus imponuntur, vt in Corcyram transuehantur. Hanc ille suæ expeditioni prætexebat causam: sed aliam fuisse certum est, nimiam videlicet ipsius ambitionem, qua titulum & laudem strenuissimi expugnatoris & debellatoris arcium, adquirendi desiderio maximo flagrabat. Quam certo se consequi posse sperabat, si Corcyrã, quæ naturâ loci & arte munitissima & inexpugnabilis habebatur, caperet: e-

undem ſibi belli euẽtum promittebat, quam expeditio eius, qua Gulettã cepit, habuerat.

Ferat Baſſa, qui *Garailam*, ſeu *niger ſerpens* cognominatus fuit, anno præterito viuere deſiit. Mahumetis enim iuſſu, imprudenter ſanè, ſtrangulatus eſt. Accuſatus enim fuerat, quod clàm cum Tartaro Grymæo conſpiraſſet, ne, vt debebat, in bellum Vngaricum proficiſceretur, cum Ferat Dux belli generalis non fuiſſet creatus; tũ quod Michaelem Waiuodam cum Tranſiluano reconciliare tentarit. Quorum defectionis cauſam, non odium erga Turcas, ſed indignationem contra Sinan Baſſam fuiſſe in conſilio Viſierorũ dicebat. Verum hæc ficta ab eo fuerãt, quo auctoritatem Sinan Baſſæ imminueret, à quo capitali odio diſſidebat, poſtquam propter tumultum qui in circunciſione Mahometis inter Ianizaros & Spahioglanos exſtitit, *maſul* factus, id eſt, ab officio remotus cum

igno-

ignominia fuiſſet. Hic ſuadebat vt Catharo (quæ *Aſcruuium* Ptolomæo dicitur) occuparetur, quod eam obſtare putaret Caſtellonouo, & clauis præcipua Dalmatię, maris Adriatici, & Veneti territorii eſſet. Sed neq; ipſum latebat quantum momenti propugnaculũ illud eſſet, quod in Albanię Caſtello, quod *Andronici* vocant, natus ſit. Nimis diu immoratus ſum in Sinan & Ferat Baſſa, quod eorum ante hac mentionem iam fecerimus, & poſtea etiam facturi ſimus, quod primi ferè & præcipui ſint, qui clauum Reipub. teneant. Nunc ad reliquos pergo.

Sinan Cicala Venetorũ propter rationes ſupra allegatas, hoſtis, Cytheram inſulam, *Cerigo* hodiè dictam, inuadédam eſſe ſuadebat, *lucernam Archipelagi* eam vocãs, & exploratricem actionum Turcicarum, maximè vero quod ex ea inſula facillimus in Peloponneſum ſit traiect⁹. Sic Demaratus Spartanorum Rex in Perſia exulãs, Xerxi ſua-

ſit, vt quantocyus poſſit, Cytheram inſulam ſibi ſubiiceret, ſi quod affectabat, Græciæ imperitare vellet. Aliorum Baſſarum erat opinio vt Nouigrad, & Myrici Vrbes occuparentur, quo iniuriæ multis iam annis ab Vſcochis illatæ vindicētur, & eorum audacia reprimatur, vel ſaltem vt Veneti ad ea damna, quæ terra mariq; Turcæ à piratis & latronibus iſtis quotidie patiuntur, reſarcienda aſtringantur. Negabant enim Veneti, ſe eo nomine Turcico Imperatori vllo modo eſſe obligatos, nec quicquam ea de re vel Conſtantinopoli, vel alibi in cōmentariis publicis ſcriptum reperiri. Volebāt iidem Baſſę, vt Veneti à Buthroti piſcationibus (hodiè *Butintro* dicitur, 10000. paſſuum à Baſtia diſtans, è regione Corcyræ ſita) arcerentur. Non equidem quod eius loci poſſeſſionem iure quodam ad Turcas ſpectare putarent, cum Veneti multo antea illum tenuerint, quam Turcę pedem in Albania fixerint: ſed quod

100000. Cechinorum in reditu piſcationes illas habere, fama ſed falſa tamẽ, ferat, cum vltra ſex millia vel circiter nunquam locari ſoleat. Aliis quibusdã videbatur commodum, vt claſſis Turcica in procinctu ſtans ventum exoptatum & ſecundum expectaret, quo flante, vel ex Peloponneſo, vel Naupacto (hodie *Lepanto*) vel Nicopoli, quæ *Preueſa* vel Orico, quæ *Velona* dicitur, ſolueret, maris Adriatici littus, omnemque oram maritimam deprædaretur: & qui ipſis omnium commodiſſimus viſus fuerit locus, eũ occuparet; quod eo facilius ſe conſecuturos confidebãt, quod maritimæ oræ terreſtribus etiam copiis à Turcis infeſtari poſſint, vtpote, qui omnes illas regiones ferè obtineãt. Iidẽ Baſſæ hoc in primis vrgebãt, quod abſque difficultate, ſed maximo cum cõmodo Pola & Raguſa occupari poſſit. Illam incolis denudatã, portum habere præſtantiſſimum & in Iſtria ſitam eſſe, quæ prouincia militum & habita-

torum multitudine nec non etiã propugnaculis destituatur, sed in primis tamen, quia vltra 120 millia passuum Venetiis non distet. Ragusa vero post Corcyram alterius quasi portæ instar sit, qua in Venetam ditionem, per Adriaticum mare aditus pateat, & tam commodè sita, vt tota inde Italia bello peti possit. Habere etiã portus tutissimos & capacissimos, quibus Turcæ iis in oris destituãtur. Dyrrachii (quæ *Durazzo* dicitur) portus vltra quatuor triremes nõ capit & introitum minus securum habet. Inde ad duodecimũ milliare propè *Capodi Iacchi*, alius est portus 20. nauium capax sed nec hic tutus, nec aquam bonam habet. In sinu Velonæ seu Orizi alius est totidem capax triremium. Hinc ad 5000. passuum est portus Ragusæus, qui triginta nauium stationem habet, versus septentrionẽ Occasum & meridiem à ventis tutus nõ est. Extra sinum Adriaticum, quem veteres montibus Acroceraunijs (hodiè

Di Chi-

Di Chimara vocantur) terminabãt, primus qui occurrit portus ad Epirum, est *portas di santi quarãta*, vbi quædam triremes consistere possunt. Non procul distat Neribo, olim *Oricum*, vbi primũ Romani quondam appellere solebant, cum Hydrunte in Epirum nauigarent, 40. triremium capax, sed non adeò securus est. Soli Ragusæ portus (quorum 5. vel 6.) capacitate præstant. Tres in primis & ex his ille, qui *di santa Croce* nomen habet, non Turcicam modo, sed quamuis maximam classem capere posset. Hæc vrbs præter vtilitates, quas dixi, hanc insuper rebus Turcicis afferret, quod triremes aliæque naues ex materia, quæ è mõte Ducagini eò trãsferretur, ibi construi possint, quod ea cõmoditate in nullo alio ex portub9 supra dictis fieri potest, vt alibi quoque à nobis demonstratũ est. Sed maior pars Visieror̃u in expeditionem Cretæ insulæ inclinabat, quã ideò expugnandã iudicabant, quo nauigatio Turcarum, qui vel Alexãdriã negociationis causa,

vel ex ſuperſtitione Mecham petunt, ab Hiſpanis Melitenſibus & Florentinis triremibus tuta reddatur; quod fieri non poſſit, niſi vnum ex his duobus remediis, quæ præcipuus quidam ex Emiris propoſuerat, obſeruetur; vt videlicet Veneti nō modo eò adigantur, ne vllum illis nauibus in mari, cuius imperium habent, aditum præbeant, ſed etiam vt damna reſarciant, quæ ipſorum culpa nauibus Turcicis ab hoſte inferãtur: vel, vt eum in finem claſſem Turcicam in Candiam, vbi ſtationem habeat, recipiant. Emiri illi, quorum memini, profitentur ſe ex Mahumetis prophetæ deſcēdiſſe proſapia, ideoque Tiaram ſeu Tulpantem viridi colore infectum geſtant. Nec dubitandum quin expeditio hæc felicem habitura ſit exitum, ſiquidem inſulæ illius regnum propter diſcrepantes ritus, quos Græci & Latini in ſuis Eccleſiis obſeruant, inter ſe diuiſum ſit: Nobiles Veneti diffidant (quod for-

fortaſsè verum dicunt) à Cretenſibus: illi etiam qui priuilegiis atque immunitatibus fruuntur, cum reliquis, qui angariis obnoxii ſunt, peſſimè conueniant: Ruſticorum animi à nobilibus valdè ſint alienati: ſed hoc maximè ad rem facere, quod nullo impedimento à Turcica claſſe quauis ex parte impet⁹ in eam inſulá fieri poſſit, cum Turcarũ ditione fere vndiquaq; cingatur, Natolia ſcilicet, Caramania, Barbaria, Alexandria, Morea & Archipelago, quæ regiones omnes Turcarũ imperio parent, è quib. ſubſidia & ſupplementũ militum nullo negocio ad exercitũ mitti poſſint. Prętereа ſi inſula hæc, quæ omnis generis fructuum feraciſſima & fertiliſſima eſt, occuparetur, tũ omne maritimũ imperiũ in manib. Turcarum poſitum iri. Nam ferè cẽtrum nõ ſolum maris mediterranei, ſed toti⁹ orbis dici poſſit, quod æquali diſtãtiâ ab Aſia, Africa & Europa diſſideat. Vnde nõ incõmodè à veterib. ſedes mundi opportuniſſima habita eſt.

Hocquoque obſeruandum, quod occupata ea inſula, Venetorum claſsis multarũ triremium iacturam factura ſit: Ottomannicum imperium contra opportunitatẽ maximam adipiſcatur, quam plurimas in ea inſula conſtruendi. Tandem cum Cõſtantinopoli maximus Cretenſium ſit numerus, illi de locorum opportunitatibus Turcas informare & iuuare poſſent, inter eos quam plurimi ſint exules, qui eô confugerunt, vt laborando in armamẽtario, vel peræ victum adquirant, vel negociationem exerceant, vini in primis precioſiſsimi, quod inſula profert. Inde enim per pontum Euxinum ad Danubii oſtia & rurſus ad vrbem *Chilia, Galaz, Kene* vsq; *Eloz*, quæ eſt in Valachia, transfertur, vbi carris impoſitum in Poloniam transportatur. In Germaniam vero non ea viâ, vt nonnulli ſcripſerunt deportatur, ſed per Oceanum Hamburgum, Lubecam, & Gedanum transmittitur. Pars quoq; itinere,

nere, quod Venetias ducit, pars in Germanię vrbes pręcipuas defertur.

CAPVT LVII.

Consilium de inuadenda Italia.
De expeditionibus quas in Italiam fecerunt, Hunni, Alani, Gothi, Vandali, Teutones, Galli, Hispani & Saraceni.
Laudes Italiæ.
Quomodo Itali sibi de re frumentaria prospiciant.

SExta successit sententia. Alii enim posthabitis prioribus de bello mouendo consiliis, Bassæ, omnes imperii Ottomannici vires terrestres æque, atque maritimas cõtra Italiam dirigi volebãt: quod ad orbis terrarum monarchiam, quam Turcæ semper sibi tanquam scopum suarum actionum propositum habuerunt, nũquam peruenturi sint, nisi prius Italiam in potestatem redegerint. Hæc enim, tanquam centrum vniuersi orbis, consilia reliquis membris & auxilia suppeditare

soleat, quibus aliorum machinationes impediuntur. Romanos tandẽ totius mũdi Dominos exstitisse, quod hãc potissimũ obtinerẽt. Huc omnes suas cogitationes direxisse Húnos, qui ex Vngaria per Dalmatiã eô ꝓfecti sunt. Alani & Gothi, qui vtrãuis Danubii ripam incolũt, postquam Gręciã subiugarũt, per Bosniã & Croatiam in Italiam irruperunt. Vandali Hispania subacta, ex Africa classe eô soluerũt. Teutones, Galli, & Hispani varias in Italiã expeditiones susceperunt. Saraceni (de quib. Romani quõdam dicebãt, eos vel in amicorũ numero habẽdos, vel nõ tractandos vt inimicos) postquã totã Italiam deuastarũt, diutissimè illi⁹ imperio potiti sunt, ipsa dominatrice Roma capta: de qua stultè sanè dicere solebat Solymãnus, *eã iure ad Imperiũ Ottomãnicũ ꝑtinere, quod a Cõstãtino in praeiudicium successorũ fuisset alienata.* Cõcludebant tandẽ, quod nulla tàm honesta, tamq; fructuosa expeditio hac ipsa suscipi possit,

sit, quod Italia velut reginæ locũ inter alias prouincias obtineat, propter situs opportunitatẽ, aëris tẽperiem, omniũ rerum ad victũ humanum necessariarum abundantiã, maximas, pulcherrimas, & ditissimas vrbes, propter sedem primariã Ecclesiæ Christianæ, propter antiquã gloriam, & maiestatẽ Romani imperii, aliasq; causas. Neq; hanc expeditionẽ adeò difficilẽ fore, quod Italia diuersis Principib. pareat, quorum imperio quã plurimi ipsorũ subditorũ inuitè obsequãtur; qđ incolæ per multos iam annos in pace vixerint, ideoq; ad bellũ min⁹ apti, sed timidi & imbelles existerẽt: quod si antequam segetes maturescant, expeditio illa vel ex vno vel pluribus locis incipiatur, Turcis nunquam quę ad victũ spectant, defutura. Incolas, quorũ magna est frequẽtia, earum rerum penuriâ laborantes, & inclusos suarum vrbium muris, & propugnaculis in extremũ famis periculum adductos iri. Id vero inde magis patere, quoniã hoc tẽpore quo pace

fruuntur, frumentum, quantum suffi-
ciat ad victum, non habeant, sed aliun-
de, in primis vero ex Peloponneso,
Constantinopoli, & vrbibus Oceani
maritimis, illis aduehantur. Conside-
randum porrò, quod pleriq; Italorum
non alia ratione, quam suis laboribus,
& manuum suarum operibus, vel ne-
gociationibus victum sibi parent, qua
ratione si spolientur, breui tempore
eò illos redactos iri, vt conditionibus
quas victor propositurus sit, pareant,
vel tributa soluant, Imperioque Otto-
mannico se subiiciant. Nec milites il-
lubentes in bellum profecturos, quod
neque per steriles regiones, neq; gla-
cie congelatas, aut incultas, neque per
syluas vel montes inaccessos ipsis pro-
ficiscendum, sed in suarum ædium cō-
spectu, & per proprias ditiones in bel-
lum hoc ituri sint, & siquidem Turcæ,
vt constat, sæpius eò penetrare potue-
rint, cum limites remotiores, & itine-
ra incommodiora haberent, multò fa-
cilius

cilius id nunc fieri posse, cum opportunitatem nacti sint maiorem, & hostem in propinquo habeant.

CAPVT LVIII.

Consilium de bello in Poloniam transferendo.

De Coslou.

SEPTIMA quæ dicta fuit sententia eorum fuit, qui bellum in Poloniam primum, exinde in Vngariam & Germaniam trāsferendum esse putabant, cuius rei rationes illi allegabant: Primum dignitati & maiestati Ottomannicæ detrahi, quod Poloniæ Rex tributum debitum soluere aliquoties recusarit, illud vi & armis repetendum esse censebant. Quod eò facilius impetraturos se sperabat, quoniā inter ipsos Polonorū pręcipuos, inimicitię passim gliscerent. Nec difficile illud bellum futurum, quod Polonia cum Moldauia Tartaris, & Sangiachatibus Achermani, Benderæ & Vosia terminetur.

Neque tutam & plenariam Moldauiæ & Valachiæ possessionem vnquã Turcas habituros, nisi Polonorum audacia reprimatur: Quod earum regionum Principes, quos *Waiwodas* vocant, vbi multis opibus se locupletarint, semper in Poloniç regnũ recurrere soleãt. Fore insuper vt iniuriç à Cosaccis illatç (qui Cosſlou Tauricç Chersonesi vrbẽ occuparãt) vindicentur: Mercatura in Moscouiã liberior & tutior reddatur, Moscouiç Duci timorẽ incussũ iri, propter regionis vicinitatẽ: q dux imp. Ottomãnico impedimẽto fuerit, quo minus toti⁹ Persiæ regnũ obtinuerit. Et cũ hoc modo Germaniç paulatim appinquetur, forsitan eô rẽ deuenturã, vt insigni aliqua clade Imperator afficiat. Eoq; magis magisq; Imperiũ eius armis & præsidiis Turcicis exponatur & cingatur: Poloniã planã & apertã esse regionẽ, neq; propugnacula ad resistendũ habere; incolas militiæ scientia non valere, quod diu iã pacẽ coluerint:

Bel-

Bellũ cũ Maximil. Austriaco parũ durauerit: Stephan⁹ Rex in bellis, quę cõtra Moscouitã gessit, vt plurimũ militibus Vngaris vsus sit, & obsidẽdo poti⁹, quàm pugnando ea bella confecerit.

CAPVT LIX.

Consilium de bello Imperatori Romano inferendo.

Quomodo à Turcis Imperator & Vienna adpelletur.

Solymãni & Selymi cõsilia & deliberationes.

Quanta facilitate bellum Imperatori inferri possit.

QVI octauam & vltimam dixere sententiam, bellum Romano Imperatori inferri volebant, quem Turcæ *regem Viennæ*, quæ illis *BeiZ* dicitur, nominant. Olim *Vindomiana* fuit. Causas belli mouendi has proferebant, quod Vscocchi eô insolẽtiæ processerint, vt terrâ mariq; Turcas sine intermissione deprædarentur, vnde nõ modo propter dãna, quę inferantur

ſubditis, ſed propter ipſam Imperii Ottomannici maieſtatem & honorē, diutius eorum audacia non perferenda; horum iniuriis præcipuè factum eſſe, quod mercatores priuato ſuo cum damno, & publico Imperatoris detrimēto, Narenta ſeu Narona Turcici Imperii oppido relicto, emporium ſibi conſtituerint *Salonam* (hodiè *Spalato*) quæ ditionis Venetorū eſt. Sed ne ſic quidē mercatorū ſecuritati cōſultū eſſe, licèt pax cum Imperatore, & Venetis obſeruetur. Nam & terra omnia deprędationib. ipſos miſcere, animalia abigere, pagos exurere, liberos è matrūcōplexu & ſinu abripere: Hinc quis anim⁹ ipſis ſit facilè intelligi poſſe; nec dubitandū, quin ſi occaſio ſeſe obferat, quin ſi aliquid magni momēti propugnaculūoccupare poſſint, omni conatu id tentaturi ſint. Quod quantū dedecoris & ignominiæ, vt damnū ſileatur, toti Ottomannico Imperio allaturū ſit, facilè quēuis æſtimare poſſe. Nec obſcurum
eſſe

esse, quam vilipenderit Imperator Romanus Turcam, eo, quo bellum cum Persis gessit, tẽpore, seró nimis tributum persoluens, quod violãdæ potius, quã stabiliendæ pacis signum sit. Nec adeò dubiã & difficilẽ fore victoriam, quod & versus Croatiam, Vngariam & Austriam impressiõ fieri possit. Regionem omnibus reb. necessariis abũdare, exercitui sustentando cõmodã propter vicinitatẽ, & quod ferè semper in Turcico territorio iter faciundum sit. Propugnacula præcipua Vngariæ, Belgradum, Budam, Albam regalem, aliaque loca munitissima Turcarũ præsidiis & milite custodiri, quo milites tãquã in tutũ sese recipere possint: si clade aliqua afficeretur exercitus, vel etiã in amissi locũ ex præsidiis vicinis alius substitui possit. Imp. Romanũ paci potius studere, quã bello: Tũ quod Principes nimis anxiè de cumulandis, & asseruandis suis thesauris sint solliciti. Tãdem, cum multis ab hinc annis Ger-

mani bella nulla gesserint, ad arma tractanda minus eos fore idoneos, & Ducibus parum obedientes. Eos nũquam nõ diffidere solitos Vngaris, Italis, Hispanis, quod hæ nationes à Germanis parum diligantur, ne dicam odio habeãtur. Qui etiam inter se propter variarum religionum studia non consentiũt.* Nec verendũ esse, vt exteri Principes Imperatori hoc bello occupato auxilium ferant. Polonum & Transyluanum nunc in pace cum Turca viuere, nec belli molem in proprias domos accersuros. Tum etiam, quod Poloni eo in metu positi sint, ne patriæ limites deserere, & versus mare glaciale se cõferre cogantur: Transyluanus verò à Turcico Imperatore imperium acceperit, quo rursus ab eodem exui & spoliari possit. Regem Hispaniarũ ea quidem valere potentia, vt maxima domui Austriacæ auxilia subministrare possit, verum aliis in locis ipsum nunc distineri. Pontificem Romanum non

vbiuis locorum præsto futurum. Italiæ Principes neque thesauros suos, neq; subditos in alterius gratiam insumpturos. Venetam Rempublicam non temerè Turcarum arma in se concitaturam, sed ociosè potius belli spectare exitum, quam alieno se periculo immiscere præoptaturam. Hæ præcipuè fuerunt Visierorum de bello mouẽdo sententię, non maturo aliquo consilio, vt ferè solet, excogitatæ, sed ex barbara quadam temeritate profectæ; qua moti plurimarũ rerum facilimã expeditionem sæpius sibi persuadent, quas effectu non modo difficilimas, sed etiã perniciosissimas sibi, experiuntur. Scio nonnullos esse, qui de rerum, quas enumeraui certitudine dubitant; quem scrupulũ ipsis eximere animus est. Breuiter igitur ostendã, quomodo Turcis res nostræ innotescant, & Turcarũ res in nostrã notitiã perueniant. Demonstrabo etiam omnibus Principibus hoc vsuuenire, vt de reb. maximi ponderis

eiusmodi deliberationes instituant, pcipue Ottomannici Reges, exemplo à Solymãno, & Selymo ducto. ille enim cum suis Bassis omniũ orbis terrarum Principum vires & potentiam examinabat, & ponderabat: Hic vero, qua ratione de omnibus Principibus victoriam reportaret, consilium inibat.

CAPVT LX.

Quomodo res, quæ inter Christianos Principes aguntur, in noticiam Turcarum perueniant.

HAVD dubium est, Turcicum Imperatorem, eiusque Consiliarios, non modo earum rerum, quæ inter Christianos quotidiè accidunt, verum etiam arcanarum, & quæ ipsis solummodo Principibus eorumq; cõsiliariis notæ sunt, cognitionem habere; quib. explorandis, tum mercatorũ, quorum ex omnibus nationibus Constantinopolis magnum numerũ alere solet, operã vtuntur: tum ex mancipiis & captiuis,

ptiuis, qui ſingulis diebus in ipſorum poteſtatem perueniunt, intelligũt: ſic pleriq; fidem Chriſtianam eiurãt, præmiis allecti, vel pœnarum metu, quib. duriſſimè affliguntur. Habent etiam alias rationes hæc expiſcandi. Non ita pridem Secretarius quidam Imperatoris, qui Conſtantinopoli morabatur, plurima in illorum noticiam pertulit. Et Iudæi fidelem hac in parte ipſis nauant operam; hi ſagaciſſimi ſunt exploratores, Chriſtianorum hoſtes; qui paſſim per Turcicum Imperiũ ſparſi, mercaturã exercent in ꝓcipuis emporiis, & vectigalia ferè ſoli redempta habent. Vnde ſummo ſtudio res noſtras indagant, vt, Turcis eas reuelãdo, gratiã apud eos ineant; bonis & facultatib. ſuis ꝓſpiciant, ſeq; ſuosq; liberos in tuto cõſeruent; tum etiã, vt pręmium aliquod & mercedẽ ab ipſis accipiant, ſibiq; eos deuinciant. Occaſio ꝓcipua belli, quod proximè Veneti cũ Turca geſſerũt, extitit, vt fertur, Ioannes Mi-

ches Hebræus, qui infesto erga Venetos animo erat, quod merces suas, quas sub ficto quodam nomine, Venetias aduexerat, obtrudere ea specie prohibitus fuisset. *Ioannem Lopes* Hebræum affirmant plurima secreta Sixti V. Pontificis, Amurathi aperuisse, quæ explorauerat dũ Romæ vixit. Ideo eius imago ab Inquisitorib. combusta fuit. Habent etiã Turcæ exploratores suos ferè in omnium Principum aulis, quib. certa stipendia soluunt, etiã (quod mirum est, sed verum tamen) in Heluetia, & apud Rhætos, vt de copiis & exercitibus, qui inde in alias regiones emittuntur, certiores reddantur.

CAPVT LXI.

Quomodo de reb. Turcarũ certiores redḍamur.
Quis apud illos Muphti *vocetur.*
Assan Bassæ auaritia & ratio emungendi pecuniam.
De Sultana.
De Zingi Han.
Cur Tartari & Turcæ capitis tegmenta pennis exornent.

Ad

AD Christianos Principes quod attinet, notæ sunt impensæ, quas faciunt, non modò, vt aliorum consilia & actiones secretiores explorent, etiam cum damno & pudore eorum, qui in ea re ipsis inseruiũt; sed præcipuè, vt quid Turca, qui communis est hostis, in animo gerat, & contra illos machinetur, expiscentur. Vnde, quorum plurimum interest, etiam in ipsa vrbe Constantinopoli suos maximo cum sumptu alunt exploratores, Iudæos & Turcas, atque primorum Bassarum fidissimos; & quoties arcanum quiddam ipsis cõmunicatur, liberaliter illis dona cõferre solẽt. Nonnunquã ipsimet Bassæ Principũ legatis ea, quæ in secretiori Imp. consilio proponũtur & tractãtur, cõmunicare solent. Verũ huic malo hoc ille solet adhibere remediũ, vt pręcipuos cõsiliarios sub venationis specie rus secũ abducat, quo ea, quę decreta sunt, min⁹ facilè euulgẽtur. Varię autẽ sunt causę, quę Bassas mouẽt, vt de

Imperatoris sui consiliis alios certiores faciant. Sæpius animorum quędam inclinatio eos permouet, qua Mahometes Socoleuich primus Visierus sub Selymo, & Muphtius eo tempore erga Venetam Rempublicam affectus, plurima Reipub. illius legato concredidit. *Muphtius* autem apud Turcas primus eius superstitionis Antistes, atque Mahumetanæ legis præcipuus interpres est; tantæ in speciē authoritatis in cōcilio, vt ipsius sententiæ, nunquam quisquam apertè contradicat. Dixi, in speciem: nam quoties Imperator serio aliquid vult, ille vel timore, vel adulatione motus princeps ad laudandum & suadendum prodit. Sæpius vbi inter præcipuos consiliarios cōtentiones oriuntur, vt deliberationes suorū æmulorū impediant, quo minus optatum exitum sortiātur, illis quorum interest, eas patefaciunt; quod Mehemetem Bassam, & Muphtium; nec non ita pridē Sinam & Ferat fecisse cōstat.

Non-

Nonnullos auaritia ad hoc mouet. Natura enim Turcæ sunt auarissimi seu donorum cupidissimi. Qua in re Assan Bassa Venetus Cilestri natus, reliquos sui temporis Bassas superauit. Hic ante Cicalam Architalassi officio functus est, & cum quadam die in concilio quidam è Visier Bassis Imperatori pollicitus esset, se ex improuiso Venetias occupaturum, nec ille tamen auditus, sed derisus potius propter vanitatem & temeritatem fuisset: Assan iste ad legatum Venetum se contulit, eique consilium aperuit, quasi ab aliis in medium allatum, se vero naturali inclinatione erga eam Rempublicam motum, obstitisse ne executione mandaretur. Vnde splendidissimo & ditissimo munere fuit donatus. Sub hoc titulo Consiliarii sępius seruos suos & famulos remunerare solent. Nam arcana illis cõmunicant, vt ea aliis qui liberaliter donant aperiant, atque lucrum inde faciant. Idem cum suis vxoribus obser-

uant: vnde Sultanæ (quæ Imperatoris sunt Amasiæ vel cognatæ) cum perpetuò in Seraglio habitent, vbi negocia præcipua tractantur, & expediuntur, eorum esse insciæ non possunt, eaque per eunuchos, qui ipsarum custodiam habent, principum ministris reuelant. Student sibi hoc officii genere Principum animos deuincire, vt splendidum aliquod munus ab iis eblandiantur. Mater huius Mahumetis honorem singularem Venetæ Reipubl. deferre simulat, & sæpius donum aliquod ab ea postulat. Non ita pridem omnes Sultanæ à Venetis petierunt, vt prohiberent ne fictæ illæ pennæ vitreæ, quę Murani conficiuntur, & erodii pẽnis similes sunt, Venetiis in Turciam efferantur, quod magno cum applausu & vili precio passim Constantinopoli emerentur, vnde ipsę impediantur, quominus pennas preciosissimas, quæ dono ipsis è diuersis regionib. magno numero mitti cõsueuerunt,

runt, eo precio quo anteà solebant, vẽdere possint. Apud Turcas enim mulieres æquè atque viri cristas gerunt, cõsuetudine à Tartaris ducta, postquã *Zingi Han* (perperã alii *Cengio* eum vocant) seruatus à bubone fuerat. Cum e.n. hæc auis arbusculis quibusdam cõsedisset, sub quibus *Zingi* latebat metu hostium, eum insequentium, putauere illi neminem eo in loco, vbi tam secura auis cõsideret delitescere. In huius rei memoriã Tartari auẽ hanc summoperè venerantur, vt qui eius pennas nancisci tum poterat, felicẽ sese æstimaret, atque alii deinceps capita insignire summè studerent, vt est apud Haytonem relatum.

CAPVT LXII.

Quare Amurathes bellum Romano Imperio inferre decreuerit.
De Assan Bosniæ Bassa.
De propugnaculo Petrinæ.
De Assan Bassa, de Vuan.

AMVRATHES Turcarum Imperator vbi diu in ea consiliorum varietate anceps hæsisset, incertus quidnam de bello decerneret, tandem Cæsarem aggrediendum esse statuit. Sperabat enim hac quoq; in parte gloria & laude suos antecessores superare, vt in Persia se fecisse iudicabat. Idque eo facilius, quod bellum gerẽdum esset, in regione, quæ proximè suum territorium attingebat, vnde commeatus & aliæ res in castra commodè deferri possint. In eo proposito à Sinan Bassa fuit confirmatus, qui cum vidisset, frustrà se Corcyrensem expeditionem consuluisse, hanc fouere studuit, sperans se generalis (vt vocant) & supremi Ducis officio potiturum, quo suis æmulis resistere, & maximas diuitias acquirere possit. Quod tandem ipsi ex animi sententia cessit; si quidem ad septennium supremum belli Imperium ea potestate, quã Imperator ipse habet, in castris consecutus est. Illud negocium præ reliquis quoq;

quoque promouit Aſſan Boſniæ Baſſa, homo temerarius potius, quam ſtrenuus, ſi res eius in Croatia geſtas ſpectes. Putabat eo modo diuitias ex eo bello (vt mos Turcarum eſt) maximas, & ſuprema belli munia, quæ à vatibus quibusdam, vel potius auguribus ipſi promiſſa fuerant (nam eorum auſpiciorum erat inprimis diligens obſeruator, cum accipitrariæ rei præeſſet) ſe conſecuturum. Igitur Amurathem in dies de damnis, quæ *Vſcochii* & alii Archiducum miniſtri & ſubditi inferebant, deque incendiis, deprædationibus, & rapinis commonefaciebat, inſtigans eum, vt in Croatia bellum inciperet. Inde vel contra Cæſarem, vel Venetos illud continuaret, vel ex improuiſo in Italiam impetum faceret, vt ſub Mahumete, Baiazethe, & Solymanno factum fuerat: Vnde omnibus Italiæ Principibus maximus metus incuteretur, & milites ditiſſimis ſpoliis locupletarentur. Ea importuni-

tate tandẽ effecit, vt poteſtas ipſi data fuerit, bellum in Imperii finibus auſpicandi, ſub hac tamen conditione, ne ipſiꝰ Amurathis iuſſu, ſed proprio motu id à ſe fieri profiteretur. Petrinæ propugnaculum ad Culpam ſeu *Golapin* fluuium, quã de ſuo nomine *Aſſan Grad* nominari voluit, extruxit. Inde faciles incurſiones in ditionem finitimam fieri poterãt, & periculum minabatur Caroloſtadio, Zagabricę, & Metlicæ aliisque vrbibus & pagis vicinioribus. Omnia terrore, lachrymis & querelis percellebantur & perſonabant. Sed obiter hîc ſingulare quippiam obſeruandum ducimus, eum videlicet, qui primus Perſiæ regiones infeſtauit, antequã bellum proximũ motum fuit, & pacem inter Perſas & Turcam violauit, idẽ cum hoc Aſſan Baſſa nomẽ tuliſſe, & *Aſſan Baſſam de Wan* vocatum, quæ Mediæ vrbs eſt, hodiè *Sirnan* & *Waspracan* dicitur, qui eo tempore vltimus Turcię terminus verſus

ſus Perſiam erat. Sæpius Vſcocchorum mentionem fecimus. qui nam igitur ſint, clarius vt explicemus, propoſiti noſtri ratio requirit, quoniam cauſa & occaſio tanti belli, quod nunc geritur, extitiſſe dicuntur.

CAPVT LXIII.

De Vſcocchis, & quare ſic dicti.

Vbi ipſorum latebræ & receptacula ſint.

Vnde ipſis ad mare aditus ſit.

Quomodo ipſorum deprædationibus variis modis reſiſti poſſit.

De Chimeriottis, Marteloſſis & Murlachis.

Sententia AZam Baſſæ.

Decretum Vſcocchorum de non diminuendo ſuorum numero.

VSCOCHVS voce Sclauonica ſaltatorem ſignificat, quod, capreoli in morem, per montium præcipitia ſaltare, calceis lorariis ſoleat: ſed errant, qui cum Iouio inhabitatores Chimeræ, eos ſtatuunt; ſiquidem à Chimeriottis

ad quingenta milliaria distant, qui in Albania Acroceraunios mõtes ad promõtorium *Iapygium*, quod *Capo di santa Maria* dicitur, incolunt. Vscochi Sclauonicã, Chimeriotti Albanicã linguam loquuntur. Illi Romanos, hi Gręcos obseruant ritus. Illi collectitii sunt & pauci, hi vero indigenæ, & maximo numero. Inter illos plurimi versantur Murlachi, quibus sub Turcis viuere non licet, qui aut ex Veneta, vel aliorũ Principum Italorũ ditione proscripti, vel paupertate coacti illis se adiungũt. Recipiunt quoque in suam ditionem Martelossos, qui exploratores & latrones sunt eius ditionis, vt ipsa vox *Martelos*, demonstrat, quæ professionem, non nationem quandam denotat. De Murlachis sic statuendum, eo nomine omnes Christianos intelligi, qui montes incolunt. In primis vero qui in monte Lica propè Nouigrad & Seniam habitant. Vox ea Marolachia tunc primum innotescere cœpit, vbi in

Ita-

Italiam barbari irruperunt. Nam cum ex Walachia ad mare Adriaticũ peruenissét, eo nomine omnes marisaccolas adpellarunt, & sub voce *Vulachi*, vel *Vulojchi* Italos omnes intellexerunt, non aliter ac Turcæ qui Frãcorum nomine omnes Italos appellitabant. Vscocchi maritima loca habent Seniam & Buccari. Interius vero Othozaz & Vinadol; quę regio ad Comitem Sdrin pertinet. Et licet omnes oras finitimas deprędentur, quemadmodum Turcomanni quondã in Græcia solebant, ab Imperatoris tamen præfectis tolerantur, vt eos à se alienent; siquidem sine vllo stipendio audacissimè limites eos defendunt & tuentur; Cosaccos Polonos ea in re imitantes. Quod cum manifestè contra pacta conuẽta inter Archiducales & Turcas, & cum ipsis quoque Venetis irrita fiat, sæpius causam & occasionem Turcis dedere, vt ad defendendos subditos, & merces, quæ Anconã & Venetias deferuntur, arma

arripuerint. Eô etiã Venetos redegerũt, tũ propter iurisdictionẽ, quã in mari Adriatico se habere Veneti prætendunt tum etiam ne Turcis occasionem præbeant, vt armis in Venetos conuersis iniurias ab Vscocchis illatas vlciscãtur, tum etiã ne Veneti à Turca odiosè interpellantur, vt fieri solet, quoties Turcis aliquo damno adfectis, satisfactionem ab iisdem Venetis Turcæ petũt. Nec Turcarum modo bona deprædati sunt, sed Christianorum etiam facultates aggressi, Venetorum in primis, non equidem quo damno, quæ in obsidione Seniæ acceperunt, resarcirent, vt quondam ipsorum Vouiodę, & Arambassi causabantur, sed potius vt iniustissimis modis diuitias & opes acquirerent. Quod eo libentius faciunt, quoniã optimè norunt, quod à Venetis vix impediri possint, dum ab Imperialibus defenduntur, & quoties libet in tutum se recipere queant. Vscocchis quatuor viæ patent in mare ad prædas agen-

agendas. Prima est inter Fiume & Veghia atq; Cherso insulas: secūda, inter dictas insulas & Arbe. Tertia inter Arbe & Pago. Quarta denique inter Pago & Zara, quæ angustissima, & ad 100, passus vix patet. Veneti triremes habēt atque alias naues armatas, quas ad impediendos Vscocchorū impetus emittunt: sed quia parum ordinate res administrabatur, parum etiam hactenus ipsis nocuerunt. Nauium igitur numerus augendus, & præsidia in loca opportuna collocanda sunt, quibus cōmodè ipsis resistatur. In quæ etsi sumpt⁹ maiores impendendi essent; hæc tamen vtilitas inde expectanda, quod Vscocchis semel in fugam compulsis, non facilè sese recolligere, & vnire possint: Et mercatores ipsi, de quorum salute & vtilitate vt plurimum agitur, libenter eos sumptus contribuēt, vel etiam hac ratione ipsis resistendum, vt Vscochorū Ducibus certa pecuniæ summa soluantur, vt à damnis tam Christianis quam Turcis inferendis abstineant, cū

latrocinia vix vlla ratione latronibus illis audacissimis & animosis interdici possint, nisi serio in id & aperto bello incumbatur. Sed verentur nõnulli, ne ex ea re Turcarum Imperator indignationem contra Venetos concipiat, qui cum Vscocchis conspirasse ea ratione videri possent, vt ipsorum mercatores solummodo pace fruerẽtur, & tutò negociari posset, neglectis aliis: Nec fieri etiam posse, vt in hunc modum tam secretè cum Vscocchis transigatur, quin Turcæ rescicant. Verum huic malo duobus modis succurri poterit, primum, vt quid rei cum illis geratur, Turcarum Imperatori significetur, cũ in eo omnis tractatio consistat, quo ipsi solummodo satisfiat, vel vt Pontifex bono consulens publico sese interponat, & acceptam à Veneta Repub. vel à mercatoribus pecuniam suo nomine inter Vscocchorum Duces distribuat. Preterea etiam Cæsari subsidium aliquod pecuniæ largiri posset, vt præsidio

ſidio valido Seniam & loca vicina muniat: vel quod optimum foret, ſi vt pacatè inde diſcedant, eaque loca rapinis excercendis commodiſſima deſerant, cum ipſis conſtituto pretio, vel ex pacto conueniri poſſet. Conſtat enim publicos ipſos eſſe latrones, & maximis damnis Chriſtianum orbem afficere, alia ratione, nec vires ipſorum imminui, neque etiam penitus extirpari poterunt, quod nunquam à quoquam impediantur, quin militem ſuum augeant, & quosvis ad militiam paratos ſibi aſſociēt. Hac enim lege apud ipſos cautum eſt, vt *marito defuncto coniunx in omnia defuncti bona ſuccedat; & qui hanc duxerit, poſſeſſionem illorum bonorum acquirat.* Huc vſque de Vſcocchis, & quomodo ipſorum inſolentię reſiſti poſſit, dictum ſufficiat.

CAPVT LXIV.

Sigiſmundus Battorius ad Cæſarem tranſiit, quod plurimum Cæſari profuit.

I

Quæ Sinan Bassa Amurathi obtulit.
Obitus Amurathis, & eius sepultura.
Cur Turcarum templa seu Meschite vocentur Moschea.
Successio Mahumetis in regno paterno.
Quid Ferat & Sinan Bassa prætendant.
Cur Mahumetes in bellum profectus sit.

VBi bellum inter Amurathem & Cęsarē, eo quo dixi modo, recruduit, Sigismundus Battorius Transyluaniæ Princeps Turcis aduersarier, & Cęsaris partes sequi cœpit, quod vt illis præter spem, & omnem expectationem euenit: ita neque ab his, qui factum hoc politico more (quem *Ragion de stato* appellant) examinarunt, approbari potuit. Soli igitur diuinæ prudentiæ meritò adscribēdam esse deliberationem illam censemus. Hinc enim dubio procul & Germaniæ & Italiæ nata est salus, atque securitas, & ipsius machinationes, quas contra Christianos principes intendere voluit, vt plurimum declinatæ, & auersæ sunt singulari ad hanc diem

diem exemplo. Sinan vero vbi post mortem Assan Bassę Imperio militari præfectus est, amissa omnia se recuperaturum est pollicit⁹, vt contra eorum calumniam sese purgaret, qui huius consilii, de bello Cęsari mouendo, authorē ipsum solum prędicabant. Quæ vero ab eo tempore in Vngaria ab vtraque parte gesta sunt, historicis describenda relinquimus. Sed ecce dum hic Belgradi reditum Constantinopolim parat, mors Amurathis ipsi denunciatur, qui IX. Ianuarii die Anni 1595. obiit, sepultusque est in templo quod viuens construxerat Idolo *Bahazebuf*; id est, Muscarum, qua fortasse de caussa talia ædificia vulgò corrupto vocabulo, vel sane ludibrii caussa à nostris *Moschea* nominantur: vbi Mahumethes, opera Ferat Bassæ, qui triremem è vestigio ipsi obuiam miserat, in paternum imperium inductus, & de more ac consuetudine Ottomanica inaugurat⁹ esset, consilia bellica renouata sunt. I-

nitio apparebat Mahumetem paci potius quam bello studere, quod Constátinopolim caritate annonę oppressam, subditos ab eo bello alieniores. Bassarũ animos, in primis vero Sinan & Ferat, inuicem diſsidẽtes cerneret. Ille enim belli imperium iure sibi deberi prætendebat, quod Mahumeti semper fidissimus & amicissimus fuisset, & parenti, quæ de filii morte ex ambitione decreuerat, dissuasisset, atq; suspiciones ea de re conceptas, eius animo exemisset; tum, quod semper de omnibus rebus quæ in regno quotidie fieri solebant, ipsum certiorem fecisset. Ferat contra optimè se de Mahemete meritum esse statuebat, quod tempore exiguo in possessioné regni paterni illum collocasset. In primis vero tam periculoso tempore, maximis necessitatibus Rempublicam vrgentibus. His inuicẽ illi altercabantur rationibus, donec tãdem alter alterius necis & obit⁹ caussa extitit. Sed vbi rebus domesticis aliquantu-

quantulum Mahumetes ꝓſpexit, easq; ex voto compoſuit, bello ſe accingere coactus eſt, tum propter rationes ſuperius à nobis in medium prolatas, tum quod milites palam profiterentur, ſe in militiam non amplius profecturos, niſi Imperatore ipſo pręſente; quod à primis belli Ducibus Sinan & Ferat in bellis pręteritis minimè ipſis ſatisfactũ, ſed peſſimè etiam ab iiſdem tractati fuiſſent: Tum etiam quod militum animi alii in alios Duces inclinarent, & Cicala facillimam victoriam ipſi promiſiſſet ſi ipſemet bello intereſſet.

CAPVT LXV.

Agria occupatur à Turca.
De Vrbibus Toccai & Sacmar.

PRIMO expeditionis ſuæ anno Agriam occupauit, quæ licèt non adeo munita ſit propter montem qui ipſi imminet, ſitus tamen ratione maximi eſt momenti, quod facilè impedimentum inde Transyluani, & Cęſa-

ris copiis, quo minus se coniungant, creari possit, & Turcę viam quæ Cassouia Toccai versus ducit, continuò infestare queant, cum superior illa, quæ est versus Sacmar multo sit longior. Quod si muri, & propugnacula Agriæ reficiantur, nullo negocio exercitus validissim⁹, inter vtrosque hostes ibidem in excubiis haberi poterit.

CAPVT LXVI.

Expeditio Mahumetis.
Fuga eiusdem.
De Tamur Han.

AGRIÆ expugnationem prælium est secutum, de quo verè dici potest, quod vel vterque exercit⁹ victoria sit potit⁹, Cęsaris sub principiũ; Turcarum, sub exitum pugnæ; vel quod neuter ab aduersario fuerit vict⁹, quod ambo sese receperint, incerto rerum suarum statu relicto. Quod inter Ludouicum XI. Galliæ regẽ, & Carolum Burgundionem eadem ferè ratione conti-

contigiſſe legimus, vt Græcorum & Romanorum exempla taceam. In primo ſtatim congreſſu Mahumethes propriis ſuis oculis vidit exercitum ſuum diſſipatum, & in fugam coniectum, ipſe de ſua ſalute ſollicitus, in montem quendam, in ipſo Agriæ conſpectu cõfugit, faciem parte veſtis Mahumetis, quam religionis cauſa ſecum circumferebat, abſterſit. Quanta vero noſtrorum militum virtus, & in debellando hoſte audacia fuerit, non eſt obſcurum, quod minus quinquaginta milibus militum (quos Franciſcus Maria Vrbini dux ad extirpandam Turcicam tyrannidem ſibi depoſcere ſolebãt) inſtructi, hoſti obuiam procedere, manus cum eo conſerere, & exercitum, qui 300000. hominum, atque adeo totius Imperii Ottomanici robore conſtabat, in ipſius Imperatoris conſpectu in fugam coniicere valuerint. Vnde nemo temere dubitare debet, quin ſi noſtri minus auari, melius vniti, magisq;

prouidi, extitiſſent, victoriam ſplendidiſſimam reportaturi fuerint, qualem forſitan ante ipſos nunquam Christiani de Turca tulerunt, ipſo Mahumete capto: quemadmodum Baiazethem à magno Tamur Han, id eſt, Domino ferri (qui corruptè aliis *Tamerlanus* & *Tāburlanus* dicitur) captū eſſe ſcimus. Et vt tandem hanc partem abſoluam, Turcarum Duces exiguam fortitudinē, & rei bellicæ peritiam in eo prælio demonſtrarunt: vnde plurimi honorib⁹ ſuis priuati, alii vita mulctati ſunt. Milites vero timidi & pauidi redditi ſunt. Hinc futurum coniicimus, vt eorum Imperator melius rebus ſuis in proximum annum proſpiciat & vel pacem ineat, vel cum minori ſuo periculo bellum gerere ſtudeat. Interim perplexè Chriſtianus orbis de eius machinationib. eſt ſollicitus. Quare cogitationes hoſtium altius examinare, & quid Chriſtiani Principes ad gloriam Dei & ſui conſeruationem præſtare poſſint & debe-

debeant, indicare nostri officii esse censemus.

FINIS II. PARTIS.

PARS TERTIA.

IN hac parte agitatur; an Cæsar & Trãsyluanus pacẽ à Turca oblatã acceptare debeant, nec ne? Tum etiam ostenditur, quid damni iidem Turcico Imperatori inferre, si bellum continuerint; tum quantum alii Christianorum Principes ipsi nocere possint, vt omni tempore periculum, quod Christianitati à Turcis imminet, euitetur.

In vltima igitur huius nostri libelli parte, primo loco demõstrare animus

est: num Cęsari atque Transyluano expediat, vt pacem si à Turca iis offeratur, accipiant. Tum etiã exponã, quæ Turca sibi pericula à Cæsare & Trãsyluano, tũ etiam ab aliis Christianorum Principibus imminere timẽt, si bellũ, quod nũc geritur, cõtinuetur: multarũ quoq; gentium & locorum descriptionem addemus, quæ non minus iucunda, quam vtilis lectori erit futura.

CAPVT LXVII.

Consilium Mahemeti datum, vt pacem cum Cæsare ineat.

Transyluanus Cæsari se coniungit, quem Turcæ maximè timent.

Cur Mahumetes belli continuationẽ tandem decreuerit.

CVM belli initium in Vngaria Amurathes fecisset, pacis tractationẽ penitus recusauit, Galli & Anglę legati, strenuè eam vrgebant: contra vero bellum maritimum contra Hispanum suscipiẽdum suadebãt, vt à bello, quod

qđ contra Galliã & Angliã Hispani gerebãt, distraherentur. Maiori studio & contentione eandem rem tractarunt, postquam duplici clade in Croatia, & Vngaria Amurathes affectus esset, & Cõstantinopoli domesticę seditiones, & ciuiles discordiæ palàm serperent, indiesq; latius manarent. Post Amurathis obitũ, Mahemeti successori sępius eadẽ in animum reuocarunt, belli hui9 difficultatẽ ipsi ostendentes, & quantò facilius expeditionẽ in Hispaniam suscipere possit: Hoc in primis ipsi põderandũ relinquentes, qđ Transyluanus præter omnẽ spem Cæsari se cõiunxisset; vnde Turcarũ rationes belligerãdi summopere impeditę fuerint. Siquidẽ Princeps ille iuuenis & audax, maxima nunc authoritate apud amicos æquè atq; inimicos ob amplissimas res gestas polleat, qui nunquã ad officium reduci possit, nisi pace cũ Cæsare facta ipse excludatur. Sed eiusmodi pacem vix esse sperandam, propter vtriusq; e-

molumentum, quod ab alterius salute depēdere videatur; tum etiā ꝓpter cōfœderationē, recens inter eos initam, & nouam affinitatem, quâ Cæsari non ita pridem erat iunctus. Allegabant etiā Rascianorum rebellionē, & quod Moldauiæ & Valachiæ Waiwodę, secessionem à Turcis fecissent; tum etiā quod omnes Turcarum subditi in maximo timore versarentur, ne vires imperii Ottomannici à Transyluano non modò deprimantur, sed ne penitus illud regnum destruatur & euertatur. Hisce legatorum rationibus & monitis, Mahemetes patulas præbuit aures: illud etiam veritus, ne societatem mutuam Christiani Principes contra se inirent, à qua re Turcarum Imperatores semper sibi valdè timuerunt. Igitur ex responso, quod legatis dedit, & ipsius quoque actionibus apparuit, eius animum à pace non esse alienum. Permisit enim Græciæ præfecto (quē *Beglerbeg* vocant,) vt ea de re cum Im-

Imperatoris, Transyluani & Walachi ministris ageret.

CAPVT LXVIII.

Cur Turcæ libenter de pace tractent.
Ferdinandi Archiducis consilium.
Cur Maximilianus Imperator Albam regalem non occuparit.

SED verior tamen opinio fuit, Mahumetem etiam tum non minus quam Amurathem armatum animum gessisse; maximè vero postquam in Croatia cæsus fuerat, vt amissam scilicet recuperaret gloriam, in qua sententia etiam Ferdinandus Archidux erat. De pace tamen tractare simulatè volebat, tum propter rationes superius allegatas; tum vero, vt in hac quoque parte vsum militiæ, inprimis vero Ottomannicæ, sequeretur, siquidem ea tractatione hostem negligentem, & dubium in consiliis definiendis & apparatibus faciendis, reddere cogitabat.

Sperabat etiam fore, vt durante ea tractatione nostrates tardius & remissius in bello cõtra eũ procederent, ne maioribus iniuriis eius indignationem in se concitarent. Qua in re *Maximilianum* II. in occupanda Alba regali deceptum fuisse sciebat, dum de pace ineunda cum Solymanno tractaret; quæ licèt cõfecta, tamen nõ diu post maximo cũ Christianorum damno iterum dissoluta & discussa fuit. Sed statuamus Mahumetem eo tempore pacis fuisse cupidum, vel eam nunc serio ab ipso desiderari, expedit tamẽ vt diligenter, quid in hoc negocio rationes nostræ poscant, consideremus. Ego particulatim omnia referam, in quibus cardo huius rei grauissimæ versatur, quorum quædam ad Cæsarem spectant, quædã ad Transyluanum, reliqua ad dignitatem & emolumentum totius Christiani orbis pertinent, iudicium penes alios esto.

CAPVT

CAPVT LXIX.

Quas pacis conditiones Turca propositurus videatur.

Turcarum mos, non restituendi, quæ semel in bello ceperunt.

Cur Georgius Wocowichius *ditionẽ suã ab Amurathe* II. *receperit.*

Quâ ratione Cefalonia à Venetis possideatur.

Cur Ferat Bei plurima loca Iacobo Soranzio *restituerit.*

Quænam loca à Cæsarianis & Turcis in hoc bello occupata fuerint.

De vocabulo Bano.

PRIMVM quod in considerationem venit, in eo consistit, quod Turca nunquam pacem cum Cęsare & Transyluano facturus est, nisi vterque, quæ hoc bello ipsi ademit, restituat: Econtrà ipse haud facilè quæ occupauit, in primis vero, quæ alicuius sunt momẽti, reddet. Sic enim inter Turcas constitutum est, vt quæ semel ipsorum equi pedibus cõculcarunt, vbi ea occu-

parunt, nunquam restituant: maximè vero si templa vel Meschitas ibi construxerint, vel commodum aliquod & emolumentum inde sperent. Etsi vero Amurathes II. Georgio Wochouichio Seruiæ dominatum, quo ipsum spoliarat, restituerit, id tamen præcipuè factum est, quod Amurathes Vngaros, quorum potentiam verebatur, sibi conciliare voluerit, tum etiam quod Princeps ille, huius filiam, quæ Græcorũ tamẽ religionem colebat, in matrimonio haberet à patre collocatã. Quod vnum ex iis grauissimis scelerib. existimari debet, propter quæ Deo vltori visum est, opib. & libertate plurimos eius gẽtis regulos spoliare. Sicut planè eidẽ Georgio contigit post vltimã illam Ladislai cladẽ. Ex quo in Sclauonicis cãtilenis vulgo appellatur *Heuiernich*, id est, infidelis. Veneti quoq; Cefaloniam insulam hodiè possident, quã Turcico Imperatori auxilio Cõsalui Cordubẽsis (quẽ *magnũ Capitaneum*

vocant)

vocant) eripuerunt. Sed putat forsitan Turca hanc insulam sibi parum cõducere, vel eius acquisitionem fore difficillimam. Selymus pace nõ ita pridem cum iisdem inita, permisit, vt Ferat Bei (qui nõ ita pridem mortuus est Budæ, vbi Bassa fuit) Iacobo Sorantio Reipublicę legato 13 oppida propè Zara (olim *Zacynthum*) sita, quæ Turcæ in bello ipsis ademerant, restitueret : 14 vero prope Sebenicũ & nõnulla propè Spalatum. Cupiebat enim Venetorum amorem eo modo retinere, vt à fœdere Christianorum, quod maximè timebat, eos distraheret. Postulata Turcæ, quæ verendum est, ne nostris, proponat, hæc erunt, ni fallor, vt sibi restituatur à Cęsarianis, in Croatia quidem propugnaculum munitissimum Petrinæ, & quæ ipsi ad viam, quæ vltro Drauum, Canisa, vsque Baboz ducit, quæ Sigetho vicina est, erepta fuerunt. Tum in Vngaria inferiori Strigenium, & Vicegradũ: in superiori vero Vacia,

Fileck, & Nouogradum. Muros etiam Hatwani restaurari petet, his ce addet tributi augmentum, & vt sumptus, quos in bellum hoc fecit, ipsi rependantur. A Transyluano postulabit sibi tradi Walachiam, & vt omni suo iuri, quod in eam prætendit, renũciet: Lippã ad Marissonẽ fluuium sitã, arcẽ maximi momẽti, Temeswariæ Bassæ subiectam dedat, preciũ Sangiachatuũ duorũ, Ianouiæ, & Belcherech, aliorũq; minus celebriũ locorum hoc in bello à Trãsyluano exustorũ, sibi solui, cũ munerib. & annuorũ tributorũ auctione poscet. Cõtra vero eorum quæ ipse nostratibus eripuit, nõ est, vt quis restitutionẽ speret. Tenet autem Ture Vopoliæ ditionẽ, quæ intra Sauum & Culpã sita, olim Banno paruit. Dicuntur autẽ *Bãni* prouinciarũ rectores, Beglerbegis authoritate, & potestate inferiores. Nec restituet Biz vel Bicagi, quę versus mare vergit, nõ procul à ditione Veneta sita, ea via quę versus

ſus Nouograd ducit. In Vngaria citeriori Veſprinum & Iauarinum; vlteriori vero Agriam, quam poſtremo occupauit. Hæc fuſius à nobis ideo poſita ſunt, vt quę loca vtraq; pars hoc in bello occupauit, innoteſcat & clarius fiat.

CAPVT LXX.

Imperatorem & Tranſyluanum neq; coniunctos, neq; diſiunctos inuicem, pacem cum Turca facere debere.

Quo nomine Turca ſe læſum à Tranſyluano putet.

SECVNDO loco & hoc conſiderandum eſt, ſi Mahumetes cum ambobus pacem facere recuſet, an alter ſeorſum ab altero cōſentire paci debeat? Qui in rebus agendis ſunt exercitati, facilè diiudicare poſſunt, ſi hi Principes à mutuo fœdere diſcedant, eum qui viribus erit inferior, vel à pace excludatur in maximum coniectum iri periculum; tum hæc animorum diſiunctio, fœdera & pacta conuenta iuramento confirmata, & promiſſionem ſummo Pontifici præſti-

tam violaret atquè infringeret. Quod si à parte Cæsaris primum offendatur, quis non videt, quanta ingratitudinis & neglecti officii culpa in ipsum sit redúntatura, quod eum deserat, qui tempore maximè necessario in suas partes contra Turcam concesserit. Quod si Transyluanus officii immemor pacem cum Turca ineat, credo, erit timẽdum ipsi, ne in summũ dedecus apud quosuis incurrat; quod immemor promissionis toties iteratæ, cuius in primis retinens est, tandẽ præ formidine conditiones eiusmodi inierit, quas in hunc vsquè diem fortiter respuerat, licèt cõmoda maiora & perpetua protectio tum ab hoc Mahumete, tum ab ipsius patre Amurathe oblata & ꝓmissa fuerit. Quæ si F. Imperat. considerasset, non omnis fermè Vngaria in ius Turcarum ditionemq; concessisset. Præterea quis tàm demens vnquam, tamque omnis rationis expers sit, vt in fide hominis infidelis acquiescere velit,

cui nō semper id metuendum sit fore, vt ad quamuis occasionem, quæ ipsi spem aliquam lucrifaciendi præbeat, fœdera pacis pro libitu violet & rumpat; cum huius rei nunquam prætextus idonei deesse possint, Barbaris in primis Principibus, qui fraudi student. Huius rei testes erunt Veneti, quibus Anno 1570. pax fuit à Selymo violata, præter alia exempla infinita, quæ in medium adferre possemus. Quod ne sibi quoquè contingat, si quisquam alius Principum, certe Transyluanus meritò timere debet. Siquidē domus Ottomannica omnes sibi illatas iniurias, ipsi soli imputat, & damna hoc bello accepta, ab vno se accepisse Transyluano putat: Sola ipsius rebellione (sic illi iustum desiderium nominant, quo eximere sese Turcicę seruituti voluit) consilia sua impedita, sequè à cursu victoriarum, quas animo iam voluebat, retardatum fuisse. Idq; eò magis, quod vix, ac ne vix quidem tantis Turcarum

viribus resistere posset, si in ipsum solum conuerterentur, nisi vel Polonus, vel Imperator manus ipsi porrigat, vel defendat, quod exiguæ aliàs Transyluani vires & diuitiæ sint. Quod si eius ditiones naturâ, & locorum situ munitę esse videãtur; vt facilè ad tẽpus defẽdi & tueri possint, cogeretur tamẽ vel sponte sua, vel vi coactus immensæ huic potentiæ cedere, quo vniuerso iã orbi formidabilis est: adeoq; propter hominũ multitudinẽ diuitias, & omnis bellici apparat⁹ copiã insuperabilis videtur. Neq; Cæsar omni metu atq; periculo vacuus erit, si Transyluan⁹ cum Turca trãsigat; siquidẽ id solummodo spectet Turca, vt Principes hosce armis semel exuat, & à bello securos reddat; quod milites eorũ, vbi semel domum ad propria deflexerint, nõ facilè militiã repetere soleant; quare Cæsarem maximè laborare nouit, quod bellum auxiliarib⁹ potius, quã propriis copiis gerat, ad quorũ collectionẽ plurimum tẽ-
poris

poris & Ordinum atq; circulorũ Imperii cõuẽtus, requirũtur. Ex his igit' quę diximus, facilè vnusquisque intelliget, pacem eiusmodi Cæsari atq; Transyluano parum vtilem, vel perniciosissimam potius futuram, quos vbi arma semel deposuisse cognouerit Turcicus Imperator, nõ erit illi difficile bellum cum maiori cõmoditate, & locis maximè oportunis redintegrare.

CAPVT LXXI.

Contra quos belli molem Turca sit conuersurus, si pacem cum Cæsare & Trãsyluano ineat.

Quod Persis non facilè bellum moturus sit.

De Turcomannis & Corizzis.

TERTIO deniq; & vltimo loco non modo Cæsari & Trãsyluano, sed omnib. aliis Christiani orbis Principib⁹, considerare expedit, quonam certò Turca videatur belli molem in posterum conuersurus, si pacem cum Cęsare & Transyluano sanciat, eamque ad

tempus cõſeruet? Nam haud dubium eſt, quin Turcica Monarchia ſubditos ſemper nouis bellis implicatos teneat, vt quæ originem ab armis ſumſerit, & vires indè atquè incrementa omnia ceperit. Quod Perſiam intentatam ſit relicturus, hoc præcipuè tempore, & ad bellum non prouocatus inde conſtat, quod milites Europæi, in quibus neruus militiæ Turcicæ cõſiſtit, ab illa expeditione maximè abhorrent, propter aſperum & longinquum iter, & rerum ad victum pertinentium inopiam, tum etiam propter Perſarum ferociam, quã non parum timere videntur. In primis vero, quod non ita pridem Turca cum Perſarum rege pacem inierit, & fundamenta recens acquiſitarum arciũ nondum rectè ſint ſtabilita. Neque Perſis vnquam deeſſe milites poſſunt, quorũ ferè tria ſunt genera: Turcomanni ſcilicet, qui noſtros vaſallos referunt: *Cor* ZZ, vel *Coriishu*, qui ſtipendia merent: & auxiliarii, quorum nomine Armenii,

menii, Georgiani atque alii intelligun-tur, qui omnes strenui sunt, atque au-daces: equites inprimis, è quibus fe-rè solis ipsorum militia constat, quæ maxima est militiæ Persicæ labes.

CAPVT LXXII.

Turca bellum Mulei Ameth Marocensi regi non inferet.

Quid Siriphi, *quid Sultani vox significet.*

De Regno Gago.

NEQVE adducor vt credã Mulei Ameth Regi inter & Marocco (quẽ Mauri *Seriplum* nominant,) quod nomen sicut Turcarum Sultanus *Regẽ & Dominum* denotat) bellum illatum iri quod parum lucri, iacturam vero & detrimenta maxima inde sit facturus. Tum etiam quod Mulei Ameth, qui fratres habuit Abdalam & Mahemetem, bello strenuus sit & fortissimus. Nam etsi regnante Abdala volu-

ptatibus & libidinib. se maximè deditum simulauit, vt suspiciones quasdam fratris animo eximeret, qđ Mahemetem quoque, qui nunc imperat, fecisse diximus, vt patris iram leniret, attamē vbi post fratris obitum regnum auspicatus est, aliud insuper, quod *Regno del Gago* hodiè vocāt, acquisiuit, quod auro purissimo abundat; vnde tota eius prouincia plus centum dierum itinere circumscribitur ab Oceano Tripolim vsque pertingit.

CAPVT LXXIII.

Turcæ Maltam non aggredietur; & quodnam in ea re Cicalæ fuerit consilium Amurathi datum.

MELITAM insulā non aggredietur Turcæ. Nā ex Sinan Cicalę Archithalassi consilio, quod Amurathi dederat, parum ad dignitatem Ottomannici Imperii conducet, si immensam suarum opum vim atque potentiam latè patentem in exiguæ illius insula

ſulæ expugnationem & acquiſitionem conferre velint. Ea quin ſit futura difficillima, non eſt dubitandum; verendum magis ipſis eſt, ne ſucceſſu omni deſtituantur, quod multo melius nunc, quam Solymanni tempore munita ſit. Neque in ea defendenda equitum ſacri ordinis priſtinam & innatam fortitudinem atque audaciam eſſe imminutam ſcimus: Tum quod à reliquis Chriſtianorum Principibus haud grauatè, ſed multò facilius nunc, quam olim, auxilia ad eam tuendam impetrari & obtineri poſſint.

CAPVT LXXIV.

Turca bellum Hiſpano non mouet.
Turcici & Hiſpanici Imperii termini.

NEQVE Hiſpano Turca bellum mouebit ſpe concitandorũ Maurorum. Non enim tanta alacritate & promptitudine hi res nouas exequuntur, quanta auiditate eas deſiderãt. Eò

verò minus eorũ rebellioni insistendũ, quod plurib. locis apertis & dissitis seiuncti, ipsi armis minimè instructi sint, & eorum fides merito in dubiũ vocari possit. Igitur in expeditioné tardè & lẽtè proficiscentur, præ metu, ne suas amittãt diuitias. Lusitanos, & Arrogonenses quod attinet, à quibus ex sentẽtia Bassarum Regi Catholico aliquid periculi imminere possit, sciendum, hos non modo honestum sub iugum missos, verum etiam suâspõte ipsos necessitati sese & tempori accõmodasse. Et qui rerum agẽdarum sunt periti, facilè iudicare possunt, non leuiter exulum consiliis atque instigationibus contra patriam, aures esse præbendas, quod multum damni inde sępius acceperint, qui minus cautè in ea re sunt versati. Nec temerè contra se Hispani arma Turcius Imperator cõcitabit, quod potentissimus sit omnium Regum orbis terrarum. Et licèt variis in locis bella gerat difficillima, facilè ta-

men

men vbiuis pacẽ vel inducias inire poterit, vbi à Mahemete se peti viderit, vt taceã; tantam ipsius esse potentiam, vt durantibus omnibus, quæ nunc gerit, bellis, Turcis tamẽ resistere valeat, classe inprimis, quã singulis annis emittere solet. Nec in ea instruenda nouos sumptus facere cogetur, vt Turcarum littora & oras maritimas infestet, neque potẽtia, vel Imperii magnitudine Turcæ Hispanus cedit. Ille quidẽ latissimas & maximas ditiones possidet: In Asia quidẽ, quicquid Euxino Põto, sinu Arabico, & Persico clauditur, à mari Caspio ad fluuiũ vsq; Araxim, & Persię terminos, qui magis versus ortum positi, ab Hellesponto ad Nili ostia pertingit. In Africa possidet, quicquid intra Nilũ iacet, vsq; ad Algerium, & in meditullio partem maximam eius prouinciæ, quâ Ægypto & mari rubro terminatur. In Europa Buda ipsius Imperii est termin⁹, Cõstantinopolim vsq; Nestro Danubio Ægęo & Adriatcio mari

clauditur, Euxini littora vsque ad Tanaim fluuium compræhendens: omnes porro Asiæ insulas, & plærasque Græciæ. Sed Hispani imperium magnitudine non est inferius; quia ab occidente in orientem vsque sese extendit, nouum orbē complectitur, à Molucis insulis, quæ vltimæ sunt ex Oriētalibus ad fretum vsque Herculeum pertingit.

CAPVT LXXV.

Turca Polonis bellum non inferet.

Cur Romani Danubii littora munierint.

NEc Poloniam bello petet, quæ regio ferè in ipsis regni Turcici visceribus sita est. Pollet insuper, & hominum armatorum, & equorum copia, qui vbi Muldauiam, & Walachiam sibi subiecerint, traiecto Danubio Bulgariam inuadere, vel Romanos imitantes Danubii littora munire, & Constantinopolim vsque, quæ caput est

est Imperii, excurrere, totamque eam ditionem deuastare poterunt: horum audaciam, & ferociam Turcæ iam olim in bellis sunt experti.

CAPVT LXXVI.

Turcæ non aggredientur Tartaros.

NEc Tartaros aggredientur, quod eandem cum Turcis Religionem colant, & fœdere inuicem iuncti sint, quibus victis parum emolumenti ad victorem sit peruenturum, quod omnium sint pauperrimi, in campis sub tentoriis viuentes, qui vbi hostem sibi appropinquare sentiunt, in tutum se conferre solent, eo discedente amissa recuperant, ab illis plurima beneficia recipere possunt, vbi amicitiam cum ipsis colunt, nec minora damna, vbi eos semel irritarint.

CAPVT LXXVII.

Neque Moscouitam.

NEQVE tandem armis Moſcouitas petet, quod regionẽ habitẽt glacie congeletam, vel paludibus, inuiam, infœcundam, à Turcico imperio longè diſſitam. Dux ipſe magna & equitum & peditum cateruâ ſtipatus incedit, qui tormentorum & ſclopetarum vſum apprimè norunt. Ergò vel in Venetam Rempublicam, vel vniuerſam denique Italiam furorem ſuum effundet, ſi cum Cæſare pacem faciat, quod contra alium ex his quos commemorauimus, bellum moturum ipſum eſſe, vix credi poſſit.

CAPVT LXXIIX.

Quâ de cauſſa, & quibus modis Turca Venetos ſit aggreſſurus, & cur omnibus Chriſtianis illud periculoſiſſimum ſit futurum.

SI Venetam Rempub. Turcicus Imperator aggrediatur, maxima omnibus Christianis Principibus, vicinis in primis pericula incumbent, quod Italiæ bellum proximè, & sedi religionis immineat. Nam Græciæ Principes in hoc vnico ferè peccarunt, quod dissidẽtes inuicem, iis quos Ottomannorum armis proximè expositos esse scie-

bant, opportuno tempore auxilio & præſidio non venerint, omnibus poſtea idem fuit ſubeundum periculum, & Imperii habenæ omnibus pariter fuerunt ereptæ, Deo ſic ipſorum luxum, & diſcordias ciuiles puniente. In primis vero ob contaminatam variis erroribus veram religionem, & legitimum Dei cultum corruptum, ſeuerè fuerunt caſtigati. Nam in Gothorum primum, Bulgarorum, & Saracenorum poteſtatem conciderunt, tandem miſera & deploranda Turcarum tyrannide fuerunt oppreſſi, quâ adhuc illaqueati tenentur. Quod ipſis à Nicolao V. Pontifice in literis ad Conſtantium Imperatorem ſcriptis, veriſſimè prædictum fuerat. Cardinalis Beſſario Italiæ Principibus grauiter exprobrat, quod Conſtantinopolim ſolis 50. millibus coronatorum iuuare noluerint; cauſaque extiterint, vt poſteà à Turca occuparetur, qui victoriarum curſu Trapezuntem, Sinopen

nopen insulam, Lesbum (quæ hodi
Metelin) Peloponnesum, Caram
niam cum regionibus vicinis Pam-
phyliæ, Bosniam, Bulgariam, inferio-
rem Vngariam cum Epiro, & maxi-
ma parte Dalmatiæ, & Illyrici, tan-
dem quoque Eubæam, quæ *Negro-
ponte* dicitur, imperio suo adiecit. Sed
cum meritò in omnium Principum
auribus Vrbani Pontificis verba so-
nare debeant, quibus Christiano-
rum Principes, Claromonti, Aruer-
niæ vrbe congregatos, ad Hieroso-
lymitanam expeditionem suscipien-
dam concitauit, & recipiendam Hie-
rosolymam, quæ Turcis etiam ipsis
Cuzzimubaret, seu *locus sanctus & incli-
tus* dicitur, propter Saluatoris nostri
sepulchrũ, quod illi æquè ac Betlehe-
mum reuereri, & ipsorum *Chazillarii*,
qui religionis causa Mecham profici-
scuntur, visitare ea loca solent. Ne-
que etiam ignota esse debeat Petri
Eremitæ adhortatio ad Christianos

Principes habita, & Fratris Ioannis Capestrani conciones, quibus ad 40000. crucigerorum coegerat, qui omnes contra Turcas in easdem regiones, vbi nunc geritur bellum, sese contulerunt, aliorum etiam piorum virorum, in primis Pontificum ardentissimæ admonitionem ad bellum Turcæ fortiter inferendum extent; quarum pleni sunt conciliorum, & historiarum Ecclesiasticarum libri. Neque Clemens VIII. qui nunc Pontificatum regit, hac in parte suo officio desit hortando, impellendo, qui velut alter Iacobus, noctes diesque sine cessatione laborat in procuranda omnium Labani salute, id est, fidelium Iesu Christi, altaq; voce in præcib. suis multisq; cum lachrymis Deum pro salute nostra implorat & veneratur; his omnibus relictis, nobis in præsentia sufficiet ea cõmemorare, quæ Pius II. (qui prolixa epistola Mahemetem II. ad Chri-

stia-

ſtianam religionem traducere voluit) in concilio Mantuæ habito, poſtquam ruinam Græciæ, & aliorum regnorum Turcæ ſubiectorum deploraſſet, in conſeſſu Chriſtianorum Principum in hanc ſententiam locatus eſt: *Ipſa quidē æquitas, religionisq; ſtudiū, Illuſtriſſimi, & Chriſtianiſſimi Principes, hoc à vobis flagitat atque requirit, vt aliquando expergiſcamini, præſentique animo tandem miſeris iſtis & calamitoſis hominibus, qui ſub Turcica detinentur tyrannide, ſubueniatis. Quis quæſo veſtrum eſt, qui commune hoc, atque noſtrum omnium ceruicibus imminens periculum nō videat, planeque ſentiat? Nam vt reliquas pulcherrimas atq; ditiſſimas regiones, quas iam pridem immaniſſimus ille Tyrannus contra omne ius & fas occupauit, taceam, Adrianopolis & Nicopolis ante paucos annos ſpatio multo maiori à Turcis erant diſſitæ, quàm illi Chriſtiani ſunt, quos non ita pridem in bello capit, & omni crudelitatis genere miſerrimè affligit. Ad*

hoc, piissimi religiosissimique Principes, vestrummet munus atque officium, quod Christus vnicus noster saluator humeris vestris imposuit, vos obstringit, atque obligat. Ille enim non modo è faucibus antiqui serpentis vos liberauit, verum etiam Principes & Rectores sui populi vos constituit, vt diligentum pastorum instar, pro salute gregis, vobis commissi, vigiletis intrepide, ne a lupis ei quid detrimenti inferatur. Deus cuius nomen sit benedictũ in secula, in manus vobis sceptrũ tradidit, gladioq; accinxit, atq; iussit vos misericordiã & iusticiã exercere, atq; tueri bonos & debellare superbos. Omnes priuatas vtilitates Deo cõdonate. Cedãt diuinis humanæ rationes. Sed & ꝓpria cõmoda & humanæ rationes nobis persuadeãt, vt arreptis armis fortiter audaciã immanissimæ istiꝰ belluæ reprimamꝰ, quæ leonis instar rugiẽtis cõtinuò florentissimũ Christiani orbis campũ deuastat, vt partẽ aliquã nostrarũ, vel vicinarum regionum deglutiat. Liceat ex alterius dãno sapere. Extinguamus ignem,
qui

qui parietem proximum, atque fratrum nostrorum inflāmat, ne consumamur unà cum ipsis. Occurramus opportunè, atque obstruamus torrentem hunc rapidissimū atque præcipitem, ne eius inundatione nos nostrique agri subito pereant. Ergo agite bellatores incluti atq; fortissimi, vobiscum tandē statuite, & decernite, ne ulla ratione seculum, in quo viuimus, ante actis minus sit gloriosum, minusve celebre virorum præstantissimorum inopia: imitamini illū Gotofredum, Balduinum, Boëmundum reliquosve Argonautas celeberrimos, qui ut hostibus crucis Christi sepulchrum redemtoris nostri eriperent, propria quævis bona vendiderunt, patriam, domosq; deseruerunt, mare transfretarunt, variis laboribus atq; periculis immēsis iactati in mari, fatigati in terra. Nunquā melius thesauros, arma viresque suas se impendere posse iudicauerunt, quam in sanctam hāc & laudabilem expeditionem. Quis igitur vestrum erit, qui praeundo aliis sancto exemplo, primus se cruce signabit? Quis

ducem itineris, quis comitē ſeſe præbebit? Vbi nā ſunt Chriſti milites validiſſimi, qui glorioſum hoc vexillū ſequētur? Quis tādē erit tā impius, vt priuata odia atq; inimicitias domeſticas cōmuni omniū ſaluti cōdonare nolit? Sed hæc obiter dicta ſufficiāt, ad quæ nō ꝑpoſita noſtræ orationis curſu, ſed iuſtiſſimo quodam & pio ardore dicenda delatus ſum, quo & honorem Dei noſtri, & ſalutē tot animarū, quæ Chriſti ſanguine redemptæ, calamitoſiſſima Turcarum tyrannide opprimūtur, procurare ſemper ſtuduimus.

Si igitur, vt ad rem redeamus, Turca Venetis, quod abſit, bellum moueat, periculi, quod impendet, grauitas, neceſſariò requireret, vt omnes Chriſtiani Principes huc ſolummodo ſua conferrent conſilia, ne quid illa detrimenti capiat, ſed in priſtino ſuo conſeruetur ſtatu; idque eò magis, quod ſingulari moderatione omnium Principum fauorem retinere, & indignationē euitare ſemper ſtuduit. Ea enim

tan-

tanquàm singulare quoddam mundi ornamentum, & Christiani orbis propugnaculum dignissima est, vt etiam propter optimè constitutam Reipublicæ formam quam diutissimè floreat, & nunquam à quouis occupata, incorrupta & inuiolata libertate perfruatur. Verum præ aliis omnibus, vt id faciat Hispaniæ Rex, multis nominib. obstrictus tenetur, fœdere nimirum, vt se ipsi iungat, vel alia ratione auxilium præstet. Quis enim sibi persuadere poterit, Turcas Venetis deuictis à bello quieturos, quin potius maioribus fruentes commoditatibus, vniuersam sibi Italiam subiicere conabuntur, in qua pulcherrimas atque florentissimas regiones Hispanus possidet. Nam reliquorum Principum vires, & bellicum robur non sufficiet, vt hosti tàm potenti in mari resistere possint, cum mutuis sibi auxiliis, pecunia, milite, cõmeatu, & nauibus aliisq; rebus ad bellum necessariis rarò sibi succurrere so-

leant, quod tamen meritò conſiderare deberent, cum optima Turcas vincẽdi ratio ſit, vt claſſe ipſis occurratur, & bellum inferatur maritimum; hoc præcipuè tempore, quo claſſem nullam habeant paratam, nautis deſtituantur, nauarchis prudentibus, & rei maritimæ peritis careant. Tum etiam quod Turcæ naualibus abhorreant certaminibus, quod difficilima ſint, multoque ſanguine conſtent, & plerumque in illis victi fugatiq; fuerint. Nec eos latet, quin vbi in mari clade aliqua fuerint affecti, in terra quoque facilè à noſtris vincantur. Eiusmodi conſilium Euagoras Cyprius, & Conon Athenienſis Perſarum Regi contra Lacedæmonios dederunt. Sic Marci Antonii claſſe ab Augusto deuicta, exercitus eius, qui iam triumphabat, & 80000. peditum, 22000. equitum conſtabat, absque prælio victus, & nullo negocio diſſipatus eſt. Hac vincendi ratione et-

iam

ſam Rogerius Calaber, Regis Aragoniæ Amiras vſus eſt, Galliæ regem magni prælii victorem in mari aggreſſus, & Gallica fugata claſſe, amiſſa recuperauit, atque vtriusque victoriæ fructum ſolus percepit. Quis ignorat, quantos Chriſtianorum exercitus ſucceſſus contra Turcas Anno 1571 & 1572. facere potuiſſet, ſi ſelectis magis idoneis nauibus, primo ſtatim impetu, Ægæi maris loca præcipua, vel Peloponneſum, aut Cyprum aggreſſa fuiſſet, vt prudentiſſimè ſanè Venetæ claſſis inſpector generalis, cui *Soranzio* nomen erat, in medium conſuluerat? Haud dubium eſt Venetam Rempublicam hoc noſtro ſeculo eſſe potentiſſimam, non modo propter immenſos auri, argentique theſauros, quos longa pace cumulauit, omni ære alieno, quod ante bellum proximè geſtum, & in ipſo bello contraxerat, diſſoluto,

verum etiam propter magnum trireмium numerum, commeatus aliarũq; rerum ad bellum pertinentium copiam. Quibus rebus instructa forsitan sola hosti resistere valebit: Idq; eò commodius, si, quam parui hostem faciat, inde ostendat, vltro bellum inferendo, Alcibiadis Atheniensis consilium secuta, & belli facto initio strenuè pergat, atque aliquos ex locis, quos infra nominabimus, ex improuiso occupet, priusquam ille belli iustos apparatus facere possit. Passim vero Reipublicæ huius imperium tàm probè fortiterque munitum est, vt perparum ipsi à Turcarum machinationibus & consiliis sit metuẽdum. Inter alia propugnacula tria hæc Corcyræ, Asotunii seu Cathari atque Zaræ inexpugnabilia habentur; idque eo magis, quod perexiguo interuallo Venetiis distent, vnde subitò pręsidia mitti possint. Hęc clauium maris Adriatici vicem obtinent, hostem ab ingressu prohibentes,
vel

vel ad regrediẽdum velociter eũ compellentes, ne velut in reti captus detineatur. Candia siue Creta insula & loci situ, & præsidiis firmissimis ad defendendum apprimè instructa videtur, vt non nisi maximo cum discrimine, & periculo euidentissimo Turca eam tentare possit, Nam si milites in eam exponere velit, natura loci, quod portubus careat, impeditur: pars altera à milite præsidiario atque incolis strenuis, qui de salute propria solliciti, fideliter Principi suo obtemperant, facilè hostes ab ingressu arcebunt, ne vel nullas omninò, vel certè cum maximo suo damno copias exponere possint, vbi rectè ad defendendos insulæ portus in suos ordines dispositi essent. Quod si vero hoc potius, quam illud contingat, reliqua tamen hostium manus, & classis reliquiæ in maximo versabantur periculo, ne à nostris vincantur, quod Turca propter regionum suarum lõginquitatem difficillimè suis

ſubſidio venire queat. Neque ipſamet etiam Turcarum claſſis diu in hoc mari verſari poterit, absque naufragii periculo, vel metu claſſis Venetæ, cum qua neceſſario prœlio concurrendum eſſet. Tandem Palmæ propugnaculum, quod nunc exædificatur à Venetis, non modo Turcis omni tẽpore, vbi Iſtriã aut Forum-Iulii inuadere volent, reſiſtet, ſed omnium inſuper Barbarorum, qui in Italiam irrumpere conabuntur, vim atque impetum coercebit. Et hęc quidem de Veneta Republica dicta ſufficiant. Vniuerſam quod attinet Italiam, ſuperius à me rationes, quæ Turcicum Imperium ad eam expeditionem mouere poterunt, recitatæ & expoſitæ ſunt. Nunc quibus itineribus eô peruenire poſſit, vt reſpondeatur iis, qui difficultatem aliquam in hiſce rebus ponunt, demonſtrabo.

CAPVT LXXIX.

Si Turca in Italiam bellum transferat, quibus itineribus eam invadere possit.

DVÆ ſunt viæ, quæ Turcam è propria ditione in Italiam ducũt. Prior quæ optima & equitatui aptiſſima, Belgrado intra Drauum & Sauum fluuios: altera vero citra Sauum, Lubianam vſque, (quæ *Lubac* Germanis, olim *Nauportus* dicebatur) pertingit: fortiſſima, & quæ commodiſſimè bello ſedem præbere poſſet, regio: vrbs autẽ ipſa facilis occupatu eſt. Huc cum ventum fuerit, duæ rurſus patent viæ; vna quidẽ verſus Goritiam altera vero per Peucæ, & Karſtię prouincias Monfalconem vſque, qui *Veruca* olim dicebatur, ducit. Sic vtraque Natiſone ſeu Biſontio fluuio finietur. Qui fluuius celebris habetur, ꝓpter Theodorũ Gothorũ, & Odoacri Herulorũ Regis res geſtas, & quod Turcę nõ ita pridẽ huc

vsque, atque adeò ad *casas Cæsarianas*, (hodiè *San Cassiano*) passim omnia deuastando & deprædando, excurrerint. Prior propter commeatum, & ad deducendum equitatum multò est commodior. Posterior tamen, etsi aliquãtulum saxosa, & in Peuca syluæ ac angustiæ quædam eam difficiliorem reddant, in primis verò propè Scelegnytabor arcem, præsidio paucorum rusticorum munitam, attamẽ non est prorsus inuia, & equitatui inaccessa. Hanc Attila tenuit, cum Tergestum & Aquileiam peteret.

CAPVT LXXX.

Cur Theodoricus Monfalconem, Odoacrus Cradiscam, Veneti Palmiam munierint.

Aliæ viæ, quibus Turca in Italiam venire potest.

HÆc caussa Theodoricum Gothorum Regem, vbi Italiam sibi subiecisset, mouit, vt locum, quem Monfalco-

falconem vocant, ad eam viam positum muniret: cum non ita pridem ante Gradisia ab Odoacro, qui tunc Italię imperitabat, exædificata fuisset, quam tamen paulò post ipse Theodoricus à Zenone Imperatore contra Odoacrum cum exercitu missus, occupauit. Harum arcium extruendarum causa eadem fuit, quæ Venetos ad ædificandam Palmam contra Turcas mouit. Sed Turcico exercitui alius patet in Italiam aditus, ne Constantinopoli discedentes Belgradum peruenire cogantur; si videlicet vnam prædictarum viarũ ingrediantur, & versus vrbes *Nis* & *Pracup.* tendant, suntq; ibi angustiæ quædã non procul ab vrbe Sophia, relicta Alba Græca ad manum dextram, vel deniq; relicta Sophia, vrbem Nouibazar petent, & per Ducatum Herzecoruinæ in Bosniam versus Bagnalucam iter instituent, & continuo rectoq; cursu, duorum tantum dierum itinere Venetam ditionem attingent,

propè eum locum vbi Turcarum exercitus quondã cõuenire solebant, quando Italiam inuadere destinarent; hæc via plana est, & trahendis vehiculis, tormentis atque aliis impedimentis commoda. Hinc Ammianus Marcellinus scribit, Gallum Iuliani fratrem curru Petouia vrbe vsque Constantinopolim vectum fuisse.

CAPVT LXXXI.

Quomodo Turcæ Italiam bello maritimo aggredi possint.

Exempla Augustæ, Cotronæ, Regii & mõte Sancti angeli.

Vires & regimen Italiæ.

Thucydidis iudicium de cauendis periculis.

SED vt maiori damno Italiam affliciat Turca, vno eodemque tempo-

re partem exercitus terrestri itinere eò mittere poterit, partem vero classe. Quod Mahemetes II. facere tentauit, & huic qui nunc regnat à Sinan Bassa anno præterito persuasum fuerat; eo videlicet consilio, vt Hispanus & Veneti tanto facilius inuicem disiungantur, si Venetis in mari Adriatico quid negocii atque periculi creetur; Hispanus vero in Siciliæ, & regni Neapolis littoribus bello petatur, vel Calabria atque Apulia deuastetur, omnia timore atque damnis miscendo. Nec obliuioni adhuc tradita est Hydruntis occupatio, quæ tempore prioris Mahumetis contigit, sentitque adhuc curia Romana, quanto metu perculsa non ita pridem fuerit, cum in Tyrrheno mari Turcica classis adparuisset. Nam Italiæ littora legendo, Subsolano Noto, & Austro spirante, vel Zephyro, aut Africo flante, è Barbaria vsque Centum-cellas (quæ

Cicuta & *Vecchia* hodiè) excurrere potest. Notissimum est quid Agostæ, Crotonæ, & Rhegii Lepidi Turcæ; quidve ante illos Saraceni in monte Gorgano, quem hodiè *sancti Angeli* nominant, designauerint. Equidē scio non absq; maxima difficultate Turcarum deliberationes, quarum superius parte secunda huius libri meminimus, in effectum produci posse, quod nobilissima hæc prouincia, vt rem breuiter complectar, hortus atque delitiæ orbis terrarum, natura & operibus perfectè munita. Diuitiarum & incolarum abundantia repleta, commeatu etiam abundet, nisi ex diuina quadam pœna, vel ob alios casus fortuitos, segetes minus lętæ atque vberes interdum proueniant, à Principibus denique Catholicis ac strenuis gubernetur, & contra vim hostium defendatur: inde rectissimè concludere possumus, Turcam, si eam inuadet, breuiter propria domicilia esse repetiturum,

rum, vel ſepulchrum ipſi Italiam futurum, quod multis aliis ante ipſum Barbaris contigiſſe nouimus. Sed cum veri Politici prudentia præcipiat hoſtem formidare, eumque nullatenus contemnere, vt Thucydides monebat, quo maiori cum induſtria, & cautione de remediis, quibus vinci poſſit, deliberetur atque ſtatuatur; noſtri quoque officii eſſe rati ſumus, breuiter remedia quædam proponere, quibus pericula, quæ à Turcicis machinationib. Italię imminere poſſunt, euitētur; quę etiā in bello, quod nūc geritur, cōmodè adhiberi & vſurpari queūt, quo I Turcæ diligentiſſimè ſibi ab illis caueant, eaque formident.

CAPVT LXXXII.

Quomodo bellum Turcicum declinari, & aliò diuerti poſſit.

Veterum quorundam opinio ſuper hanc rem.

Martini Segonenſis ſententia.

INTER alia remedia, quæ postquam Mahemetes II. Hydruntem occupasset, in medium fuerunt allata, vt Turca ex Italia depellatur, hoc quod Martinus Segonius Episcopus Olchinensis (hodie *Dulcigno* vocant) proposuit, non fuit postremum; illudque ad Sixtum IV. Pontificem scriptum misit, cuius hæc ferè sunt verba: Pannonum Rex cum suo exercitu confœderatisque populis præsentet se ad Danubium, fama precedente quod in Rasciam sit traiecturus; futurum inde vt omnium Turcarũ multitudine sibi obuiam ad Istri traiectum progrediente gentes nuper Valonam, & ad alia Epyri maritima loca missæ, ad Italiam transfretandæ, statim ob metum Pannonum ad castra Turci reuocentur. Sed cum pro vnico Hungariæ rege & Cæsarem habeamus, & Transyluanum, de vtroque quod satis est, loquar, vt cognoscatur quanto cum detrimento totius Christianitatis, hi

Princi-

Principes pacem, vel hoc ſaltem tempore, & tam ſubitò, quod multi verentur, ineant. Docebo inſuper hunc certiſſimum eſſe modum, vt Reipublicæ ſtatus in tuto collocetur, ne à potentibus aduerſariis inuadatur, quem etiam quiuis Duces præſtantiſſimi maximè approbarunt. Nam Hannibal Antiocho conſuluit, vt Macedoniam infeſtaret, ne Philippus auxilia Romanis ſuppeditaret. Idem conſilium Hiero Siculorum Rex Romanis dedit, vt videlicet in Africã bellũ transferrent, quo Carthaginẽſes impedirẽtur, ne nouum exercitum ad Hannibalem in Italia belligerantem mitterent.

CAPVT LXXXIII.

Aliæ rationes ob quas Imperator pacẽ cum Turca inire non debeat.

Quid Mahumetes in futurum ſit facturus.

Itinera quæ Turcas Viennam ducunt.

Tria alia itinera oſtenduntur, qui-

bus Turcæ in Italiam peruenire possint, si Viennam cepissent.

Cur Mahumetes exercitum ex Croatia reuocarit.

IMPERATOR iam totus est in armis occupatus, & licèt quædam loca ipsi fuerint erepta, alia tamen non minoris momenti in amissorum locum cepit. Nec difficile bellum est propter regionum propinquitatem, milites iam arma tractare didicerunt, forti animo horribilem hostium clamorem contemnere norunt, frigori aliisque hyemis incommodis sunt assuefacti. Ipsi Duces in disciplina militari, qua contra Turcas vtendum est, probè etiam sunt instructi. Quod si exercitus Christianorum primus in hostico compareat, vel obsidione, vel ex improuiso occupare quædam ex locis amissis conari debent, quod in tempore vix auxilium laborantibus, Turcæ laturi sint. Nam qui domicilia repetierunt, quouis tempore in Vnga-

riam redire non poſſunt, ob fœni, herbæ, & commeatus inopiam: Qui in propugnaculis limitaneis hybernarunt, vix ad eorum defenſionem, vt taceam aliorum offenſionem, ſufficient. Nec pauci erunt, qui quouis modo domi manere ſtudebunt, propter inediæ famisque metum aëriſque inclementiam, quam valdè perhorreſcunt. Præterea non abs re ſperare poſſumus, fore, vt potentiſſimi æque atque minoris conditionis, & nominis Principes Germaniæ, tandem aliquando ſuo fungantur officio, quod non modo de defendendis Vngaris, verum etiam de ipſorummet & coniugum liberorumque ſalute, & diuitiarum conſeruatione agitur. Quod ſi forte quis eò dementiæ deueniat, vt eadem libertate, & opportunitate, bona, quæ poſſidet ſub Turcarum imperio ſe conſeruaturum confidat, hic de re tota facilimè certus fieri poterit: Græcorum tan-

tummodo ſpectaculum tragicum & horrendum ſibi ob oculos ponat, qui, vbi ſemel à Turca fuerunt deuicti, easdem perpeſſi ſunt calamitates & miſerias, in quas Hebræi inciderunt. Rege enim & Imperii ornamentis omnibus priuati, libertate & diuitiis exuti, & quod vix ſine horrore dicere poſſum, iucundiſſima conſolatione quam ex dulciſſimo amplexu chariſſimorū liberorum percipere ſolebant, destituuntur. Ad hæc, ſi bellum continuetur, nemo quidem iure dubitare poterit, quin Principes Imperii etiam inuiti Cæſaris atque ipſorummet defenſionem ſuſcipere cogantur. Siquidē ſemper hoc illis timendum erit, ne Turcæ copias ſuas, vel contra Toccai ducant, vt Cæſaris atque Tranſyluani coniunctionem protinus impediant, vel contra Viennam expeditionem ſuſcipiant, quod Sinan nuperrimè Mahemeti perſuaſit, oſtendens illi quâ facilitate expugnari poſſit, quæ gloria inde ad illum

illum reduntatura, & quantum momenti expeditio illa habitura ſit, quod capite malè affecto, reliqua membra cuncta debilitentur. Quid ſi fortè exercitum ex Croatia reuocauerit, non modo vt ſuſpicionē, & æmulationem Italis Principibus, qui de reb. ſuis valdè ſunt ſolliciti, adimeret, Venetis in primis, qui ea de cauſa in Palma muniendа ſtrenuè pergebant; ſed potius, vt copias vndiquaq; colligeret, quibus inſtructus expeditionem Viennenſem maioribus virib. ſuſcipere poſſet. Verum vt vt res ſeſe habeat, conſtat interim nullis Venetorum munerib. & donis adhoc ipſum fuiſſe adductum, vt falsò nonnulli crediderunt. Porro vt periculi magnitudo innoteſcat, cōſiderandum, Mahemetem à teneris annis hanc expeditionem animo voluiſſe, ſemperque in eam inclinaſſe, ab eoque tempore patrem Amurathem ſollicitare nunquam deſtitit, vt gloriam quam ex hac expeditione ſpe-

rabat, sibi relinqueret. Quod si res ex voto ipsius (quod Deus clementer auertat) cederet, non modo grauissimā iacturam facturum esset Romanū imperium, sed Italia quoque: siquidem ea vrbs non modo clauis instar, aditum in vtramque regionem præbet; quarum posteriorē Turcici Imperatores tanquā vltimum scopū suorum cōsiliorū semper sibi propositā habuerūt. Nam citra vllum impedimentū Iauarini vsq; propugnaculum (quod ex cōsilio Alfonsi Ferrariensis fuit constructum, vnde Turcis ad deuastādā Austriam & Stiriam patet aditus) peruenire queūt, intra Danubium & Drauum facto itinere. Quod si Vienna quoq; in ipsorū potestate esset, facilimè Italiā inuadere possent, duabus viis, quarum vna per Tyrolensem comitatum & Alpes, quæ sunt propè Tridentum in Veronę cāpos ducit, vel Bassanum versus. Prius iter Alaricus fecit: posterius verò Germani milites sæpius, vbi in Italiam pro-

profecti sunt. Altera via rectà per Villacum in Forum-Iulii versus Venzone, vel Ciuidale tendit. Sed & adhuc alia patet, per quam Barbari sæpius Italiam sunt ingressi, videlicet per Tolmez, quæ est in Carnia & Cadore versus progreditur; verum hæc minus cõmoda illis esset futura. Inter alia autem quæ obstant, quo minus Cæsari debita auxilia & subsidia mittantur, tria potissimum sunt obseruanda, quę hic nobis recitanda erunt.

CAPVT LXXXIV.

Rumores quidam in Imperio sparsi impediunt auxilia debita, quo minus in tẽpore Cæsari mittantur.

Consilium Petri Moldauiæ, Waiuodæ.

PRIMVM * nõnulli libere profitentur fore, vt Cæsar pacẽ ineat, quod ab Imperii ordinibus lentè & tardè auxilia ipsi ferãtur, & debita subsidia nunquam integrè mittantur: Vereri enim Imperii ordines ne frustrà sumptus fa-

ciant, & ad pacem omnes inclinare dicunt. Id multis aliis Christianis Principibus occasionem præbuit, Poloniæ regi in primis, & Venetis, quo minus se contra Turcas mouere voluerint, verentes ne in medio periculo deserantur, & sumptus inutiliter collocent. Sed huius rei forsitan alia subest caussa, quod nonnulli, qui inclitę domui Austriacæ minus fauent falsò & peruersè spargere ausi sunt, Imperatorem parum ad bellum inclinare, tardioremq; esse factum, tum propter cõiurationes quasdam nefarias, nuper detectas, tum ob prędictiones cuiusdã Angli, videri. Veruntamẽ siue propter hasce vel propter alias considerationes Cæsar pacis est cupidus; multò cõsultius fuisset in belli statim principio, quã hoc tempore eam procurare & inire, quemadmodum alibi quoque multis rationibus & argumentis clarè ostendimus. Quod & Ferdinando Archiduci Petrus Moldauiæ Waiwoda cõ-
suluit,

ſuluit, qui anno 1594. in montib. Rhęticis propè Balzanũ mortuus eſt; cum Romam ad oſculandos Pontifici pedes, quamuis religione Græca imbutus, veniret: de quo ego mandatu eius apud Pontificem egeram. Secundò denique loco, quod ordines Imperii ſumptus tàm immẽſos ferre nolint, niſi quæ bello capiuntur, Imperio acquirantur. Contra vero Cæſar illud nunquam permiſſurus ſit, propter ius, quod Auſtriaca domus in Hungariæ regnum habet. Vnde vtraque pars res difficilimas in conſiliis proponit, quæ nunquam exitum ſortiri poſſunt.*

CAPVT LXXXV.

Tranſyluani virtus bellica ſeu fortitudo.

Cur Turcæ ipſius vitæ inſidientur.

Vaticinia Turcarum de fine & euerſione Imperii Ottomannici.

De voce Muſulman.

QVod ad Tranſyluanum attinet, qui ſecundus eſt, quem vices quodammodo Hungarię olim regis in bello gerẽdo obire, dicere quis poſſit, dubium non eſt, quin propter religionis ſtudium, & innatam magnanimitatem acerrimus Turcarum hoſtis ſit. Res enim ab ipſo hactenus in bello geſtæ (quicquid ſanè alii contra garriant) vniuerſo mundo teſtatum faciunt, ipſum manu promptum & ſtrenuum, in deliberationibus iudicio prędіtum, eiusque conſilia felicem ſemper habuiſſe exitum; quæ tria veteres ſapientes in quouis Duce neceſſariò requirebant: ſed hęc non à fortunâ fictitiâ, ſed à Deo, qui eſt Dominus exercituum, illi, tanquam ſecundo Dauidi, vel Iudę Machabęo, fuerunt conceſſa, cuius patrocinio contra omnem hoſtium vim ſtrenuè defenditur. Turcæ ipſum vehementiſſimè timẽt, propter antiqua vaticinia, quæ licèt leuia ſint, & parui facienda, magnum tamẽ omnibus Barbaris

baris timorem & formidinem incutere solent, Mahumetanis præcipuè, qui absolutè omnia fato tribuunt. Hoc in primis illos terret, quod dicit, fore, *Vt ex Transyluaniæ rupibus aliquando Princeps prodeat, qui vincat, & in nihilum redigat Ottomannicum Imperium.* Idem fore refert Flauius Vopiscus in vita Imperatoris Floriani, suo tẽpore de Principe Hũgaro, qui Barbaros omnes suo Imperio sit subiecturus, prædictum fuisse. Simile quippiam habet C. Suetonius de Imperatore Galba. Insuper Turcæ firmiter credunt Mahumetanam sectam vltra mille annos non duraturam; qui forsitan breui finientur. Neque *Musulmannos* (sic Mahumetani se inuicem vocant, quasi rectè de religione sentientes) vltra quatuordecim vel quindecim Imperatores esse habituros. Errant igitur qui septendecim ordine numerant; siquidem Mahemetes, qui nunc imperat, decimus quartus, vel quintus est, si Mosen vel

Musan annumerare velimus. Deniq; constat Turcas magnopere Transyluanum timere, vnde non modo diabolicis præstigiis ipsius magnanimitatem debilitare, sed etiam vitâ eum priuare conantur. Opinantur enim secreta ipsum consilia etiam Constantinopoli tractare, vt seditionem iis in locis suscitet, id facilè ipsum effecturum putant, quod Transyluani libentissimè ipsius Imperium sequantur, & Walachi, Rasci, Bulgari, Siculi aliive populi bellicosissimi, & audacissimi, sibi Dominum & Principem sępius poposcerint, id quod paulò fusius demõstrabo, cum harum gentium noticia ad cognitionem rerum, quæ in bello, quod nunc geritur, occurrere possunt, plurimum conducat.

CAPVT LXXXVI.

De Transyluanis, Moldauis & Walachis.

Cur Romani tributum Dacis pependerunt.

Non

NOn iniuria Transyluani inter bellicosissimas Europę gẽtes numerãtur. Hi cum Moldauis & Walachis sub antiquo Dacorum nomine intelliguntur, quos Romani adeò formidarunt, postquam Domitiani exercitum deleuissent, vt eis tributum annuum sub Domitiano, & Nerua, atque Traiani imperii initio pependerint, ne vltrà Danubium depopulatum excurrerẽt. Neque id Turcas latet propter clades quã plurimas, quas sub Coruino, duobus Bathoris, & eo qui nunc viuit, acceperunt.

CAPVT LXXXVII.

De Michaele Waiwoda Moldauiæ, eius subditis & Dracola.

MICHAEL Moldauiæ Waiwoda à Turca quondã Principatũ obtinuit, hodiè Trãsyluano paret; sub cuius protectione procul dubio manebit, quod Turcis amplius fidere non possit, cum sæpius ab ipso irritati læsique fuerint.

In primis vero morte eorum, quos Aſſan Baſſa pacis faciendæ cauſa in Walachiam miſerat, quos Michael necauit. Non ſolum autem Walachi (quorum prçſtantiam in rebus bellicis Turcæ ſub Dracola Duce ſunt experti) ſed etiam plurimi Hungari & Tranſyluani, nonnulli Albani, Bulgari & Raſciani ſub eo militant. Tormentarios paucos habet, quibus etiam Tranſyluanus deſtituitur, quod gentes illæ, in primis vero Hungari, cominus quam eminus pugnare malint; plerique equites ſunt lanceas geſtantes, neq; facilè hoſtium conſpectum fugiunt.

CAPVT LXXXIIX.

De Raſcianis, & cur vlteriora Danubii littora occuparint.

RASCIANI in cõcilio Cõſtantienſi *Sirfi* adpellati fuerunt, ex Miſia ſuperiore orti, quæ hodiè *Raſcia* & *Seruia* dicitur; quondam, propter bella Turcica, vlteriora Iſtri littora occuparunt.

runt, hodie propè Temeswar, & Lippam, locisque vicinis habitant: Turcarum imperio se subtraxerunt, & Trãsyluano nunc seruiunt.

CAPVT LXXXIX.

De Bulgaris, & Alexandro magno.

BVLGARORVM quidam omnẽ eam regionem vsque ad Danubium incolunt, quam *Misiam inferiorem* antiqui vocarunt, è regione Walachiæ sitam: Alii vero cum Gręcis in Thracia, alii in Macedonia iuncti Seruianis & Albanis seu Epirotis habitant: strenui sunt & bellicosi. Nonnulli qui domicilia sua deseruerunt, Transyluano parent, & plures se ipsi iungerent, nisi rebus necessariis, quibus ipsos sustentare possit, destitueretur. Suntque maximè idonei ad rebellionem in patria, & locis finitimis excitandam; si quis eos ad id perpetrandum seriò instigaret, maximè verò si Transyluanus illud faceret, quẽ præ omnibus aliis in sum-

ina admiratione habent, nec minus ipsum venerantur, quā magnum illum Alexādrum, qui ferè ipsorum cōpatriota fuit, Pellæ natus, quæ Macedoniæ vrbs est. Nec indocta ab Hieronymo Frachetta Trāsyluani cū Alexandro Magno facta est cōparatio in oratione, quā ad Principē illū perscripsit.

CAPVT XC.

De Siculis & tumultu inter eos excitato.

SICVLI deniq;, qui mōtes versus Poloniā & Moldauiā incolunt, rustici sūt feroces, & Tartaris poti⁹, quā Christianis similes. Vnde rectius *Sybali* nominari debēt. Pleriq; sunt pedites, bōbardis vtētes, pauci vero equites. Anno 1595. Trāsyluanum secuti sunt in Walachiam contra Sinan Bassam proficiscētem, promissa ipsis fuerat immunitas à nobilium exactionibus, cū obtulissent se aliam regionem parē magnitudine illi, quā tunc incolebant, occupaturos. Sed cum quæ promissa fuerāt mini-

minimè fuiſſent pręſtita, dum Princeps ipſe Pragæ morabatur, tumultum excitarunt, qui tamen facilè ſedatus fuit, præcipuis quibusdam authoribus capite mulctatis.

CAPVT XCI.

Tranſyluanum re pecuniaria maximè iuuandum.

Conſilium Demoſthenis & Sorantii.

Damno maximo Chriſtianum orbem affectum iri ſi Tranſyluanus cum Turca tranſigat.

NEQVE Trāſyluanus tamē omnes, qui militiæ nomina dare volunt, quiq; libēter ſub ipſius auſpiciis militaturi eſſent, in militū numerum recipit, quod ea pecuniæ vi deſtituatur, quę ad ſoluenda ſtipēdia tam numeroſo exercitui ſufficiat; ſine quibus tamē ſub Imperio & diſciplina milites teneri nō poſſunt, neq; ad victum & commeatum prædę quæ aguntur, vel ſegetes quę ibi proueniunt, ſufficiunt; belli præſertim tēpore, vbi plerunq; omnia in pei⁹ ru-

unt. Dico igitur atque concludo optimum belli cum Turca gerēdi modum Christianos Principes nactos esse, vt quieti interim ipsi domi desidentibus bellum ab ipsorum ditionibus remotum sit. Atque furor ipsius atq; potentia infringatur & debilitetur, si aures præbere, atq; obsecundare velint Demosthenis consilio, quod Atheniensibus dedit, cum ciues Olynthi Thraciæ vrbis contra Philippum Macedonem auxilia ab ipsis poscerēt. Ego, licèt cum summo isto oratore nulla re sim comparandus, hoc tamen apertè fateri audeo, optimum ad salutem cōmunem procurandā consilium fore, vt promptè iuueni huic animoso & audaci pecuniarum copia prospiciatur, quod aliqua parte à Pontifice & Hispano iam factum est, vt scilicet & hi & alii Principes partem thesaurorum, quibus à Deo ditati sunt, ad eius nominis gloriam, & salutem omnium propagandam impendant. Nihil enim reperiri
potest

poteſt quod proſperos contra hoſtem ſucceſſus magis impediat, quã pecuniæ inopia, qua conſiliis prudentiſſimis ſæpius mora infertur. Nihil nunc dicam, quod maiores belli apparatus ſine ea fieri non poſſint. Redituum ſuorum partem maximam in ſtipẽdia militum conferre cogitur. Bipartitum enim habet exercitum, quorum alter in Walachia contra Turcas in excubiis eſt, ne quid incõmodi illis in locis accipiatur: Alter vero ad Trãſyluaniæ & Moldauiæ fines, ipſis Moldauis & Tartaris aliisq; hoſtibus eſt oppoſitus. Nec iniuria quis vereri poſſit, ne Tranſyluanus ſi rebus neceſſariis deſtituatur, quibꝰ ſeſe in eo, quo nunc verſatur ſtatu, honeſtè ſuſtentare, & bellum viriliter promouere queat, conditiones alias vel magis pias, vel quæ ipſius ſecuritati melius conducant initurus ſit, priusquã infideli & Ethnico alicui Principi ditiones ſuas cõcedat, vel ei ſe ſubmittat. Quod ſi fiat, ſubuereor ne

Chriſtianꝰ orbis maximum inde patiatur detrimentum, propter tanti bellatoris tamque ſtrenui Ducis iacturam. Cuius rei quædam iam nunc indicia emergere videntur. Dixi Cæſarem & Tranſyluanum commodè & honeſtè pacē cum Turca inire non poſſe: nunc vltimo loco ea proponam, quæ Turcæ pertimeſcunt, ne ſi à noſtris adhibeantur, in maximum ipſorum damnum & perniciem redundent.

CAPVT XCII.

Quantum ſibi à Chriſtianis Principibus Turca timeat.

Quæ auxilia ad Hungaricum bellum, Dux Mantuæ, Hetruriæ, & Pontifex Romanus contulerint.

Quid Veneti quondam à Põtifice requiſiti contra eiuſmodi hoſtes facere conſueuerint.

Cur defenſores Religionis Chriſtianæ dicantur.

PRIMVM igitur Turcæ verētur, ne Italiæ Principes tandē aliquando, & Cæſa-

Cæſarē, Trāſyluanum vel exercitu, vel pecunia iuuare decernant. Vidit nuper Hetruriæ Ducē ad illud bellū fratrē & nepotes ſuos in Hungariā miſiſſe: eundē Tranſyluano Duces belli & pecuniā ſuppeditaſſe. Vidit Pontificē Romanū nepotē ſuum cū copiis inſtructiſſimis eò ablegaſſe, quorum opera & Strigonii, & Vicegradi occupatio facilior cōtigit, & ꝙ ambos pecunia hactenus iuuarit, qđ ipſum cōtinuò facturū putat, donec bellū finiatur. Vidit Mātuę Ducē bellum ſua præſentia cohoneſtaſſe, vnde Turcę animis ꝑcipere cœperunt, fore vt ad eius exēplum reliqui quoq; Italię Principes animum ad bellum applicent. De Venetis quoque non parum ſibi timet, ne inuiti tandem arma capere cogantur, vel propter cōmoda propria, vel vt Pōtificis mandatis morē gerāt, à quo indies ea de re ſollicitātur. Quod etiā ſub Leone IX. Nicolao II. Gelaſio II. Alexād. II. Calixto II. Clemēte III. Honorio III. Nicolao IV. aliisq;

que Pontificib. fecerunt. Vnde ꝓpter egregiam nauatam operam, nō modo summa ab Imperatorib. & Pōtificibus priuilegia obtinuerunt, verum etiā titulo defensorū & propugnatorum religionis Christianę fuerūt insigniti. Quapropter Turca omni ratione cauet, ne illos sibi infensos reddat, omnibusque illorum postulatis libentissimè atque promptissimè assentitur.

CAPVT XCIII.

Causæ cur Turcæ defensiuū potius, quam offensiuum bellum sint gesturi, si Polonus bellum ipsis inferat.

PRÆTEREA etiā magnoperè Turcę metuunt, ne Poloniæ Rex cōtra illos sese moueat: sciunt illi à Pontifice maximā vim pecunię ad Turcicum bellum offerri, cui, qui mediocris & infimę sunt conditionis homines in eo regno, auidissimè inhiāt, qđ nulla alia ratione gratiā sui regis commodius se acquirere posse putant, vndeq; mercedē post-

postea ab ipso accipiant, quam si in bellum ipsum sequantur. Hanc suspicionē auget, quod Hispanus ad regis Poloniæ literas non ita pridem responderit, ad quē prius scribere noluit, propter offensiones nonnullas, quæ in pacis tractatione inter Polonos & Maximilianū Archiducē cōtigerunt. Nouit quoque Turca, qđ defensiuum potius, quā offensiuum bellum ei gerendū foret, si Poloni serio ipsi bellum inferant, vnde sibi maxima damna atq; pericula imminere intelligit, idq; ꝓpter tres causas.

CAPVT XCIV.

De Moldauia, & quomodo Pontifex eiusq; ministri Ieremiā Waiwodam tractare debeant.

QVARVM prima est, quod necessariò Moldauiā amittet. Quę Satrapia à Poloniæ rege nō ita pridem Ieremiæ Waiwodæ fuit concessa, qui à rebus nostris non videtur prorsus alienum habere animum. Neq; etiam ne-

gligendus est, quod Turcarum machinationes maturè explorare, & omnis commeatuscopiam exercitui suppeditare poterit. Summa igitur Pontifici eiusve ministris adhibenda erit cura, vt Ieremiam huncce nunquam sibi non deuinctum habeant, & solerter prospiciant, cuius generis & conditionis homines ad ipsum, eiusmodi negociorũ tractãdorum caussa, ablegentur, & quibus verbis ad ipsum literæ exarentur, cum isti homines veri sint Daui, & Getæ, quos in fabulis suis introducit Terentius, id est, naturâ sagacissimi, & suspicaces: Honores ipsi quoq; exhiberi, & quos ille vel Romani, vel ad nuncios Apostolicos miserit, beneuolè excipi cõsultissimum fuerit. Nam Turca omni ratione eum sibi adiungere studet, vel vt à nobis ipsum diuellat, vel vt eum decipiat, quo artificio Ottomannici sæpissimè vsi sunt. Præstat igitur, quantum fieri poterit, amicum ipsum & beneuolum habere.

CAPVT

CAPVT XCV.

De Cosacchis.
De IanZo, Suita & Iano.
De Vosia & Borysthene.

SECVNDA causa est, quod Cæsari maiori cũ audacia, & sine metu Turcas sint aggressuri; siquidẽ Poloniæ Regi parent (quemadmodum Vscocchi Rom. Cęsari) & ab ipso præfectum seu generalem accipiunt, cuius imperium milites sequuntur. Tum etiã, quod facta ipsis potestate Vosiam cõburere possunt, quæ Turcarum propugnaculum est, ad Borysthenis ostium sita, Polonis *Ochiacouia*, Moldauis vero *Bassoua* dicta. Nã & anno 1583. Bendero exusserũt, Duce Ianzo Vngaro, qui à Stephano Rege ipsis ꝓpositus fuerat: Alia quoq; damna sępius ipsis intulerunt sub Suita Russo, & comite Iano, Basilii Ducis Ostrouiæ filio, aliisq; Ducib. Polonis. Ipsi insulã quandã in Borysthene incolunt, quę quatuor dierum itinere à Vosia distat, vocaturque *Cirches*. Fluuius vero

Nis vel *Nieper* dicitur. Bõbardis & arcu dexterrimè vtuntur, naturæ inclinatione, & ꝓfeßione Turcis sunt infensißimi, ideoq; eorum plurimi Trãsyluano, vel Michaeli, & Ieremiæ Waiwodis seruiunt: Alii cancellarium Poloniæ sequuntur: alii in Podolia sparsim habitant, omnes tamen Turcas æquè, atque Tartaros infestis animis atque armis prosequuntur.

CAPVT XCVI.

Demonstrantur aliæ rationes, quod bellum Poloniæ Rex cum maxima vtilitate Christiani orbis Turcis inferre queat.

Errores nonnullorũ de Moldauia, Walachia, Islakia, Moridauia, Bogdania, & Carobogdania.

Sinan Bassæ postulatum, & Cancellarii Poloniæ ad idem responsio.

De Dacia Ripensi.

Cur Constantinus à Zosimo fuerit reprehensus.

Tertia

TERTIA deniq; & vltima ratio eſt, quod ſoli Poloni, iter nobis Cōſtantinopolim verſus facillimū reddere & aperire poſſint, ſiquidē eô noſtris aliquando erit neceſſario tendendū, modò præclare quippiā perficere velint. Et ſi Polonus hoſti bellū indicat, Tranſyluani exercitus tranſitum per Walachiā liberiorē habebit. Nam ſi relicta Walachia Moldauiā petere velint, iter ipſis foret multo difficilius, tū qđ mari nimis ſit vicinum, tum etiā quod Bulgariā petentib. retrò proficiſcendū ſit, vt pabulationē facilē habeant, & infauſtū Varnæ locum euitēt. Obiter hîc errores nonnullorum detegā, quod nō minus gratum, quā vtile lectori futurum puto, idq; alibi etiā me feciſſe memini. Iouii igitur inſignis error eſt, ꝙ Walachiā & Moldauiam deſcribens eaſdē planè confundit, ambiguo Polonorum verbo deceptus. Aliorum nō minor eſt error, qui Walachiā eam prouinciam, quam Vngari Tranſalpinam minorem

nominãt,quę si cũMoldauiacõferatur, maior potius dici merebitur. Hi quoq; credunt Walachiã, quã Turcę *Islakiã* vocant (sumpta denominatione ab antiquis Flaccis Romanis) iisdem etiam *Bogdaniam*, & *Carobogdaniã* dici: siquidem eo nomine Turcę Moldauiam intelligũt, vel quod eo genere frumenti, quod *Turcicum* vel *Saracenicũ* vocant, abundet: vel, ꝙ vnus è Moldauię Principib. quibus cũ Turcæ bella gesserũt, Bogdano, vel Theodoric9 seu Deodatus fuerit appellatus, addito vocabulo *Cara*, quod nigredinem significat. Moldauia etiã a Dauis primis inhabitatorib. nomen accepit, & à mollitie & fœcũditate glebæ & terrę potius, quã à nigredine, vnde falsò ab aliis *Moridauia* vocatur. Sed vt ad Poloniã reuertamur, respõsum hîc subiicere lubet, quod Cancellarius eius regni Sinan Bassę, tributum, pro Imperatore Turcico poscenti, non ita pridẽ dedit. Ille enim per nuncium quendã Cancellario denũciabat, vt ci-

tra

tra moram tributum, qđ prętendebat, solueret, quod si facere renueret, se cõtinuò ipsum à limitibus regni ad mare vsq; glaciale expulsurum. Huic postulato Cancellarius responsum dedit, se videlicet non expectaturum, donec Sinan ipsum aggrediatur in patria, sed vbi vim contra se parari intellexerit, se Turcicum territorium inuasurum, & Danubii littora ab vtraq; parte muniturum, vt transitum amplius, quôvelit, progrediendi liberum habeat. Et hæc quidem est Dacia illa Ripensis, quæ vt habet Procopius, à Romanis munita fuit. Vnde Zosimus Cõstãtinum grauiter reprehendit, quod propugnacula illa ad Danubiũ constructa negligeret, quorum vestigia apparẽt adhuc in Roscic, Vidime, Nicopoli, Silistria, & aliis in locis, quę hodiè à Turcis possidẽtur.

CAPVT XCVII.

Quomodo Moscouitæ, vt bellum Turcæ inferat, persuadendum sit.

Quomodo Pontifex Romanus à Turcis & Persis vocetur.
De Califa.
Cur Turcæ Moscoviæ Ducem timeant.
Quomodo Moscovita ad Religionẽ Rom. converti queat.
Quid legati Moscovitæ Imperatori nostro renunciarint.

TVRCICVS Imperator Pontificẽ Romanũ non modò pro capite Principũ Christianorũ agnoscit, penes quos ea polleat authoritate, vt facilè quosuis cõtra se in bellũ ꝓtrahere, & firmo fœdere cõiungere valeat; verum etiã pro tẽporali Principe illũ habet, ꝓpter dominium, quod in Italiæ aliquot Regionibꝰ nõ infimi nominis possidet, eumque *Franchbeg* seu *Principẽ Italiæ* & *Rũbeg* seu *Romæ Principẽ* nominat. Persæ verò *Rũgcah* dicunt. *Halife* vel *Chalifa* ipsis vocatur, qui supremum locum inter ipsorũ sacerdotes obtinet. Veretur igitur Turca, ne Põtifex magninominis legatũ ad Moschum mittat, cuiꝰ opera

inter-

inter eum Principē & Imperatorē pax sanciatur, vel ipsi saltem persuadeat, vt Tartaros in Hungariam proficiscentes transitu prohibeat, quod quâ ratione fieri possit, superius demonstrauimus. Abhorrent quoq; Turcæ à Moschi armis (quem *Czar* vel Cæsarem Moscouitę nominant) tum quod subditis suis absolutè imperet, & solus sit, qui eam ob rem cum Turcico Imperatore cõferri possit, tum quod in recenti memoria adhuc teneant clades, quas sæpissimè à Moschis acceperunt Turcæ, maximè vero cum non ita pridem Tanaim cum Volga flūuio cõiungere cogitarent, Moschi cum Tartaris Precopensibus maximâ clade ipsos affecerunt. Habent enim & Turcici Imperatores commentarios rerum à suis maioribus gestarum. Sed & alia subest causa, cur Turca merito Moscouitam suspectum habeat, ne videlicet de vnione quadam inter ipsum & Pontificem in religionis negocio ineunda

tractetur, quod sub Adriano VI. Leone X. & Clemente VII. fuerat tentatũ, vt Albertus Campẽsis scribit, & *Antonius Posseuinus* in libro de Moscouia, quem Gregorius XIII. ad Ioannem Ducẽ Moschorum eandẽ ob causam misit, occasione sumta à bello, qđ tunc Ioannes cũ Stephano rege Poloniæ gerebat. Suspicatur etiã ne Pontifex Moscouitã generalẽ & caput omnium, qui religionẽ Græcorum sequuntur cõstituat: quod si fieret, periculum foret, ne Græci, qui sub Imperio Turcico viuunt, rebellionẽ excitent, ipsiq; se cõiungant. Neq; hæc res alias difficultates habitura esset, propter summã rerum diuinarum ignorantiã, quæ passim in Moscouia grassatur, vbi nemini liberè cõuersari & Euãgelium de Christo prędicare licet. Nostrũ erit Deum sollicitè precari, vt è tenebris densissimis, quib. adhuc istarũ gentium animi occæcati tenentur, ad clarissimã Euangelii lucẽ eas vocet; & Principi qui nũc regnat,

regnat, mentē magni illius Basilii inspiret, qui opera Iohannis Daniæ Regis à Iulio II. Pontifice petiit, vt ad concilium legatos mittere sibi liceat.

Hanc suspicionē auget, quod Maroniti, qui in Syria Libanum mōtem incolunt, Pōtifici se subiecerint, à Iesuitis ad id persuasi: quorū exēplum & Russiæ Episcopi nōnulli, & ipsorū subditi, operâ Sigismundi II. Regis Poloniæ ante paucos annos secuti sunt, vt Cardinalis Baroni⁹ in Annalib. Ecclesiasticis scriptū reliquit. Hęc cōuersio tantò maioris faciēda, quod operâ & ministerio horum Episcoporum vicini Moscouitę facilius ad eandem religionem cōuerti poterunt, perq; Moscouiā citra magna pericula & immēsos sumtus in Asiā ad prædicandum Euangelium Christi liber aditus patebit. Deniq; & hoc Mahemetes veretur, ne quoties Cęsar strenuè cōtra Turcas bellū gerat, Moscouita arma quoq; capessat, qđ ei⁹ Legati ad Cæsaré cū amplissimis muneribus. proximè missi, vltrò obtulerūt.

CAPVT XCVIII.

Qua ratione Pontifex efficere possit, ne Tartari Turcæ auxilium ferant.
Cur hactenus minori, quàm sperabant, Turcæ, numero comparuerint.
Alipe Han tractatio cum ministris Pontificis.
Cur Vsbegh Han ab Amurathe offensus fuerit.
Lites inter Alipe Han, & eius fratrem Harach.

TARTAROS quod attinet, tum qui liberi sunt, tum qui Tartaro Grymæo parent, de iis quoque Turcicus Imp. subueretur, ne Pontifex Legatos, qui & authoritate & iudicio valeant, ad eos mittat, & præcipuos eorum duces pecunia corrumpat, ne in ipsius gratiam in bellum proficiscãtur, quod in Heluetia sæpius cum fructu tentatum & machinatum fuit. Qua in re Pontificis nomen apertè publicare & profiteri expedit. Siquidem Tartari

de ipsius thesauris & authoritate maxima quæuis sibi pollicentur, eoq; facilius ipsi gratum facturi sunt: Quos etiam à Cæsare & Transyluano pecunia corruptos fuisse suspicantur, quod eâ multitudine in Vngaria non comparuerint, quam promiserant. Scio etiam quosdam nostrorum fidem huic famæ dedisse, sed deceptos fuisse inde constat, quod Alip Hân cum nuntio Pontificis tractarit, vt contra fratrem Hirach ipsi auxilium impetraret, quo in tranquillo rerum suarum statu permanere possit. Cum igitur domi negotium ei crearetur, copiosum exercitum extra regnum mittere non valuit. Alii huius rei causam eô referunt, quod Tartari ab Amurathe grauiter offensi fuerint, in pacis tractatione cũ Persa inita, quam numquam illi fieri volebant, priusquam tantùm territorii Persę ademissent, quo liberè è sua regione Mecham vsque contendere possint, ne Turcicas ditiones attingere

cogãtur. Sed horum error in eo deprehendi poteſt, quod nõ Tartari Grimęi, ſed illi qui Vſbeg Han obediunt, grauiſſimè ab Amurathe fuerint offenſi, non propter cauſam modò dictã: quod Turcicas ditiones neceſſariò tranſire cogãtur, qui ex Tartaris Mecham tendunt, etſi totum Perſię regnum ſibi ſubiecíſſent: ſed quod in ea pace ab Amurathe nulla ipſorum ratio habita, ſed maximo ſuo cum detrimento neglecti fuiſſent.

Minus vera adhuc fuit ratio, quam abſentiæ ſuę ipſimet Tartari apud Turcas prætexuerunt, quaſi à Moſcouita impediti & retardati fuiſſent. Conſtat enim inter ambos illos fratres mutua exorta fuiſſe odia & contentiones. Alipe Han Regnum auitum conſeruare, Hirach eum inde pellere conatus eſt, vnde tota illa Regio tumultibus & factionibus repleta & agitata fuit, ad quam defendendam pars vtraque, quas potuit, vires collegit. Alipe

quidem,

quidem, etſi rebus ille præſit, non omnibus tamen Tartaris imperat; neque Hirachi imperium alii, quam quorum ipſe in hoc bello dux eſt, agnoſcunt. Quem etſi quidam putant fore, vt de fratre triumphet, quod Mahemetes ſeuerè omnibus edixerit, vt huic ſoli obediant eumque pro Rege agnoſcant, & in bellum ſequantur. Attamẽ qui in rebus Tartarorum melius ſunt verſati, eosque exactius norunt, contrarium ſtatuunt, non modò quod etiam inter Barbaros illos ius naturæ valeat & obſeruetur, ſed potius quod Hirach à ſuis parum ametur; ſiquidem auarus & neque iudicio neq; fortitudine præditus ſit. Vltimo loco etiã hoc Turca videtur timere, ne ſcilicet Pontifex & Hiſpanus terra marique eius ditiones ad ſeditiones irritent, vt ea ratione præcipuas ipſius machinationes inuertant, atque in nihilum redigant. Quod cum plu-

rimis modis fieri poſſit, operæpretium me facturum puto, ſi quod res eſt, breuiter indicauero.

CAPVT XCIX.

Turca veretur, ne ad ſeditiones ipſius ſubditi concitentur.

Quibus modis & quo prætextu vti debeant, qui ad hoc negocium perficiendum à Chriſtianis Principibus emittuntur.

PRIMVM Chriſtiani Principes, & inter hos Pontifex præcipuè, varios in Regiones Turcæ ſubiectas, miniſtros emittere poterunt. Quibus vt maior habeatur in excitanda rebellione fides, ii eligendi erũt, qui originem ex ea, ad quam mittuntur, regione trahant. Inprimis verò decet, vt linguæ ſint periti, quo ipſi intelligant alios, & ab aliis ipſi quoque intelligantur: vt iudicio valeant, præcipuè verò ne pecunia ipſis deſit, qua Principes populorum, cum quibus tractãt, corrumpere poſſint:

possint: potentioribus verò remunerationem amplam & splendidam promittendi potestatem habeant. Tandem vt eo facilius in Regiones illas admittantur, neque cito expellantur, cōuenit vt omnes suas actiones Religionis prętextu tegant. Non vt serpētem sub herba abscondant, quēadmodum maligni Politici solent, sed vt semen verbi diuini inter spinas errorum densissimas spargant, eo vtentes prætextu, quasi Ecclesias in Tartaria, vel Circassia, Bulgaria, Walachia, Moldauia aut Græcia restaurare velint. Præterea cum territorium Turcicum, illud inprimis, quod in Europa possidet, partim à Turcis naturalibus, partim qui Christianam fidem eiurarunt, partim à Christianis incolatur, non abs re Mahemetes veretur, ne aliquando seditio inter ipsos oriatur. Inprimis verò si exercitus ipsius à Christianis in fugam verteretur, vel præcipui quidam ipsorum duces ære corrumpantur, vnde

rebellio generalis existere facilimè possit, cum maximo ipsius damno, ne dicam interitu. Quo stratagemate Cæsarem quondam Iubam deuicisse legimus. Vt vero melius intelligantur, quæ de rebellione excitanda diximus, conuenit, vt qui sint illi populi, quos modo nominauimus, amplius explicemus.

CAPVT C.

De Turcis naturalibus, qua re animis exulceratis sint.

TVRCÆ naturales seu qui è priscis istis Turcarum gentibus originem trahunt, etsi ingenii bonitate iis, qui fidem Christianam eiurarunt, præstent; pessimè tamen contenti sunt, vt exigua opera ad rebellionem excitari possint, si eius rei ducem egregium nanciscerétur. Causa irarum inde procedit, quod omnia militaria officia, in quibus & honores & diuitiæ in il-

lo Imperio positæ sunt, inter Renegatos distribuuntur, paucissimis exceptis, quibus ex singulari gratia, vel Sultanarum filiis aliqua concedantur. Indè euenit, vt nihil magis honestum inter omnes, qui se *Musulmannos* vocant, reperiatur, quam Imperatoris mancipium vocarier, nihilque infamius sit quam Turcæ appellatio, quæ rusticum denotat, quemadmodum Græci sub voce *Numadis*, eum qui in Numidia natus erat, & rusticum intelligebant. Hinc Strabo Scythas, *Nomadas* vocat. Vnde non incommodè modernus quidam scriptor animaduertit, eundem morem apud Turcas obseruari, quem Itali habent, vbi in suis Comœdiis *Tanos* introducunt, qui rustici sunt Bergomates: sic illi in suis fabulis Turcam habent, sub quo hominem rudem, incultum & rusticum repræsentant. Alii vocem hanc ab Hebræis deriuant, qua exulem significari volunt, propter

easdem rationes, ob quas Tartari se nominant *Reliquias*, qua de re vide superius.

CAPVT CI.

De Turcis qui fidem Christianam eiurarunt.

SI Turcæ, qui fidem Christianam eiurarunt, ea gratia à Deo illuminarentur, vt recognoscere possent, quam præstans & singulare bonum amiserint: non est dubium, quin statim rebellionem excitarent, & Turcicũ Imperium protinus subuerterent; siquidem penes hos solum & autoritas & diuitiæ, quas & fides & obedientia subditorum necessariò sequitur. Sed cum ingeniis corruptissimis præditi sint, ipsisque liberum sit in omni ferocia ac licentia plusquam belluina vitam agere, atque absolutam quiduis agendi & designandi potestatem habeant, malunt hac infami libertate gaudere, quã rebus nouis studere.

CAPVT

CAPVT CII.

Quomodo Christiani à Turcis vocentur.
De Græcis, Armenis, Georgianis, Iacobitis, Æthiopibus & aliis.
Iudicium Solimanni de Hæreticis.
Rebellio in Regione Plauæ sub Gardano Waiwoda.

CHRISTIANI à Turcis *Chiauri*, id est, gentiles & infideles dicũtur, idque propter multitudinẽ rituum variorum, & diuersorũ, quos præcipuè ii, qui in Imperio Turcico viuũt, obseruare solent. Miseri .n. cum ignorẽt, vnam esse Ecclesiam, vnũ baptisma atq; vnicã fidẽ: Græcorũ alii, alii Latinorum ceremonias habent. Sed de his qui à Grçcorũ religione desciuerunt, vt sunt Georgiani, Armenii, Æthiopes, Iacobitę atque alii, qui sub Turcico Imperio in Asia, Africa & Europa habitant, dicere supersedeo, quod alii ante me ꝓlixius de iisdẽ scripserint. Tum etiã quod res sit difficillima, vt hi propter ipsorũ di-

uersos mores & longinquitatem Regionum, ad concitandam rebellionem instigari possint, vnde Turcico Imperio aliquid damni creari possit. Etiã hereticos omitto, qui è variis prouinciis in Turciam se contulerunt, vt maiori fruerẽtur libertate, & venena sua spargere possint; siquidem & Turcę eos detestantur & abhorrent, quod turbatores sint publicæ tranquillitatis, quẽadmodum Solymannus ad Reginam viduam Transyluaniæ olim perscripsit; & hi parum aut nihil ad præsentẽ rem, quam tractamus, conferre queant.

De iis tantum Gręcis dicam, qui nostro proposito cõducũt, nulla Religionis habita ratione, quid de iis sperare possimus, quod rebellionem in Regno Turcico promouere velint, ostendam. Græci itaq; naturæ quodã stimulo Imperii cupidi, nouitatis ꝓcul dubio sunt auidissimi, siquidem præter modum à Turcis omni crudelitatis genere premuntur, rebellionẽ non inuiti amplecten-

ctentur, qua ſperant, tanquã vltimo remedio, ſe iugum immaniſſimæ huius tyrannidis & ſeruitutis excutere poſſe. Maximè verò ſeditioni ſtudere videntur, qui Peloponneſum & Theſſaliã aliasq; regiones ad mare ſitas incolunt, quod auxiliis pegrinis facilè illis ſubſidio veniri poſſit. Sed hos omninò hoc ſtudio ſuperãt Seruiani, q ab Albaniæ mõtib. ad Danubiũ vsq; habitãt. Inter hos variis nominib. appellãtur, q Dardaniã incolũt, videl. Piperi, Cucci, Clementi, Bellopauligi & alii in Regione plana. Inter hos multi Albani more Romano viuunt, neque adhuc ſub iugum Turcicũ planè miſſi ſunt, qđ loca munita & pręcipitia mõtiũ habitẽt; ipſi verò natura ferociſſima pditi ſint. Hui⁹ rei illuſtre nõ ita pridẽ ediderunt ſpecimẽ, tyrãnidi Turcicæ ſubtrahere ſeſe volẽtes. Cũ. n. fama ad ipſos manaſſet, Mahemetẽ ad Agriã victũ & cæſum fuiſſe, rebellarũt, & arreptis armis, Turcarum, quos in ſuis Regionib. reperie-

bant, maximam ediderũt stragem, duce Gardano Waiwoda, atq; vlterius progressi fuissent, nisi cõtrarium mox intellexissent. Pessimè igitur contenti latibula sua & montes repetierunt.

CAPVT CIII.

Cautelæ quædam in seditionibus mouendis obseruandæ.

Cur Turca Abyssinorũ Regi ferè totã prouinciam Barnacassi eripuerit.

Quomodo Chimeriotti & alii à Turcis fuerint puniti.

De Clissa, & cur Murlacchi contra Lenconicium pugnarint.

SED hæc res inulta non mansit, siquidem à ministris Turcicis seuerissimè fuerunt castigati, vnde nõ modò magis perterriti, sed etiam grauioribus suppliciis cõtinuò oppressi. Duces quidẽ capite plexi, reliqui filiis orbati, alii occisi, & quod supererat facultatum & pecuniarum, exiguum licèt, omne tamen ipsis ademptum fuit. Hinc appa-

ret

ret verissimè Iohannē Boterum in Africę descriptione, & Antoniū Brunū, in tractatu de Beglerbegato Græciæ, scripsisse: difficillimū esse tale quippiā tentare, nisi adsint vires ad continuandū, & modi ad producendū ad felicē exitū; aliàs .n. crabrones, vt habet prouerbium, excitantur, hostes irritātur, & enses ipsis ad feriendum in manus traduntur, atq; adeò ipsis autorib. nocentissima, qui eos sequūtur periculosissimaq; omnis eiusmodi actio esse solet. Maximè verò si omnia, quę occurrere possunt, nō rectè cōsiderētur, vel cōsulantur, aut iusto & opportuno tēpore incipiantur. Quod quàm verū sit, in Abyssinorum Rege non ita pridem vidimus, cui Turca ferè totam Barnagassi Regionē ademit, quod Lusitanis faciliorem in mare rubrum aditum cōcessisset, & ab eius ministris naues Lusitanorum receptę, & omni re necessaria contra Turcas adiutæ fuissent. Ab eo tēpore Arabes muniuerūt & occlu-

ſerunt ſuos portus, qui anteà omnibus patebant. Idē quoq; Chimeriotti, quorum ſuperius memini, experti ſunt. Ab Athanaſio .n. Lychnidenſi (hodiè *Ochrida* dicitur) Epiſcopo pſuaſi rebellarunt, cum ſperarent ab Imperatore (cum quo Athanaſius ſe conſpiraſſe dicebat) & Hiſpano auxilia ſibi miſſum iri, tandem multis ſuis damnis & conditionibus duriſſimis Turcæ reconciliati ſunt. Nec diſſimile accidit noſtro tempore ipſorum vicinis, qui à Pirri Baſſa, cum Sãgiachatui Deluini adhuc præeſſet, pɛſſimè tractati, tandem in Nercho fuerunt transportati; & vt alia antiquiora omittam, etiam ea quæ Coronæ & Caſtelnoui ſub Caroli V. Imperio cõtigerunt, quæ in Cliſſæ occupatione nõ ita pridem facta ſunt, cõſideremus. Nam donec Cæſariani in arce illa occupanda ſibi affuturos credebant Murlachos, fortiter ſeſe geſſerunt, licèt pauci numero fuerint. Verum illi cõſpecta ea paucitate militum, quo-

quorum copiā multò maiorē sibi polliciti fuerant, è montibus in subsidium Turcarum progressi, ipsummet Lencouicium Cæsarianorum ducem aggressi sunt, & in fugam compulerunt, palàm profitentes se Turcico Imperatori fidem debitam seruaturos.

CAPVT CIV.

De Latinis exteris.

Cur Amurathes Christianos, qui Constantinopoli morantur, occidere voluerit.

De Caffalucchis.

Quomodo bellum civile in Turcia excitandum.

Quomodo varii libri & scripta in Turciam spargi possint, qui Turcis errores, in quibus hærent, detegant.

De Sophilariis & Erdeuil.

Confessio & mors notabilis aulici cuiusdam iuuenis.

Laudantur illi Principes qui eiusmodi libros inprimi curant.

SED vt ad eas gentes reuertar, quę in Turcia habitant, superest vt de Latinis aliquid dicamus: quorũ aliqui tanquã peregrini eas Regiones frequentant, alii continuò ibi morantur. Illi mercaturam vel suo, vel aliorum nomine exercent, & parũ Turcis officere poterunt, cũ neq; ducẽ habeant, neq; arma, & paucissimi sint, atq; hinc indè per regiones sparsi. Quidã Latinos, qui Cõstantinopoli viuunt, cũ aliis Christianis, ritib. tamen differẽtes, coniungunt, eosq; putant maximã atq; Turcis perniciosissimam seditionẽ machinari posse; siquidẽ in ea vrbe maior ipsorum copia quã Cairi, Aleppi, vel Ecbatanæ, quæ *Tauris* hodiè, aut quauis alia vrbe reperiatur: Pera tamen cõiunctâ, quæ ferè à solis Christianis incolitur, paucis Caffalucchis seu Theodosianis; qui è Caffa seu Theodosia, à Mahemete eò deducti fuerunt, exceptis. Quarè tantò facilius coire propter vicinitatem, & armis sibi prospicere posse videntur,

quibus

quibus Turcæ diligentiſſime Chriſtianos ſpoliare ſolent, vt rebus ſuis tantò melius conſulant.

Hinc regnante Amurathe, qui proximè mortem obiit, factum eſt, quod qui tunc Cõſtantinopoli fuerũt Chriſtiani, vitę periculũ adierint, accuſati videl. quod in aliquas Vrbis plateas ignem immiſiſſent, quo flagitii genere falsò quondam ſub Nerone Chriſtiani quoq; incuſati fuerunt. Iuſſerat igitur Amurathes, vt paſſim nullo habito perſonarum reſpectu, in fruſta eos diſſecarent Ianizari. Sed horum Aga Turcico Imperatori, quantum periculum ſententiæ huius executio adlatura eſſet, demõſtrauit; tum etiã quod tributa imminuerentur & ius gentium violaretur. In Chriſtianorum ergò vicem mulieres quædam Hebrææ, quę Amurathi hoc conſilium dederant, occiſæ fuerunt.

Alii putant, pręter Turcarum ſuſpicioné, miniſtros quosdã ſub negotia-

tionis prætextu in ditionib. Turcicis, Cōſtantinopoli verò inprimis, conſtitui poſſe, qui donis liberaliter alios corrumpant, aliorum ambitionem foueant, vel iras & inimicitias inter præcipuos Baſſas excitent, & ciuile bellum accendant. Quod nō ita pridē facilimè euenire potuiſſet, ſi quis ſedulò æmulationes & inimicitias Baſſarū promouiſſet, Ferat videl. Hibraimi, Pirri, Muſtafæ & Mehemetis, atq; vltimè defunctorum Sinan & Ferat, vel qui adhuc viuunt, Cicalæ & Hibraimi. Sed hoc negotium Principis potentis diuitias requirit, & miniſtros, qui iudicio & prudentia valeant. Minus verò difficultatis hæc res habitura eſſet, ſi plures fratres eodē tempore ad Imperii culmen aſpirarent, quod ſub Mahemetis, Baiazetis & Solymāni filiis euenit; vel ſi naturali & legitimo hærede Imperiū hoc deſtitueretur. Et cum duob. modis hominis volūtas, eô quô volumus, pertrahi poſſit, vel vi coacta, vel ratio-
tioni-

tionibus persuasa: nonnulli putant, rebellionem in Turcico Imperio non solum modis suprà dictis excitari posse, verùm etiam si Turcis, qui fidem Christianam eiurarunt, & Ianizaris inprimis, partim ipsorum ortum & natiuitatem, atque etiam baptismum, quo fuerunt initiati, quis ante oculos poneret, partim verò nugas & fabulas Alcorani à Cardinale Cussano & aliis descriptas ostenderet. Multò tamen commodius libri ea de re, lingua Sclauonica & Arabica conscripti, illud efficient, quod Iohannes Andreas Maurus, & Alfquei ex vrbe Sciatina ortus, fecerunt. Qui Sclauonica lingua scripti erunt, in Europa spargantur; qui verò Arabica, ex India in *Mozambique* Africæ ditionem, vel *Zofala*, & *Quiloe* Asiæ prouincias, vel in *Moluccas*, in *Couien, Goa, Diû, Ormuz*, & alias vrbes, quas Turcarũ mercatores frequentãt: vel in Oran aut Arzila, aliaq; loca Hispanis subiecta, vel deniq; p loca Ethni-

corum amicorum & cōfœderatorum, videlicet Calicut, Zeilan, Cambaia, ad Turcas deferantur, quo in notitiam ipsorum perueniant. Quid si forte libri eiusmodi penes Turcas eundem effectum, quē apud nos, qui rerum nouarum sumus cupidi, non habeant, quod ab iis Turcæ magis abhorrere videantur, quā nos, qui iis curiosè studemus; magni tamen alicuius boni occasionē aliquando præbere poterunt, si quis potens nouæ cuiusdam sectæ author exsistat, qui maxima copia asseclas vndiquaque sibi conciliet, quod in Germania, Anglia & Gallia contigisse nouimus; atque adeò inter ipsos Turcas, in Africa & in Persia inter Sophilarios, qui Ali sectam, qui quartus Mahemetis prophetæ socius numeratur, sunt amplexi, quæ posteà ab Erdeuil fuit renouata, quem Iouius *Arduelem* vocat, eumque patrem Ismaëlis, cui *Sophi* cognomen fuit, constituit.

Nec

Nec silentio mihi prætereundum, quod non ita pridem sub Amurathe Cõstantinopoli contigit, quo regnante quidam ex iuuenibus qui in Seraglio enutriuntur, occasionem legendæ sacræ scripturæ nactus, errorem, quo irretit⁹ tenebatur, inspirante gratia diuina, agnouit, & in conspectũ Amurathis perductus, ei apertè in faciem dixit, *Si damnationem æternam euitare velit, vt impiam superstitionem Mahemetis abiiceret & contritus toto corde, Iesu Christi fidẽ amplecteretur*: cumq; propter hanc loquendi alacritatem & audaciam, tanquam enorme scelus, condemnatus esset, vt viu⁹ clauis transfigeretur, publicè tam audacter eandem vocem ad populum protulit, vt complures permoti & diuino spiritu incẽsi, indignissimè eius mortem tulerint, itaque commoti verbis iniuriosis & minis Amurathẽ fuerint insecuti; quod nisi Ianizari ad primum statim plebis impetum præsto fuissent, eumq; cohibuisset, dubio pro-

cui seditio periculosissima in ea vrbe cõsecuta fuisset. Maxima igitur laude Hetruriæ ducem dignissimum iudicamus, quòd plurimos libros vtiles & bonos literis Arabicis imprimi curat, qui in Africa & alibi disseminentur. Quæ res etsi non ita pridem à Sirisso, operâ Antonii de Flores Neapolitani fuit impedita, futurum tamen, vt effectum aliquando sortiatur, quem Gregorius XIII. vir verè æterna memoria digniss. & qui nunc viuit Pontifex, aliique boni sæpissimè exoptarunt.

CAPVT CV.

Albani & Latini qui in Regionibus Turcicis viuunt.

De Ducagni, Preseremo, Guistendil & duabus Iustinianis.

SED cum inter Christianos, qui in Turcico Imperio cõtinuò habitant, maxima Albanorum copia sit, de iis aliquando prolixius mihi dicendum erit.

Alba-

Albani nonnulli Latinorum, alii Græcorum ritus obſeruant, non modò Albaniam incolunt, quæ ab occaſu Olchinio vrbe (vel *Dulcigno*) & Labratide palude, ſeu *Lago di Scutari*, finitur, ab ortu verò Baſtia, quæ Corcyræ inſulæ oppoſita eſt: ſed etiam in aliis Peloponneſi & Græciæ locis habitant, quò vel belli occaſione, vel ab Imperatoribus orientalibus ſeditionum cauendarū cauſa transportati fuerunt.

De Albanis qui Latinorum religionem ſequuntur, ſcribit Brunius, ipſorum compatriota in tractatu ſuperius allegato, eos optimè armis inſtructos, & fide ſyncera Chriſtianam fidem ſeruare: ſemper ſtrenuiſſimi ab omnibus habiti, & propter continuos ipſorum motus Turcæ peſſimè ſibi ab ipſis timent. Propter cauſſas enim quasuis minimas tumultuantur, non modò qui in planitie, verum etiam qui in montibus habitant: qui tamen

inuiti posteà ad officium redire, animosq; submittere coguntur, cum soli Turcis resistere non valeant, minusq; etiã Christianis vicinis, à quibus plus sæpius damni patiuntur, propter continuas deprædationes quã à Turca assimulatione fidelitatis. Sangiachi quoque sępius ipsis rebellandi occasionem præbent, vel vt prædas ex ipsorum ditione agant, vel sese vlciscantur, aut iustam causam domi manendi habeant, ne in bellum proficisci cogantur: eumque in finem Sangiachus, qui in Ducagini residet, nunquam indè se commouet, sicut & Angeli-castri pręfectus, eo prætextu, vt domi Regionem à Christianorum incursionibus saluam conseruet.

Ducaginenses in monte Scardo habitant, qui ad cõfinia Perenopolis (hodiè *Presiremo* dicitur) in Dardania positus est. Hæc vrbs ad Albaniæ limites sita, ab Albanis potius quã Seruianis habitatur. Errant igitur qui hãcce cum

Gui-

Guistendil eandem esse putant, quod trium dierum itinere hæ inuicē distēt, in eadem licèt prouincia sitæ. Errant quoque qui *Guistendil* primam, non verò secundam Iustinianam esse putāt, quique Preseremo vel Guistandil Iustiniani patriam statuunt, quē Lychnidi seu Iustinianæ primæ, quæ hodiè *Ocrida* vocatur, natum esse multis argumentis probari potest. Qui à via Regia & trita longius habitant, eos montium asperitas tuetur, quo minus tributa soluere cogātur. Mons verò quem incolunt, *niger* dicitur, quo nomine alii plurimi in Turcia nominantur.

Albania, qua parte ad mare Adriaticum vergit, ditissimis mōtibus clauditur. In meditullio plana & multis atq; maximis fluuiis irrigua, quibus pedites impediūtur, quo minus se, quū volunt, cum reliquis Christianis, qui ibi habitant, coniungere possint. Equites non tenent neque rationem pontium construendorum, loca munitiora in Tur-

carũ manibus ſunt, à quibus tamẽ nullo firmo pręſidio cuſtodiuntur. Quod, inquit Brunius, ideò dicere libuit, vt opinionem eorum refellamus, qui haſce gentes ſine exterorum ſubſidio egregii quippiam præſtare poſſe contra Turcas exiſtimant, quique putant illis famam Italici vel Hiſpanici auxilii, vexillo tantum ſublato, ad ſeditionẽ mouendã ſufficere, quẽadmodum Ludouici Mediolanenſis Ducis Legatus Carolo VIII. Galliæ Regi demonſtrarat. Vtinam hæc aliquando eueniant, ſed abſque miſerorum iſtorum damno & periculo, neve opportunitas in poſterum quippiam efficiendi indè omittatur. Et hæc quidem de Turcis naturalibus Renegatis, Græcis & Latinis qui in Turcia commorantur, dicta ſufficiant.

CAPVT

CAPVT CVI.

Quomodo Turcarum loca maritima occupari poſſint.

VLTIMO denique loco Turcicus Imperator veretur, ne Hiſpani naues, quas in Regno Neapolis, in Sicilia & Genuæ in ſtatione habent, cum Pontificis, Melitenſium, Florentiæ & Sabaudiæ ducum nauibus coniungantur, quæ claſſem haud contemnendam efficerent, qua ex improuiſo, ſecundo vento ſpirante, vel Caſtelnouo, vel Velona, vel alia Albaniæ loca aggrediantur & occupent. Quod ſi Venetæ Reipubl. hac in re parcerent, quæ imperium maris Adriatici ſibi vendicat, propter rationes, quas recenſet Gizolamus Bardi, Peloponneſum inuadere, vel Dardanellos (qui ſunt Seſtus & Abydus) vel aliũ quempiã magni momenti locũ eius Imperii adoriri poſſint. Quod equidẽ diligentiſſimè põderari debet, ideoq;

in gratiam benigni Lectoris, qui forsitan situs & munitionum horum locorum perfectam cognitionem nõ habet, speciatim quid dicam, vt quinam commodissimè oppugnari, & qua ratione facillimè expugnari possint, intelligatur.

CAPVT CVII.

De Castelnouo & propugnaculo Varbagno *quod a Sorantio fuit euersum.*

CASTELNOVVM in Ascruuii canali, qui hodiè *di Catharo* dicitur, situm est, huius ingressum angustię quędam ostii difficilem reddunt, vbi non ita pridẽ à *Iacobo Sorantio*, Venetæ classis Imperatore (*Proueditorem* ipsi vocant) propugnaculum *Varbagno*, quod Turcæ ædificarant, euersum fuit. Ad huncce locum expugnandum, cuniculis res agenda esset: sed è regione finitima facilè hostibus subsidio veniri potest. Ab Hispanis quondam occupatus fuit, sed contra furorem Barbarossę diu

eum.

eum retinere nequiuerunt; magnam tamen apud Turcas laudem sunt consecuti.

CAPVT CIIX.

De Velona & promontorio S. Mariæ.

VELONA quondam *Aulon* nauale dicta, in Albania ad extremitatem maris Adriatici sita est, è Regione Apuliæ promontorii S. Mariæ, quod olim *Iapygiũ*, dicebatur, & 60 miliaribus Italicis Hydrunte distat. Portum triremium capacem omninò non habet, nisi ad tria milliaria proxima. Introitus defenditur paludibus, stagnis & salinis. Propugnaculum non est adeò benè munitum, ad illud tamen occupandum, duo prius castella è medio tollenda essent; alterum in planitie positum, oppido ferè contiguum, opera Lignatelli Neapolitani exulis constructum fuit; alterum in alto situm, milliari vnico ab vrbe distat, *Canina* vocatur, à Turcis incolitur, Christianis inde propter suspicionem pulsis.

CAPVT CIX.

De Albania.

ALBANIÆ reliqua loca, quæ occupanda forent, vel in meditullio sita ſunt, vel ad mare, quæ tamen portus non habent. Regionis incolæ à maiorum virtute plurimum degenerarunt, qui licèt quōdam fortiſſimi contra Turcas exſtiterint, maximè verò ſub Georgio Caſtriota, idem tum noſtro tempore præſtare non poſſunt, quòd non modò hoſtis domi ipſis imperet, ſed ferè nunquam ab ipſorum latere diſcedat; quod tunc temporis aliter ſeſe habebat. Hodiè etiam ad exiguum numerum redacti ſunt, & ducem nō habent, qui fortis, prudens & rerum Turcicarum ſit peritus, locorum, Regionis gnarus, & ab incolis pariter atque militibus ametur.

CAPVT CX.

De Dulcigno & Scutaro.

VRBE Dulcigno, quõdam *Olchiniũ ſeu Colchinium* vocata, claſſe oppugnari poteſt. Nam licèt portum non habeat, ſecundo tamen vento naues ad littora appelli poſſunt. Situs ratione fortiſſima eſt, ſed maiori ex parte vi terræ motus concidit. Igitur ſi occupatam nobis reſeruare vellemus, nouis propugnaculis munienda eſſet. Hanc Scodra ſequetur, quæ *Scutari* hodiè dicitur, arte & naturâ munitiſſima, tam negligenter vero cuſtoditur à Turcis, vt tempore nocturno ex improuiſo facilè quis eam ingredi poſſit.

CAPVT CXI.

De Dyrrachio ſeu Durazzo.

DVRAZZO vel Dyrrachium in planitie ſita, non eſt adeò firma, ſed cõmodiſſima nobis foret, vnde in ho-

ſticum excurſiones vtiliter fieri poſſint, quod Italiæ ſit propinqua & in media Illyria ſita, ſed periculo tamen valdè obnoxia circumſeſſionis hoſtilis.

CAPVT CXII.

De Morea ſeu Peloponneſo & de optima cum Turca belli gerandi ratione.

GRAVIORIBVS damnis Turcę afficerētur, ſi Peloponneſum vel Moreā quis armata manu inuaderet, quòd ea Regio in vmbilico ferè Turcici Imperii, quod eſt in Europa, poſita ſit, atque adeò bellum in Turciam ipſam transferretur: quē omnium optimum belligerandi modum, veterum duces præſtantiſſimi, iudicarunt, quo Cyrus, Cæſar, Hannibal, aliique cum maximo commodo & emolumento rerum ſuarum vſi ſunt, quicquid ſanè alii recentiores contra dicant. Indè quoque futurum, vt claſſis Turcica domi detineretur, ne noſtris moleſta eſſet.

CAPVT

CAPVT CXIII.

Thessalonica capta, quomodo Turcis noceri possit.

DENIQUE Thessalonicæ, quę *Salonichi* dicitur, occupatio multis sanè nominib. rebus nostris cõduceret. Siquidẽ in ea vrbe copiæ exponerẽtur, quæ facillime inde ad reliqua loca, quę ad viam Constantinopolitanam cõsita sunt, deduci possint, & præcluderetur dicta via Græcis queadmodũ Romani quondã fecerunt, & Alaricus Gothorũ Rex, qui postea cũ solis triginta millib. armatorum ipsos in potestatem redegit Romanos. Huc conduceret, si eodem temporis momento Polonus & Transyluanus arma caperent, & superato Danubio Bulgariam deuastarẽt, crebrisq; excursionibus Constantinopolim vsq; penetrarent.

CAPVT CXIV.

Observationes quædam ad executionem superiorum Conciliorum pertinentes.

Consilium Haytonis Armenii.

Modus legitimus & verus, quo res magnæ in effectũ mandari facilè et inimicorũ arcana resciri possũt, ex sacris literis petitus. Cur Principes eorũ sæpius cõsilia sequãtur, qui minus sunt prudentes & rerũ periti.

VErum quo commodius omnia, quę in hoc libro consilia de Turcis oppugnandis in medium fuerunt allata, in effectum ponantur, vnicum & præcipuum hoc Principib. nostris obseruandum erit, vt clam omnia & secreto agãt. Huc facit Fratris Haytonis Armenii digna vox, quam tractatui suo de Terra sancta inseruit: *Vnicum*, dicit, *necessario mihi commemorandum est, vt, videlicet Christiani, quanto possunt, secretius omnia sua consilia tractent, ne illa & animi deliberationes hostibus innotescãt.* Qũa in re cũ annis pręteritis Christiani peccassent, multa mala perpessi sunt, hostes vero plurima pericula euitarunt. Hinc Christiani impediti fuêre, quo minus animi ipsorum desideria feliciter cesserint.

rint. Cuius rei, vt, omiſſis ethnicis exẽplis, ſacra tractemus, Iudithã legimus, vbi Holofernẽ occidere pio & generoſo inſtinctu ſibi propoſuiſſet, quo Bethuliam vrbẽ ab obſidione liberaret, nõ modo conſilia ſua nemini cõmunicare voluiſſe, verũ etiã ipſiſmet ſacerdotib. in hęc verba reſpõdiſſe: *Vos nolo vt ſcrutemini actum meum, & uſq; dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, niſi oratio pro me ad Dominũ Deum noſtrum.* Huius viduę fidem & deuotionem, ſi noſtris temporibus Principes ſequerẽtur & imitarentur, non opus foret, vt de euentu felici ſuorum conſiliorum dubitarent, vel anxie & curioſe in hoſtium arcana inquirerent. Deus enim qui nunquam deſerit, qui pro eius ſanctiſſimi nominis gloria pugnant, rationes optimas nouit, ſeruis ſuis hoſtium ſecreta manifeſtare. Cuius rei exemplum habemus in Eliſeo, cui diuinitus omnia ea, quæ Syriæ rex nemini quam intimis ſuis nota eſſe volebat, fuerunt detecta.

Inſuper quoq; neceſſario requiritur vt claſſis Chriſtiana certis quibusdam hominibus inſtructa ſit, qui locorũ, in quibus belligerandũ eſt, ſint peritiſſimi, ne idem eueniat quod Melitenſib. equitibus, qui in occupanda Modone ſpe ſua fruſtrati fuerunt, quod neſciuerunt, poſt primum vrbis ingreſſum, pontem ipſis eſſe tranſeundum. Eiusmodi homines linguas noſſe, iudicio, fide & authoritate valere conuenit: inprimis vero vt Reip. Chriſtianæ ſalutis ſint ſtudioſi, quorum nonnulli hodie reperiuntur, quib. executio rerum maximarum tuto concredi poſſit, ſi Principes eorum opera vti vellent.

Papa Iulius II. Conſtantinum Cominianum hac de cauſa conduxerat. Pius V. Olchinio euocârat Fratrem Caſparum Brunium Commẽdatorem Hieroſolymitanũ, cuius opera in bello maritimo contra Turcas & aliis rebus maximi momenti uſus eſt. Sed in hoc ſæpius Principes noſtros deceptos vidimus,

dimus,

dimus, quod munia eiusmodi hominibus ineptissimis commiserint, vel ex gratia quadam ea indignis elargiti sint, vel qui sumtus minores ad bellum cōficiendum postularint, vt eo prætextu suę ambitioni vel auaritię satisfacerent, ea nacti fuerint. Interim tamen detrimenta accipiunt Principes & qui ipsorum causam promouere nituntur.

CAPVT CXV.

De Dardanellis & quomodo Turcæ bello maritimo aggrediendi.

Quo spatio Dardanelli à se inuicem & Gallipoli atq; Constantinopoli distent.

IN summa, veretur Turca ne Hispanica vel quæuis alia classis Iunio mēse, Cęcia vento spirante, soluat, sed posthabita Alexandria vel Patris seu Patrasso, quā nuper occupare & deprædari tentarunt: Africa etiam, quo Hispani facillime adire classe possent, aliisq; locis extra vel intra mare Adriaticum positis (quæ mihi nominare religio est, nę

quædam arcana & historicis indicta per me detegant, quæq; tentari quis scit? aliquando possent felicissimo euentu,) ex improuiso castella Dardanellos, qui sunt Sestus & Abydus, aggrediantur. Hæc antemœnium siue primorum instar murorum primum in Turcæ regiam aditum prębent. Ideoque à Mahemete II. post Constantinopolis expugnationem egregie munita fuerũt. Cęcia igitur flante paucissimis diebus eô pertingere potest, secura ab hostium classe, si per sinum Lanciatum cursum dirigat. Quod si forte contingeret, vt nostrę in Turcicarũ nauiũ, quę in portubus in statione sunt, conspectum venirent, eas tamen pro Turcicis atque adeo amicis habituræ essent. Non igitur prius expeditio hæc suscipienda, quam classem Turcicam portu soluisse certo constet. Non autem hoc dico Dardanellis captis ipsammet Cõstantinopolim exiguo labore & tempore oppugnari posse vt quidam scribere ausi

ſunt; ſed tantum tamque immenſum in ea vrbe pauorem & timorem inde excitatum iri, vt non indifficulter exorto aliquo grauiori tumultu, noſtratib. vltro ingreſſus aperiatur, maxime vero ſi clam prius conſpiratio quædam machinata, vel Turca inſigni aliqua clade vel terra vel mari affectus fuiſſet.

Seſto in Europa mons imminet; Abydus vero Aſiæ Dardanellus in planitie ſita eſt. Ambo propugnacula facilime expugnari poſſunt, quod ædificia illa antiquo more ſint conſtructa, in loco arenoſo, ad maris ſcilicet littus, vbi montes ex arena congeri, & cuniculis perfodi poſſunt, vt Turcæ in more habent. Diſtant inuicem plus vno miliari Italico, Gallipoli vero triginta, Conſtantinopoli 160. vel circiter.

CAPVT. CXVI.

Quomodo Poloni, Hungari et Tranſyluani in Turcicas ditiones excurrere poſſint. De Taiſilis.

ALiæ quoq; viæ patent, per quas Poloni, Hungari & Transyluani terrestribus itineribus in Turcicas regiones excurrere & messis tempore alicuius momenti loca tentare possunt. Maxime vero si in ea loca cursum dirigant, de quibus illi nunquam antea solliciti fuerant, aut versus mare directo itinere, quo classis nostra ipsis subsidio venire possit. Sic apud Zosimum legimus, 500. tantum Taifilos, qui hodie *Transyluani* sunt & *Walachi* sub Constantino Imperatore Constantinopolim vsq; maximo cum ciuium horrore excurrisse. Sed viæ de quibus magis sibi Turcæ timent, sunt quæ Sophiam, Adrianopolim & Philippopolim atq; in regiones vicinas ducunt.

CAPVT CXVII.

Quomodo ex Italia pluribus itineribus in Turciam peruenire possimus.

VErum vt Principes Itali de via, qua è suis ditionibus in regiones Ottomani-

manicas rectâ pergere possint, securi sint, profectiones legant Constantini, Licinii, Constantii, Maxentii, Iuliani, Theodosii, Eugenii, Arbogasti, Theodorici Gothi, Odoacri Heruli, Alarici, Gotti & Attilæ, quas superius quoq; recensui. Considerent etiam quo itinere quondam Mythridates è Ponto & Scythia seu Circassia & Tartaria in Italiã pervenire decreuerat: Regis Philippi Macedonis consilium de transfretando Adriatico mari; Romanorum cõtra Macedones expeditionem, Vespasiani ducum è Syria in Italiã reditum; sed & primi Antonii, Mutiani, Boëmundi atque aliorum, qui Terrã sanctam conquisiuerunt, itinera ex historiis petent.

CAPVT CXVIII.

Epilogi loco Leonis X. Consultatio de bello Turcæ inferendo ponitur.

EPILOGI loco ex Fr. Guicciardino *Leonis* X. consultationem de defensione contra Turcas instituẽda adducam. Verebatur enim

ne

ne Selymus Italię bellum moueret. Sacris igitur peractis omnibus Christianis Principibus periculum imminens aperuit, eosq; hortatus, vt sepositis inimicitiis priuatis, Religionis Christianæ & proprię salutis defensionem suscipiant, animosq; viresq; coniungant ad aggrediendum hostem domi suæ. Bella interim vbiq; cessare iussit, inducias inter omnes Principes graui sub censura publicauit, & vt maius pondus hæc res haberet, Cardinales autoritate & rerum vsu pollētes ad Principes ea de causa ablegauit: Rem totam cum eorum oratoribus & legatis sæpe multumque consultauit: consilia virorum militarium exquisiuit, cum iis qui locorum erant periti, de Regionum & Prouinciarum conditione, situ incolarum, viribus & armis multoties contulit. Tandem decreuit, ante omnia vim auri maximā congerendam, tum ex ordinariis Principum contributionibus, cum etiam vt omnib. Christianis hominibus certum aliquod tributum huius belli nomine imperaretur.

Cæsar cum Hungarorum & Polonorum equitatu, iusto etiam exercitu peditum & equitum Germanorum recto Danubii cursu in Seruiam delatus, inde per Thraciam Constantinopolim petat: Gallus omnibus regni sui viribus instructus; Veneti atq; reliqui Italiæ Principes Heluetiorum peditib. adiuti, Brundusio in Al-

in Albaniam ſoluant, vbi Chriſtiani, qui in Græcia habitant, libentiſſimè ipſis ſe coniungent, duriſſimæ Turcicæ tyrannidis pertæſi, & ad rebellionem promtiſſimi. Hiſpani, Luſitani, Angli naues ſuas in Carthagenæ portu & aliis vicinis congregent & coniungant, cūq; 200. nauium claſſe Hiſpanis atq; aliis militibus instructa, Gallipolis fretum occupent & Dardanellos capiant. Eô quoq; Pontifex tendat 100. nauium roſtratarum ſeu triremium claſſe ex Anconæ portu educta. Hunc igitur in modum terra mariq; Turcarum potentia oppugnata, Deo feliciter annuente, proſperum eius belli exitum ſperare poſſemus.

CAPVT CXVIIII.

Concluſio totius operis; in qua de fœdere Chriſtianorū Principum contra Turcam ineundo agitur.

FAxit Deus vt Chriſtiani Principes, arcto inter ſe fœdere inito, collatisque æqualiter ſumtibus, omnia ſua conſilia atque deliberationes eò dirigant, vt immaniſſimum hoſtem cum fructu adoriantur & deuincant. Quod difficilimum licèt, propter peccata noſtra & varias calamitates, quibus vrgemur, non tamen impoſſibile futurum ſperamus. Deus vero omnipotens ardenter nobis orandus

& ex-

& exorandus est, vt oculis iusticię in Turcas respiciat, atq; illis non amplius tanquam flagello ad punienda nostra delicta vtatur; sed quasi saxo diuinæ suæ potentiæ superbum hunce & inutilē Colossum in minutissimas quasvis particulas comminuat, vel saltem vt Principes nostros misericordiæ oculis intueatur, ipsorumq; mentibus veræ pietatis ardorem inspiret, vt vinculo charitatis deuincti, neglectis propriis vtilitatibus, aliisq; quę ipsis occurrere & officere possint, rationib posthabitis, veram & solidam, nec fictam societatem ineant, ad defendendam gloriam diuinam & propriam salutem contra omnes hostes promouendam; sibiq; magnū illum *Gottofredum Bullionæum* imitandū proponant, nō modò quoad animi promtitudinem in capiendis consiliis, verum etiam si necessitas ita requirat, proprias ditiones diuendendo, quo contra Turcas bellum continuare possint, quod Bullionæum aliosque magni nominis Principes maxima sua cum laude fecisse nouimus, qui sancto inito fœdere Hierosolymę regnum infidelium barbarorum manibus eripuerunt, totumque Orientem sibi subiecerunt.

FINIS.

